

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

1949 szeptember

T A R T A L O M:

Laták István: Barkó bácsival furcsaságok történnék (447) — *Grigor Vitez:* Hajnal lesz mégis (456) — *Bogdánfi Sándor:* Tagosítás (457) — *Debreceni József:* Bácskai falu; Ifjú brigád az esti utcán (462); Mai tizenhatévesek; Palics (463) — *Gajdos Tibor:* Elhagyott ház (465) — *Thurzó Lajos:* Este a tengerparton (476); Dubrovnikai vár (477)

KULTURÉLET

M. C.: Szerbia Kultúregyesületei Szövetségének első évf. közgyűlése (479)
— *Zsiván Mlliszávác:* Részlet az igazság mozaikjából (483)

FIGYELŐ

Lőrinc Péter: Forma és tartalom az irodalomban (486) — *Majtényi Mihály:* Goethe (494) — K. N.: »A harcosok számitanak rátok!« (497)

KÖZGAZDASÁG

Heizler György: Helyi jellegű termelés a szabad piac számára (502)

SZEMLE

A szlovák népünnepély (509) — Federico Garcia Lorca (509) — Júgoszláv kiállítás Norvégiában (510) — Új macedón filmek (510) — »Arte e lavoro« (511) — A Vatikán betiltja saját filmjét (511) — Új szerb nyelvpolitó folyóirat (512) — Majakovszkij összes műveinek IV. kiadása (512) — Báb-színházak Csehszlovákiában (512) — Honkongból kiutasítottak egy kínai író (512) — Chaplin és a béke Nobel-díj (513) — A kultúrmunkások helyzete Ausztriában (513).

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő: Olajos Mihály

Szerkesztőség: Noviszád, Jován Gyorgyevics utca 2. Telefon 26—33

Kiadóhivatal: Szubotica, Engels utca 9

Telefon: Szubotica, 414

Előfizetési díj: Egy évre 120 dinár, fél évre 65 dinár.

Postatakarékszám 3-476.030. Lapzártá minden hó 10-én.

Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza.

Barkó bácsival furcsaságok történnek

Irtta LATÁK ISTVÁN

A helyi építővállalat nemrégén alakult. Akkor alakult meg, amikor már az országos és tartományi építővállalatok a könnyebben előtalálható munkásokat régen „fölszippantották”. Sőt már új építő munkásnemzedék nevelésén is fáradoztak azok a nagy vállalatok, hogy egyre növekvő munkaerőszükségletük utánpótlásáról gondoskodjanak.

A helyi építővállalat keményen neki látott, hogy munkástáborot toborozzon magának. Előkotortak egy-két idősebb szakmunkást. Egypár már évek óta nyugalomba vonult kismestert is találtak és munkába állítottak. Néhány eddig jól föl nem használt, javakorbeli munkást is mozgósítaniok sikerült. A munkaerő-igazgatóságokon keresztül női segédmunkásokat teremtettek elő. Ifjúmunkásokat is beállítottak rögtön a szakmunkások mellé, s néhány nő is otthagya hamarosan a téglahordást és talicskázást s malteros kanalat véve a kezébe, elindult a szakmunkás-képzés gyakornoki útján.

Így egy jó év alatt megszorodott a helyi építővállalat munkáserege, mert a ráváró munkák és feladatok is egyre sokasodtak.

Egy-két — már korosabb — bácsi is alkalmaztatásra talált a vállalatnál, akinek nyugdíjjogosultsága nem volt, mert nem érte el még a korhatárt, de meg nem is volt mire nyugdíjaztatniok magukat, mert ha dolgoztak is életükben valamilyen, nemigen voltak rendszeres alkalmaztatásban.

Barkó Mátvás bácsi is így került be a helyi építővállalathoz. Neki sem lett volna még és nem is nagyon volt mire nyugdíjjogosultsága.

A vállalat vezetői mintha kissé gondolkoztak volna rajta, mikor az öreg fölvetelre jelentkezett.

Barkó bácsi magában már mérgeződött is, hogy minek jött ide. Pedig egy jó ismerőse nyösztegte (mikor annak panaszkodott, hogy nincs keresete s a gyerekei nyakán élődik), biztatta, hogy csak menjen, jelentkezzen az építővállalatnál, ott fölveszik, szükségük van munkásra.

Ki-be jártak az irodában a vezetőfélék. Összedugták a fejüket, valamilyen sugdosztak, végig-végig nézegették a hatvankétesztendő bácsikát. Ügylátszik, nem nagyon imponált nekik, ahogy ott állt az alacsony emberke, őszes bajusszal, riadt szemmel, ócska szőrkuksmájában, agyonfoltozott ruhában, agyonnyüstölt, egykori katonabakancsban...

Véznán, gyöngén állt ott, nem nézett ki belőle az életerős munkás. Nem is nézett ki munkásnak. Olyan elkallódott, elkopott mezővárosi zselléremberke benyomását keltette, akire már nem sok komoly dolgot lehet bízni ebben az életben.

— Menjen el bácsikám a poliklinikára — mondta neki a személyzeti főnök — és hozzon igazolványt az egészségi állapotáról.

No, csak ez kellett még az öregembernek. Szólni nem mert ugyan, megszokta még valaha regruta korában, hogy fölöttesek előtt ne „pofázzon” az ember, de magában, csöndesen hevenhét szent lábát rángatta le az égből. Itt is várakoztatták, majd ott is kunérozták az orvosok, hát még mi a lógólábú nehézség! Vagy akarják, hogy dolgozzon Barkó Mátyás, vagy hagyják a hideg fenébe. Mért nem próbálják meg, hogy tud-e dolgozni. Ott derülne ki. Nem az orvosnál. A gutát tudja kiutasztalni az orvos, hogy ő munkáravalló-e. Még jómagam sem tudja. Hát hosszú évtizedek óta nem volt senkinek az alkalmazottja.

Mit tegyen?

Félútig elment a városi egészségház felé, aztán magában dörmögve, megrántotta hosszas kócbajuszát és elment haza. Nem nézett be az orvosokhoz.

Hogyan! Kilenc gyereket nevelt föl és katonakora óta sose vizsgálta meg orvos! Majd ő vetkőzik meg öltözik neki, hogy forgassa, tapogassa, nagyítózza, mint egy vásári mutogatnivalót.

Hét gyereke van még odahaza, kettő már házasságot kötött és saját szárnyára kelt. Ebédnél a gyerekek anyjukkal együtt kinevették az öreget, amért nem ment el az orvoshoz.

A hét gyerekből hat — lányok-fiúk vegyesen — gyárakban vagy kisüzemekben dolgozik. Csak egy lány van odahaza, Franciska, az beteges és az anyjának segít. Sok a dolog a nagy családra. Ő betegsége, anyja meg a kora miatt kap polgári élelmiszerjegyet, meg textiltámpontokat. Az alkalmaztatásban lévő hat gyerek pedig munkásellátásban részesül. Büszkék is erre. Jó gyerekek mind és szorgalmasak.

Most csak azért nevettek az öreg sértődöttségén és kudarcán, mert mindnyájan átestek már orvosi vizsgálaton.

— Minden üzemben sorra vizsgálják a munkásokat az orvosok — mondta Ágnes, a legfiatalabb lány. — Azt akarják tudni, hogy mire valók vagyunk, birjuk-e a munkát. És hogy nincs-e köztünk olyan beteg, aki nem is tudja, hogy gyógyítani kell. Nekünk ezt elmagyarázták egy konferencián. Maga meg beijedt és hazajött, édesapám, — nevetett a huncutszemű fruska. — Nézze, egyikünknek se harapták le az orrát!

Elröstelkedett az öregember. Nagyon hamar abba is hagyta az ebédet, kiült a kiskert két csuda hosszú nyárfája alá, és egész délután el-töprenkedett.

Kellemes koratavaszi nap sütötte a hátát és ez valahogy visszahozta egy kicsit megfogyatkozott jóérzését. Lopva elnézegetett Barkó bácsi az udvaron ki-kilépő felesége felé. Hát igen. Azok kenyereit eszi. Élődik a nyakukon. Pedig most, hogy már minden gyerekük munkába állt, egy kicsit ő, a családfő is könnyíthetne a család sorsán.

Hajh, mert iszonyú volt a sorsuk sokáig. Különösen mikor a sok gyerek mind kicsi meg pici volt. Nem volt munka akkoriban. Meg aztán Barkó bácsi a gyakorlati életben nagyon járattan volt és maradt egész életében. Pedig úgy kapaszkodott az életért. De sehogy és soha nem tudott zöldágra vergődni. Valamivel otthon vergődött, dolgozgatott valaha. Ezt-azt készített. Eladta. Valami alkalmi dolgot csinált a szomszédságban. Mit csinálhat egy szegény, tudatlan kétkézi ember, ha nem várnak a munkájára.

Kupeckodott is valamicskét. De évtizedeken át sose tudta rendes kenyereket beteremteni. A sok gyerek mellett az asszony is munkára kényszerült. Mégis, míg mind a gyerekek dolgozni nem kezdtek, alig került rendes falat az asztalukra, mint ahogy akkoriban az történt száz és százezer más szegény emberrel.

Nőttek a gyerekek, szépek a gyerekek, megérte az iszonyú nyomorgás. És szorgalmasak a gyerekei. Mint a güzü, mind úgy dolgozik.

Hiszen az öregben és a feleségében is mindig buzogott a tenniakadás. De akármibe kezdtek, semmi sem hozott rendes darab kenyeret. Szakmanélküli volt az öreg, kinek kellett volna a munkareje. A felesége mosnivalókat hordott haza és mindig mosogatott, gyöngye fillérekért a kényes uraságoknak, de Barkó bácsi valami állandó rendes foglalkozásra sose tudott szert tenni.

Egyre csak rossz sorsa járt az eszében most.

Valamit azért mindig tett-vett. Ám minden erőlködése sem tudta a családot talpraállítani, amíg egymás után munkába nem álltak a gyerekei. Úgy emelkedett ki a szörnyű hinárból a család, ahogy egyre több és több gyerek dolgozott. Mert azért az öregek sem adták meg magukat soha. És amint segítséget kaphattak, jobbak lettek asztalukon a falatok és legalább a gyerekekre került ruha.

Igenám, a ruha. Mert a ruházkodás volt aztán a legnehezebb. Tizenegyedmagának kenyeret szelni is nehéz, de méginkább nehéz ugyanannyi embernek ruhát, cipőt beteremteni. Néha még többen is voltak, mert meg is halt néhány gyerekük. Ám kilenc gyerek szívósan kitarított a nyomorúságban és ha soványan, ványadtan is, de fölött. És mind dolgozik. Ugyesek lettek. Beletudnak helyezkedni a változó, fejlődő életbe. Utól tudják érní az alkalmakat.

Az öreg Barkó sose tudta. Ifjú legénykorában, mikor a vidéki mezőváros hirtelenül élénk építkezésekbe kezdett, akkor dolgozott az öreg egy téglagyárban. Csak akkor volt állandó alkalmazása egész katonaságáig. Azóta sose sikerült megragadnia valami állandó foglalkozásnál. A szüntelen — hol lappangó, hol éles és nyílt — válságban a két nagy háború közt nem járt kezére a szerencse. Nem hívták el dolgozni. Ha valahol pedig meghallotta, hogy vesznek föl ilyen szakmanélküli munkásokat, mindjárt szaladt, de mindig lekéste. Ez aztán annyira elbátoraltatotta, hogy nem is igen mert ajánlkozni.

Most is az a régi csüggedés fogta el. Hogy őneki úgy is nehéz a dolga, kiöregedett. Csak nevetnek rajta biztosan, ide-oda küldözik és várakoztatják. Úgy se lesz abból semmi, hogy neki állandó munkája akadjon.

Pedig az utóbbi években már alig talál valami foglalatosságot és keresetét. És az se olyan érdemes, hogy munkás ételmezerjegyet kapjon utána. Vagy volna már egészen öreg, vagy fiatal lenne most. Mert egyre hallja: ezt is fölvevették, azt is alkalmazták. Csak ő támaszkodik most egészen azokra a gyerekekre, akiknek csupán sanyarú gyerekkort adhatott, mivel mindig szerencsétlen volt.

Egészen elszontyolodott az öreg. Felesége látva Barkó huzamos gubbaszkodását, valami foltoznivalóval melléült a kertben. Ám csak nehezen indult meg köztük a könnyítő beszéd.

— Apjuk — próbálkozott végtére is az asszony — mégis tán elkéne menni az orvoshoz...

— Ha föl akarnának fogadni, nem küldözgetnének — vágta ki búsan Barkó bácsi.

— Nézd, apjuk, a gyerekek is voltak orvos előtt... Egyik-násik gyöngécské is, mégse dobták ki őket a munkából... Nem azért van az... Hát kell a bizonyítvány... Megpróbálad...

— Igen, még pénz és bélyeg is kell... — legyintett dohogva az öreg.

Másnap mégiscsak elment az egészségháza. Sorba kérdezett ott mindenkit. Kisült, hogy előző nap kellett volna jönnie, mikor a személyzeti főnök is küldte. Most két napot kell várnia, akkor jöhet vizsgálatra. Nehezen nyelte le ezt is. De felesége egyre félre simítgatta a lelkében gyülekező sötét felhőket.

Két nap múlva Barkó bácsi ismét ott volt az egészségházban. Alaposan megvizsgálták. Szívét, szemét, fülét nézték és a gyomrát kopogtatták. Kisült, hogy kissé tompán hall.

— Na, de ez a kórral jár — mondta az orvos.

A gyomrának, szívének viszont nincsen baja. Trachomája sincsen. De aztán tüdővizsgálatra átküldték még a tüdőgondozóba. Ott megröntgenezték. Nincs baja a tüdejének sem.

Hej, de mindenütt várni kell, míg sorra jut. Sok dolguk van az orvosoknak.

— Jöjjön, bácsikám, két nap múlva a bizonyítványért, — mondták neki a hivatalnoknők.

Megint elkeseredett. Ámde már túl volt az orvosi vizsgálatokon.

— Nem lesz ennek haszna — jelentette ki otthon elkeseredetten. — Csak hiába szekirozzák az embert. És még bélyegre is pénzt adtam... Ott a hivatalnoknők előtt vetkőztetik az embert... A tüdőgondozóban meg orvosnő vizsgál...

Gyerekei egyre mosolyogtak. Az öreg erre megintcsak elhallgatott.

Két nap múlva beállított a bizonyítványért. Ha már a bélyegre költött, elhossa...

Aztán egynapi tépelődés után, a gyerekei előtti szégyenkezéstől hajtva, hogy ne lássák, milyen tehetetlen, mégiscsak elment újra, most már az egészségi bizonyítvánnyal az építkezőállalat személyzeti főnökéhez.

Azok építenek, téglával dolgoznak. A téglához valamikor ifjúkorában neki is volt köze, ő is falicskázta ki-be a gyár kemencéjébe.

Végére is, nincs baja, betegsége, azt mondja a bizonyítvány, ahogy borbélytia elolvasta, mert az jól tud szerbül. Az öreg nehezen megy el az ilyen hivatalos aktákon. Sokat ijedezett fölük, mikor a régi világban egyetlen kis házikójukat örökké árveréssel fenyegették az elmaradt adó miatt...

Szóval beállított a személyzeti főnökhöz és — azonnal fölverték az öreget.

Még azt is kérdezte a személyzeti főnök:

— Hol volt ennyi ideig, öregem?

— A bizonyítványért saladgáltam — motyogta az öregember. De nem mondta, hogy milyen nehezen szánta rá magát, hogy az egészség-házba menjen és ide a bizonyítvánnyal visszatérjen.

Hát úgylátszik, nem ellene sugdostak annyira a multkor. Barkó bácsi egészen megnyugodott. S óvatosan elkezdte a munkát.

Mindjárt a teherautónál segédkezett a téglakerakodásban. Aztán mindig újabb és újabb fajta egyszerű munka akadt, amit becsületesen és iparkodósan elvégzett.

Egyszer az anyagraktárnál használták, máskor a kőművesek mellé osztották be, máltart keverni, téglát hordani, cementet, meszet oltani. Mindent ügyesen és készségesen a kőművesek kezéhez adott, úgyhogy a kőművesek nem akartak föle megválni. Nem is dolgozott aztán már bent az anyagraktári lefölrakodásoknál.

Az építkezéseknél maradt, s ott csinálgatta fűrgén a munkáját.

Mert munka az rengeteg volt. Az építvállalat számtalan helyijelle-gű építést végzett. Gyárakat bővített, lakásokat alakított, középületek falait, vízvezetékeit hozta rendbe, üzlethelyiségeket alakított át, új épü-letek emelésébe kezdett s még számtalan óriásinak nem látszó, de még- is nagyjelentőségű munkát csinált.

Barkó bácsi valósággal hozzánőtt a kőművesekhez. Elválhatatlanok lettek, mert azok ragaszkodtak a mindig ügyekvő öreghez. Amilyen ala-acsony, igénytelen emberke volt, olyan sokáig bírta szusszal. Sose pa-naszkodott, hogy már kifáradt. Hozzánőtt azokhoz az épületekhez, ame-lyeken az ő kezemunkájával is hasznos változások mentek végbe.

R-jegyet kapott az öreg, munkásellátásban részesült, s büszkén vit-te haza jegyeit és a fizetését, sok R-jegyet egybekapó családjának. Nem fogyasztotta már gyerekei kenyerét.

Nevetve sunyított a fiaira s lányaira:

— Ugye, hogy nem vagyok még akármilyen haszontalan!...

Meghízni nem tudott az öreg a munkába állás örömétől és az elé-gedettségtől, (egész életében mindég cingár volt), de az arca mintha kiszélesedett volna a gyakori mosolygástól. Mert valahány bizalmasabb ismerősével találkozott, mindegyiknek boldogan mesélte, hogy állandó helyet, állandó munkát kapott. Az építőknél fogadták föl.

Az egész vállalatnál megismerték lassan a kissé rosszulhalló, de minden rendelkező szóra jóindulatúan mozduló öreget, Becsülték már a fölöttesei és munkástársai is.

Csak egyet nem tudtak vele elérni. Hogy valamiféle városi vagy szakszervezeti értekezletre elcsalják. Barkó bácsi sem önként, sem hi-

vásra nem ment el másfél év alatt egyetlen értekezletre sem. Még a szakszervezeti csoportba sem iratkozott be. Azt mondta, ő sosem politizált. Nem iratkozott be semmibe, nem vesződött senkivel, vele se vesződjenek.

Az igaz, hogy amolyan nagyon magának való ember volt. Még a templomba is nehezen húzta el a felesége néhanapján. Nem szeretett menni semerre. Moziba se járt, hát még színházba. Mikor a szakszervezeti csoportjában színházjegyet akartak neki eladni, majdnem úgy érezte magát, mint amikor főlvétele alkalmával orvosi vizsgálatra küldték. Mogorván elufasította.

Hiába nógatták. Mondták neki, hogy a szakszervezetben minden becsületes munkásnak ott a helye, még ha nem is politizál. Csak nem lépett a szervezett munkások sorába.

— Tán sajnálja, Matyi bácsi a tagdíjat? — kérdezte végre az egyik munkás.

— Nem csak a tagdíj... — savanykodott az öreg.

— Elég rosszul teszi, Barkó bácsi, — intették többször.

Lehet, hogy még ifjabb korában hallotta, hogy a független szakszervezetek tagjaik számára politikai szervezettséget is jelentettek. Ki tudja, tán el sem tudta volna ezt pontosan mondani. Ráhagyták egyelőre az örege, mit csináljanak vele. Majd meggondolja.

Aztán egy ideig nem esett szó szakszervezetről, meg értekezletről.

Hanem a napokban nagyon előfogták az öreget. Munkástársai, a szakszervezeti vezetők, azt mondták neki, ha nem is szervezkedik, és máskor nem is jár az értekezletre, most mégis ez egyszer jöjjön el a szakcsoport értekezletére.

— Nem is hallok jól — húzódozott az öreg, amint szokott is. — Nem értek én azokhoz a furcsa beszédekhez. Majd a fiatalok... — nyögte ki végül és ezzel el akart állni.

De most körülfogták erősen.

— Muszáj, hogy eljőjön, Barkó bácsi, — erősködött egyik-másik szakszervezeti vezető, — most az egyszer el kell jönnie. Igazán mondom, most nem maradhat el...

— Mindig azt mondják, hogy nem muszáj a szakszervezetbe járni...

— Hát nem is muszáj, de most magának mégis csak be kell jönni...

A malterhordó asszonyok, meg néhányan az ifjúmunkások közül nevettek az öreg nagy húzódozásán. Barkó bácsit ez még csökönösebbé tette.

— Nem jövök be estére... Csak tanácskozzanak... És faképnél akarta hagyni az erősen regnálókat.

Ekkor a vállalat egyik igazgatósági tagja lépett elő. Láta, hogy nem mennek semmire az öreggel. Ezért egy ötlettel segített a dolgon.

— Barkó bácsi, estére a vállalat igazgatósága együtt tart értekezletet a szakszervezettel, ezért kell magának is bejönnie. Hát csak jöjjön el most az egyszer...

Az öreg nem szabadkozott tovább. Úgy értette, hogy ez az egyik vállalati vezető parancsa, s ezért ígéretet tett, hogy bejön és bosszúsan hazakotródott.

Otthon rosszkedvűen ette meg délutáni ebédjét. Felesége csodálkozva kérdezte:

— Mi bajod, apjuk? Nagyon kifáradtál?

— Nem, Vera — mondta az öreg kócbajuszát sodorgatva, — valami értekezlet lesz és azt mondták, be kell menni... Be kell menni... Mintha nélkülem már nem is tudnának konferenciázni...

Úgy, ahogy volt, a gyerekeitől levetett és agyonfoltozott munkaruhában ment be a vállalat telepére. Most is mindent a gyerekeire áldozott, magamagával keveset törődött.

Csak a kalapját húzta jobban a homlokába az öreg, mikor a kapun belépett.

Ott a raktárhelyiségből alakított Vörös szögletben a vállalat munkásaiból már sokan összejöttek. Bent a raktárban egy emelvény fölött villany égett. A falakon képek sorakoztak, egy zászló is volt a hátsó falon.

Barkó bácsi alacsony volt, nem sokat láthatott, de nem is érdekelte őt semmi. Köszönésféléket mormolva, félreállt az egyik sarokba, majd leült.

Kint lassan besötétedett. Egyre jöttek a munkások. Barkó bácsi elnézte, hogy a legtöbben milyen szépen kiöltöztek.

Aztán az emelvényre mentek néhányan. Barkó bácsi ülve, a sarokból alig látta a fejüket.

Nem jutott mindenkinek ülőhely, sokan álltak. Az emelvényen a szakszervezeti elnök meg a vállalat igazgatója olvastak föl valamit. Aztán beszéltek szerbül is meg magyarul is. Barkó bácsinak alig volt fogalma, miről folyik a szó. Nem is értette, nem is érdekelte.

Pedig szó volt az egyre fokozódó versenymunkáról, az építésben elért sikerekről, a vállalat tervteljesítéséről és más effélékről. Az öreg, ha meg is hallott belőle egyetmást, nem sokat hederített rá. Nemigen tudja, mik ezek a dolgok, meg aztán, úgy érzi, nem tartozik őrá.

De egyszerűen csak neveket olvastak föl, köztük Barkó Mátyásét is. Hirtelen tapsolni és éljenezni kezdtek a körülötte levő munkások. Aztán újra olvasták a felsoroltak nevét és kérték, hogy jöjjenek az emelvényhez. Barkó bácsi csak fölállt és nézett. Társai előre taszigálták az értetlenül és meglepetten nézdegélő öregembert. Karjánál fogva az emelvényhez vezették. Ott már álltak néhányan, azoknak is a nevét olvasták az előbb. Az igazgató s a szakszervezet titkára és elnöke, meg a szakszervezeti versenybizottság tagjai először Barkó bácsinak, aztán az emelvény elé hívott többi embernek gratuláltak.

Ismét hangosan kihirdették, hogy Barkó Mátyásét az építővállalat rohammunkásává avatják és pénzzutalommal tüntetik ki. A többi megnevezett munkást pedig dícséretben, némelyiket pénzzutalomba is részesítik.

A vállalat négyszázfőnyi alkalmazottja közül a legjobb munkásnak nyilvánították Barkó Mátyásét. Egyetlen rohammunkás köztük.

Az öreggel kissé forgott a világ. Nehezen értette meg, hogy mi történik körülötte. Értekezletekre persze nem járt, fogalma sem volt, hogy rohammunkás-avatási ünnepségre hívták be. Majdnem erőszakkal

vették rá, hogy eljőjön az ünnepélyre. S most csak néz, röstelkedik és meg-megfordul erre-arra, hogy hová oldhatna kereket. De nem hagyják elmenni. Egy pénzes borítékot nyomnak a markába, aztán a rohammunkásjegyet és könyvecskét. És ismét sorba üdvözlik, a kezét szorongatják nevetős asszonyok, csintalan ifjúmunkások és öszfejű kőművesek. Mi ez?

A szemüveges titkár egy pohár bort hozott és maga s a körülötte levők is poharat fogva, fölköszöntötték az öreget:

Erre megint taps tört ki és az öreg nevét kiáltották.

— Éljen Barkó Mátyás! Éljen Barkó bácsi! Éljen a mi rohammunkásunk!

Az öreget életében még senki sem ünnepelte. Lakodalma óta ennyi emberrel nem is koccintott. Sehogysem tudta, hogy mit mondjon és hogyan viselkedjen. Néhányszor köszönömöt mormolt, de mást nem tudott kinyögni. Persze, nem is várták ezt tőle.

A raktár egyik sarkában a vállalat munkásainak néhány száz zenészből álló zenekara muzsikálni kezdett. A fiatalok közül néhány pár táncra perdült.

Barkó bácsi lassan-lassan elhúzódott az asztaltól, az ajtó felé sodortatta magát, majd gyorsan elindult hazafelé. Egész úton ijedten nézegetett maga mellé a villanylámpák fényében, meg ha valakivel találkozott, hogy nem nézik-e, milyen furcsaság történt ma vele.

Hazaérve, maga sem tudta, hogy is számoljon be a történekről. Otthon voltak a gyerekek. Azok is, meg a felesége is figyelmesen néztek rá, mivel az arcán látták, hogy az öreggel valami történt.

Barkó bácsi valóban különösen érezte magát. Egyik pillanatban, mintha kissé büszkélkedve, ki akarná feszíteni a mellét, a másikban pedig, mintha mindenkitől el akarna szaladni, hogy maga maradjon ezzel a furcsasággal, ezzel a kellemetlen újdonsággal, hogy ő rohammunkás. És az emberek megélezzik. Ő valamikor csak a királyt hallotta éljenezni. Azt se értette, hogy miért éljenzik.

Végül is félszegen elővette az öreg a pénzes borítékot, meg a rohammunkásjegyeket, az asztalra tette és kissé bizonytalan hangon bejelentette, hogy vele nagy komédia történt a telepen, hogy ő rohammunkás. És hát ezért kellett neki annyira arra az értekezletre menni...

A gyerekek között nagy taps tört ki és mindnyájan nevettek. Nevettek a boldogságtól, hogy mindnyájuk dolgozó életének értelme támadt, és nevettek a gyámoltalanul félszkelődő örege, hogy közülük, a családban, éppen az apjuk lett az első rohammunkás.

S nevettek, mert az öreg még most is nehezen fogja föl, hogy lakadatlan törekvése, végtelen szorgalma jutalmát kapta meg ezen az estén. Ők valamit már megértettek abból, hogy Barkó bácsi ezt nem csinálta számításból, nem is gondolt arra, hogy valakinek a szeme elé kerül. Ő csak dolgozott, dolgozott, igyekezett a rábízott munkával minél előbb megenni, és tudattalanul vált élmunkássá. Barkó bácsi öntudatlan rohammunkás. Nem szándékozott dícséretet szerezni. Fogalma sem volt arról, hogy mit végez. Hogy rohammunkát csinál és példát ad.

A gyerekek tapsoltak és nevettek a családi asztal körül, mert ők már látják lassan, hogy a szocialista építés így neveli ki egyszerű emberekből a munka hétköznapi hőseit. És ebben az építésben még az idősebbek is megfiatalodnak.

— Éljen a család rohammunkása! — kiáltotta a kis tizenhétéves Gyuri, a ürge nyomdai csomagoló munkás. Erre még jobban tapsoltak a Barkó gyerekek. Sőt Barkó néni is tapsolni kezdett.

Az általános elképedés után keletkezett nevetésben és tapsban Barkó bácsi is elmosolyodott. Féltetörölgette bajuszát; megállt az asztal előtt és annyit mondott:

— No-no, csak nem nevettek ki... Hát én mégiscsak szépen dolgoztam... Azt mondják, hogy munkásvilágban élünk, tán ezért becsülnek meg engem is... Én mindig a munka után törekedtem...

Az akadozó beszédből értődött, hogy Barkó Mátyás is érezni és érteni kezdi a körülötte nyüzsgő új világ változtató erejét.

(1949)

GRIGOR VITEZ:

Hajnal lesz mégis

Fröcsköl a furcsa szózuhatag,
Csodálkozol, megállsz.
A tavaszunknak megállj-t mondanak,
S azt: ne nyilj ki virág.

Mondják: nálatok rossz a vetés,
S nem terem gyümölcs a fán,
Hiába ültettek millió csemetét.
Mégis ültetünk, s lesz gyümölcs, az álm!

S be nem áll soha a szájuk,
S vagyunk csúf ördögfiók?
— Nézd, Tito az atlantiakhoz
Köti a délszláv hajót.

Hogy nincsen így, maguk is tudják,
De lehazudják égről a napunk.
„Nyugat felé!” Ezt káricsolják,
Bár tudják: Balkánon gát vagyunk!

Szó minket az élő harcok közepén
A munkásfrontról el nem ragad.
Kalászt, összdolgozók földjének e felén,
Arannyal hullat nekünk is a nap.

S ha áthajózzuk az örvényeket,
S ha Kommün napja hinti majd sugarát,
Ó, szégyenkezik majd, aki ültetett
szívbe sötétet, s ránk dobta sarát.

(Gál László fordítása)

Tagosítás

Irtta BOGDÁNFI SÁNDOR

A nagy ajtócsapásra mindenki felkapta a fejét. Egyszeriben csönd lett a szövetkezeti irodában. Az elnök érkezett. Ügylátszott, nagyon mérges, mert a ráncok csak úgy táncoltak homlokán, bajusza támadón előreszegeződött, szeme meg szúrósan villogott...

— Ez így nem mehet tovább! — dörögte, s fel-alá száguldott.

A többiek sebtében bólogatni kezdtek, mintegy helyeselve, hogy bizony, ez tovább így nem mehet. De halvány sejtelmük sem volt, miről is van szó. Magukban szorongva gondolkoztak, nem feledkeztek-e meg valami feladatról, nem csináltak-e valami hibát?

Gergely Bálintnak nyomban eszébe jutott, hogy nem jelent meg a legutóbbi vezetőségi ülésen. Mi tűrés, tagadás, melege lett egy kissé, mert nem tudta, mit is mondjon, mivel mentse majd ki magát. Hejh, miért is engedett akkor az asszonynak?... Dehát annyit perelt, hogy végül is a családi béke kedvéért engedett neki és otthon maradt. Hát, ez tényleg nem mehet így tovább, gondolta Bálint és félve nézett a le-fel járkáló Varga Mátyásra.

Pál Jóskának tüstént eszébe jutott, hogy Mátyás őt bízta meg a kendervágás előkészítésével. Ő meg eddig semmit sem csinált. Volna pedig elég dolog, mert át kellene alakítani az aratógépet kendervágóra, meg aztán beszélni kellene az állami birtok igazgatójával is, hogy adjon kölcsön egy-két gépet, majd ledolgozzák neki a szövetkezetiék. Fölöttébb kellemetlen, de biz ő nem csinált semmit. Ez tényleg nem mehet így tovább... De vajjon, mit találjon ki mentségül? Agya lázasan lüktetett, szorongón figyelte Mátyást.

Vörös Béni, az első brigád vezetője sápadtan szorongatta egyik kezével az aznapi újságot, a másikkal meg az asztal szélét, mintha az segíteni tudna rajta. De bizony az nem tudott segíteni, mert a mai újságban kitörölhetetlenül ott állt, hogy a „Szocializmus” termelőszövetkezet első brigádja igen jó eredményeket ér el ugyan a termelésben, de teljesen elhanyagolja a világnézeti nevelőmunkát. A pokolba ezekkel az újságírókkal... Amikor itt voltak, olyan szelídeknek látszottak, mindent megcsodáltak, aztán most ilyeneket írnak! És méghozzá igazuk is van! De hányszor is mondta Mátyás: „Te, Béni, mi van azokkal az olvasókörökkel az első brigádban?! Holnapra adj be jelentést!” Azóta per sze elmúlt már egy hét is, de se jelentés, se olvasókör... Ez valóban nem mehet így tovább... Béni némán meredt az elnökre és izzadni kezdett a forró augusztusi csöndben.

Komor Ádám, a könyvelő komoran hallgatott, de az agya működni kezdett. A munkanapok kimutatása — megvan... az alapok felfektetése — megvan... a tervteljesítés nyilvántartása — megvan... a vagyoneleltár — megvan... Hopp! az az átkozott házi majorság! Persze, megint a miatt lesz a vihar! Még mindig nincs meg a pontos kimutatás a tagok házi majorságáról. De miért kell ezért ennyire mérgeledni, az a pár nap nem a világ! Egy könyvelőnél?!... Hiszen még csak három hónapja ígérte, hogy két héten belül meglesz a kimutatás! Valamit csak szabad késmi?... Ügylátszik mégsem szabad, gondolta Komor és továbbra is komoran nézte a dülölő Varga Mátyást, a „Szocializmus” termelőszövetkezet közismert erélyes elnökét.

— Ez így nem mehet tovább! — csattant fel ismét fenyegetően.

A vezetőség tagjai újból buzgón bólogatni kezdtek, de volt, aki a fejét csóválta és alig hallható visszhangként ismételte az elnök szavait: „Ez így nem mehet tovább...”

Feszült csönd következett. Még a légy zümmögése is hallatszott volna, de a legyek inkább a trágyadombon tartózkodtak, mint a szövetkezeti irodában. Ennélfogva a csönd még némább és még feszültebb volt.

Mátyás megállt, rájuk nézett. Mindannyian érezték: most! most jön a felelősségrevonás. A tekintetek földreszegeződtek...

— Tagosítani kell, sürgősen tagosítani kell! Ez így nem mehet tovább! — mondta Mátyás. Hangja most halk volt, rekedtes.

Mintha villámcsapás érte volna őket, úgy ébredtek szorongásukból a többiek.

— Tagosítani kell!

— Az kell, de sürgősen!

— Mondtam már régen, hogy ez így nem mehet tovább!

Ilyen és hasonló felkiáltásokat hallattak a felocsúdott vezetőségi tagok.

Mátyás leült közéjük.

— Kétszázötven parcellán nem lehet dolgozni. Tönkremennek az emberek, a lovak, a gépek... Meg kell kezdeni a tárgyalásokat a falubeliekkel. Szép szóval meg kell értetni velük... Adunk cserébe, ha kell, jobb földet is! Majd mi megjavítjuk a miénket!...

Papírt, ceruzát vett elő. Ügyetlen, durva vonalakat húzott.

— Itt a legrosszabb a helyzet, a Tímár-dülönél. Ide beékelődött a Kovács Miska bácsi tizenkét holdja, meg a Bálint Gergely tíz holdja. Emiatt kell a mieinknek végigjárni a dülöt, aztán kimenni egész a köves útra, s csak úgy juthatnak el egyik parcelláról a másikra. Ha ez a huszonkét hold a miénk lenne... százhuszonhat hold máris egy tagban volna. Nem kellene megállni az ekével, áthurcolni a világ másik végére, hanem csak előre...

Fények lobbantak az elnök szemében. A jövőt látta maga előtt. Nem kell majd tagolni, felaprózni a tervet, toldozgatni-foltozgatni, mint a lyukas harisnyát. Százhusz hold egy tagban — az már igen! Azon már kedvükre rakoncátlanokodhatnak a traktorok, azon már lehet porhanyítani, cirkalmazni, meg mifenei!

— Szóval, megcsináljuk! — Jóska, te beszélsz Miska bácsival, te meg Bálint Gergellyel. Csak aztán okosan csináljátok! . . .

Mind a kettő rendes ember, nem lesz nehéz dolguk. Megmondhatják nekik, ha kell, adunk a falu melletti földekből. Gyorsan csináljátok, mert ott már mi akarunk ugarolni az idén . . .

Mátyásnak már jó kedve kerekedett. Mosolyogva nézte a merev, komoly arcokat.

— Na, mit vagytok úgy megijedve? Meg lesz ez is! . . . Csak hogy már itt tartunk! . . .

Aztán odafordult Pál Jóska és Gergely Bálint felé:

— Ti meg tán félték a feladattól, mi?

— Hát . . . majd óvatosan hozzákezdünk! — jegyezte meg fontoskodón Bálint.

— Neked csak könnyű dolgod lesz, évődött Mátyás. Hiszen, hogy úgy mondjam, druzsák vagytok Gergellyel. Te elől vagy Gergely hátul vagy Bálint, ő meg elől Bálint, hátul meg Gergely.

Jóízű nevetését még akkor is hallották, amikor már valahol az udvaron járt.

Komor, a könyvelő, nevét meghazudtolva röhögött.

— o —

Három hét múlva ült össze ismét a szövetkezet vezetősége. Mátyás aznap tért vissza kényelmes útjáról s azonmód egybehívta a tagokat.

Az ülés gyorsan pergett.

— Bejelentem a tagtársaknak, hogy szövetkezetünk megkapta a kétmillió forint kölcsönt. Az építkezést azonnal megkezdjük. Kispál Vilmost javaslom az építőbrigád élére.

— Bejelentem, hogy Fehértemplomon ötezer brigádvezetőt képeznek ki. Szövetkezetünk három tagot küld a tanfolyamra. Három ifjút javasolok.

Mátyás csak sorolta a folyvást. A többiek hozzászóltak, kérdezték, néha vitatkoztak is. Öreg este lett, mire kimerítették a napirendet. Már csak az utolsó pont maradt, a tagosítás ügye.

— Pál József és Gergely Bálint tagtársak, tegyék meg a jelentést!

Mindenki a felszólítottakra emelte várakozó tekintetét. Azok meg, kisebb nekibuzdulás után, mindketten egyszerre szólaltak meg, de a másik hangját hallván, azonmód el is hallgattak.

— Kezd akkor te!

— Kezd csak te . . . Téged szólítottak elsőnek . . .

Végül Pál Jóska lassan hozzáfogott:

— Igen kényes dologról lévén szó, úgy gondoltuk, hogy előbb közösen megbeszéljük a dolgokat Bálinttal. Úgy is tettünk . . . Összeültünk és megállapítottuk, hogy nem lehet csak úgy rúddal neki a nagykapunak, hanem megfontolisan! . . . Előbb meglátogattam a Miska bácsi lányát. Itt van férjnél a szomszéd faluban. Alaposan kikérdeztem, persze óvatosan, nehogy rájöjjön a dolgok nyitjára.

— Mit mondott a lány, — vágott közbe Mátyás türelmetlenül.

— Azt mondta, hogy már két éve nem beszél az apjával . . . Haragba vannak, mert amikor a harmadik gyereke született . . .

— Erről majd máskor beszélj! ... Most maradjunk a tagosításnál!

— Szóval, ezután elmentem a másik lányához, ide, a másik faluba. Gondoltam, óvatosan megtudakolom az apja hangulatát.

— Mit mondott a másik lány!

— Nem mondott semmit ... ugyanis ... favalyelőtt — meghalt ...

Néma csönd következett. Csak Komor Ádám a könyvelő hajolt le az asztal alá és hosszan kotorászott valamit. Ügylátszik leesett a ceruzája vagy valamilyen irománya.

— Szóval nem is beszéltél Kovács Miskával? — kérdezte Mátyás. Hangja fáradt volt, reménytelen.

— Még nem, mert úgy gondoltam, óvatosan kell eljárni ...

Mátyás legyintett és közbevágott:

— Gergely Bálint alelnök néptárs, tegyen jelentést.

Bálint fészkelődni kezdett. Szó, ami szó kellemetlenül érezte magát, látta, hogy elődje nem nagy sikert aratott. Neki sem volt sokkal több mondanivalója.

— Jóskaival együtt beszéltük meg a dolgot. Így hát én is hasonlóképpen cselekedtem. Óvatosan! ... Előbb elmentem a Bálint Gergely apjához, az öreg Bálint Gergelyhez. Mondhatom, szívesen fogadott: „Isten hozott, Gergely Bálint, fiam, tán a fiam, a Bálint Gergely ügyébe jöttél?”

Mátyás szemöldöke felszökött, aztán megbillent a bajsza, megvilantak nagy egészséges fogai és hangos nevetésbe tört ki.

Az ülés rendje felbomlott. A vezetőség tagjaiból felszabadultan bugyborékolta a nevetés. Könnyek csordultak ki és folydogáltak végig a verejtékes arcokon. Még Tito marsall képe is mosolygott a falon.

Mátyás ocsúdott fel elsőnek. Nagyot csapott az asztalra. A nevetés elült.

— Magam beszélek holnap Kovács Miskával és Bálint Gergellyel. Az ülést bezárom!

A tagok lassan szedelőzködni kezdtek. Este kilenc körül lehetett már, mindenki sietett haza. Mátyás még összeült Komorral és a könyveket vizsgálgatta. Jóska és Bálint a hosszú asztal sarkában halkán beszélgettek, arcuk, fülük vérpiros volt a szégyentől.

Mátyás éppen búcsuzni akart, amikor valaki kopogott az iroda ajtaján.

Miféle idegen járhat erre ilyen kései órákban?

— Szabad! — szölt Mátyás s az ajtó már is nyitott.

Két ember lépett be.

Láttukra Mátyás nyomban felpattant a székről, Jóska és Bálint hunyorgatni kezdtek, mintha valami erős fénybe néznének, Komor pedig feljebb tolt a szemüvegét, egészen a homloka közepére, csakhogy jobban lásson.

— Jóestét! — mondta Kovács Mihály.

— Jóestét! — mondta Bálint Gergely.

Mert ők voltak személyesen: Kovács Mihály és Bálint Gergely.

— Régen készülődünk hozzátok, Mátyás. Mihály bácsival megbeszéltük, hogy cséplés után együtt felkeresünk. Itt vagyunk... Volna egy kis beszélni valónk veled, mármint a szövetkezet elnökével...

— Örömmel látlak benneteket. Üljetek csak le, aztán beszélhetünk. Megmondom úgy, ahogy van — a legjobbkor jöttetek. Mi már nem akarjuk tovább halasztani a dolgot. Tagosítani akarunk. Mondjátok meg, melyik földünket akarjátok, s már holnap meg is csinálhatjuk a cserét.

— Cserét?!

— Miféle cserét?!

Mátyás gyanakodva nézett a két csodálkozó arcba.

— Hát a földcserét! — vágta ki türelmetlenül.

Kovács Miska bácsi rákacsintott Bálint Gergelyre aztán megjegyezte:

— Mi nem cseréljük el a földünket... Köll az nekünk...

Feszült csend következett, csak Komor Ádám köhintett egyet.

— Úgy-e mondtam, hogy óvatosan kell hozzáfogni, szólalt meg a háttérben Pál Jóska.

— No, de értsétek hát meg — csattant fel Mátyás — adunk érte jobb földet! A szövetkezetnek nagyobb szüksége van arra a földre, mint nektek!

— Akkor meg nincs bajl — szóló Kovács Miska.

— Nincs bizony — tette hozzá Bálint Gergely.

— Mivel, hogy éppen azért jöttünk, mert mi is be akarunk lépni a szövetkezetbe, mármint ebbe...

— Főleg azért nem cserélünk — fűzte hozzá ismét a magáét Bálint Gergely és mosoly bujkált a szája környékén.

Komor a háttérben mintha csuklott volna...

Pál Jóska és Gergely Bálint hátrahúzódtak az árnyékba, mintha zavarná őket a villanyfény.

— Szóval, be akartok lépni? — komolyodott el Mátyás. Magában nagy megkönnyebbülést érzett, de nem mutatta. — Részemről örvendek az elhatározástoknak, támogatni fogom a kérvényefeket. Persze, a közgyűlés dönt majd. Tudom, hogy mindenki örömmel köszönt majd benneteket.

Ennyit mondott komolyan, elnökhöz méltóan. Aztán elmosolyodott és a két hátrahúzódtott árnyékra nézve még megjegyezte:

— Három hét múlva tartjuk a közgyűlést. Új tagok felvétele és új vezetőség megválasztása — ez lesz a napirend!...

Komor Ádám, a könyvelő villámgyorsan feljegyezte a napirendet és hangos koppantással pontot tett utána.

DEBRECENI JÓZSEF VERSEIBŐL

Bácskai falu

Egy autólámpa villan keskenyen,
Akác fejére hull a szürkület,
Augusztusvégi, békés estelen
Az országútnak falu tiszteleg

Padok a csepp házak tövében,
Szűz erre már a régi fát,
Jobbágysorban faragták régen
A barkácsoló nagyapák.

A háztetőkre csend terít sötétet,
Tornácok, ablakok vakok;
Alusznak traktorok és rétek
És emberek és állatok.

A szövetkezetház világos,
Rádió szól benn, nótáz a jövő;
Mogorván néz le fénylő ablakára
A templom, a vén cselszövő.

Ifjú brigád az esti uccán

(Ezt láttam tegnap estétájt:
Az ucca hossza néptelen;
Csak itt-ott rófta még a járdát
Egypár magános névtelen):

Nótaszó harsan egyszerre,
Lobogó lebben elől;
Ifjú sereg, ifjúi dallal
Közélg a sarok felől.

Brigádok. Táborba térnek.
Mögöttük munkanap;
Szerszámok, jelvények, érmek
Legendát mondanak...

Mind mosolyog, mind énekel,
 Fiú, leány vegyest,
 Így mennek majd egy életen,
 Keményen, egyenest...

Testvérek, kéz a kézben,
 Parasztfiú, diák;
 Ilyen lesz majd egészen
 Holnapra a világ.

Mai tizenhatévesek

Fény nevet arcán, kezében tábla
 Sorsa már nem kaphat léket,
 Nem hasonlít pulyára, bábra;
 Elnézem ezt a nemzedéket.

Örülj elvtárs, új ember lesz fiad,
 Kif nem mérgeznek bamba dogmák,
 Öngyilkos sem lesz nyomor miatt,
 Nem nyelik el légerek, fogdák...

Épít majd. Sugár fürösztli.
 Megjárja jó remény fokát;
 A mult szemetjét mélyreássa
 S ha fia lesz, hát egyre-másra
 Megtanít majd az — unokád...

Palics

Még tó a tó, a régi tó,
 A kedvesre gondoltató;
 A víz, a zöld, az est, a kármin,
 Még andalodhatsz itt akármin.

De más a part, de más a nyár,
 De szép a nyár, eltűnt a bár,
 A golfútó, a lehűtő,
 Munkás pihen itt: ács, fűtő...

Nem ámulsz naplopó-hadon,
 Munkás pihen fehér padon,
 Munkásnak kerül dúsán asztal,
 Óvé a szálló a terrasszal...

Ő étkezik étlap szerint,
 Aranyat délfény néki hint
 S a hattyúszín vitorla mind;
 Játékos hullám néki int.

Az erdő és a nád, körül
Úgy bólogat mind, úgy örül;
A gyeper, a víz, a vén platán,
A kő a tornác padlatán.

Még tó a tó, a régi tó,
De nincs már titka, bénító,
Tündére se, rejtelve se,
Valósággá lett a mese . . .

Mely bálványt dönt és vak falat;
Hallgasd: a szökőkút alatt
— Ez átítat, ez megigéz —
Egy leány Engelsből idéz . . .

Elhagyott ház

Irtta GAJDOS TIBOR

A költözködő ember letette két nehéz bőröndjét a járdára. Nagyokat fújt és zsebkendőjével megtörölte izzadt homlokát.

„Nincs már messze a ház, nem sokat kell már cipekedni” — vigasztalta önmagát, miközben megtörölte verejtékes homlokától nedves kalapját, visszatette fejére és elindult a bőröndökkel.

Milyen kellemes környezetben kapott lakást! Ez a városrész a neki legmegfelelőbb helyen van. Nincs túlközel a központ zajához, de nem is esik túlságosan távol. Ami a legfontosabb, nyugalmas, és a vállalatához, ahova, munkavezetővé nevezték ki, közel van.

Csak jó módú polgárok laktak erre, látszik az építkezésen. Csupa terebélyes családi ház, kis, gondozott parkokkal. A járókelő szemé ugyan keveset láthat, az udvarok belsejéből, mert többnyire magas kőfal élősvény emel gátat a kandi tekintetek elé.

Nagyjából most is a régi lakók laknak ezekben a házakban. De most még kevesebbet mutatnak meg magukból. A házak ablakszemeit nappal is redőny-pillák takarják, talán még takarításkor sem nyitják ki az ablakokat, inkább csak az udvar felé szellőztetik a lakásokat.

A járdák kövezete még nem kopott el. A járda és a kocsút között pázsit-sáv húzódik és az utca mindkét oldalán fiatal akácok zöldelnek. A pázsit elhanyagolt, de a fák koronái dúsak, mély árnyéket vetnek az ablakokra. A kocsút kövezetlen, de minek is köveztek volna ki, hisz' kocsit ritkán jár erre. Ha pedig mégis végiggördül az utcán, egy-egy jármű legalább nem háborgatja a lakók nyugalmát.

Végül is megérkezett a ház elé, amelynek három ablaka az utcára néz. Mindhárom ablak redőnye le volt eresztve, mintha aludna a ház. A falakat egészen a tornyosan csúcsosított háztetőig sűrűn belepte a magasba kúszó borostyán, amelynek indái hatalmas pókhálóként úsztak a lezárt ablakok redőnyein is. Ha ki akarná nyitni a redőnyöket, először a borostyánindákat kellene levagdosnia. A sötétszürke házfalakat magas kerítés kötötte össze a szomszédos ház falával. Az udvarból csak egy magas ezüsfenyő csúcsa látszott ki.

A ház és a kerítés között sötétzöld vaskapu áll. Így hát most márcsak azt kell kinyitni és bent lesz. Ismét letette a bőröndöket, kikereste zsebéből a kulcsomót és kizárta a kaput, mely csikorogva nyitott ki.

Az udvarból széles betonlépcső vezetett a csukott, négyablakos verandára. Az ajtóra erősített kis réztáblát rég nem tisztították, zöldes réteg borította és alig lehet kibetűzni a rávésett nevet:

Szörög István

földbirtokos

Belépett a hallnak is beillő nagy verandára és végre megszabadult a két bőrönd terhéől. A helyiség levegője nehéz, elhasznált volt, régen nem szellőztették.

Szemközt is, jobb- és baloldalt is ajtó nyílt. A két oldalt nyíló kisebb, a középső kétszárnyas, aranyozott szegélyű volt. Először a baloldalin nyitott be. A konyha valamikor nagyon szép lehetett, a kőkockái épek és a fal középmagasságig kirakott csempék is sértetlenek voltak. A tűzhely azonban hiányzott. A konyha mögött kis fülke. Sodronyos vaságy állt benne, matracai hiányoztak. Ez lehetett a cseléd-szoba.

Visszatért a verandára és a középső ajtót nyitotta ki. A nagy szoba sötétén fogadta. Feldöntött bútordarabokon bukácsolva jutott el az ablakig, hogy felhúzza a redőnyt. A két másik, valamivel kisebb szoba ugyanilyen állapotban volt.

Ujjnyi porréteg borította a szobát, szürke lepellel vont be a családí fényképeket — az almárium nyitott fiókjában heverő régi, szép kidolgozású tajtékpipát — mindent.

A nagy rendetlenségben, nem is lehetett tisztán látni, mi használható az össze-vissza dobált bútordarabok közül, mi a felesleges linn-lom. És azt sem lehet megállapítani, értékesek-e a megmaradt bútordarabok vagy csak az olcsóbb holmit hagyták hátra.

Az új lakó levetette kabátját. Szeretett volna valamihez kezdeni, hogy mire az asszony megérkezik a gyerekekkel, rendet találjon és könnyebben nekiláthassanak a berendezkedésnek. De a sokféle összedobált tárgy lekötötte figyelmét, egyenként fölvette a szerteheverő holmit, figyelmesen megnézett mindent, majd helyükre tette a minden oldalról megvizsgált tárgyakat.

Félig kiürített likőrösüveg, japánmintás váza, vadásztöltények, keménykalapok, levelezőlap gyűjtemény, súlyos márvány írókészlet, régi fényképezőgép, háló- és házikabátok, nagy ingaóra, üres madárkalitka, régi kopott bőröndök, egy szekrényben összedobált könyvhalmoz, főleg lexikonok és egy díszes Jókai-sorozat, egy párisi képeslap több évfolyama . . . és még sok minden került a kezébe és szeméi elé.

A falakon több kisértékű festmény, az ágyak felett aranyozott keretű Mária-kép, a másik falon egy felnagyított családi kép lógott. Egy heverő nyakkendővel letörölte a kép üvegére rakódott port, hogy lásza a családof, amelynek helyére most ő költözik be.

A képről négy arc tekintett rá. Egy férfi, a felesége és két fiúgyermek. Az apa 40 év körüli lehetett, kefefrizurát viselt, kemény galérljára fecske-nyakkendőt kötött. Semmitmondó tekintettel nézett semmibe. Az asszony rövidre nyírt haja még hosszabbnak mutatta előre nyújtott nyakát, amelyről nagy kereszt lógott alá. Fontoskodó, büszke arckifejezéssel bámult le a falról. Az egyik fiú, a nagyobbik, fizéves

lehetett, a kisebbik négy-öt éves. Mindketten matrózzruhát viseltek és a kisebbik homlokát egynesre nyírott siska fedte.

Szőregi István és családja.

Ők lakták ezt a házat, az övük volt ez a sok összedobált holmi is. És most senki sincs itt közülük. Még a kis matrózzruha, siskás fiú sem.

Ez a porral fedett rendetlenség minden, ami utánuk maradt.

*

Szerény igényű, de pedáns boltoslegény volt Szőregi István, vagy ahogy a külvárosi fűszerüzlet vevői nevezték, Suller Pista. Semmi köze sem volt a Suller névhez, főnökének nevét kenték rá, annyira összenőtt az üzlettel. Többre sohasem vágyott, mint egy olyan kis fűszerüzletre, mint amilyenben kiszolgált, de bárhogy is takarékoskodott, alig tudott magának félrefenni „egy rendes polgári öltönyre” valót. Szivbaja, amiről senki sem tudott, — megmentette a fronttól — és mi több, éppen a háború éveiben sikerült neki házasságot kötni. A szülők, akik különb „partit” szántak leányuknak, sohasem adták volna Zitát a szürke boltoslegényhez, de más kiút nem volt, mert a lány kedvelte a jóképű Pistát és barátságuk nem kívánt következményekkel fenyegetett. Így lett Szőregi Istvánból egy kisebb rőfösüzlet tulajdonosa — és később, amikor a lány szülei meghaltak, 16 hold szőlő birtokosának férje.

Zita asszony, mint már a házasság első éveiben kitűnt, nem volt olyan szerény, mint Suller Pista. Nem elégedett meg a kis rőfösüzlet jövedelmével, hanem spekulációs üzletekbe hajtott a férjét, hogy minél gyorsabban szaporítsák vagyonukat. A háború utáni évek meg is adták erre a lehetőséget és ha gyanúsak is voltak a Szőregi-házaspár jövedelmi forrásai, az üzlet egyre bővült és később át is helyeződött a város főterére. Az első gyerek, Tamás, akkor hatéves volt és már a második szülésre készült a mind pénzéhesebb asszony.

— Ha mindig ilyen lomha leszel — korholta többször férjét, — nem is tudom, miből élünk meg négyen. Tőled éhenhalhatunk.

És amikor megszületett a második gyerek — ez is fiú volt — jajgatva sopánkodott, hogy valakit a házba kell venni segítségül, mert ha a gyerekekhez köti magát, István bizonyára mindent elprédál. Csak miből eteti a cselédet? Azok mind rengeteget zabálnak.

— Na, most húzhatjuk az ígát másnak! De nem is szülök többet! Istén ments!

Végül, hogy mégse menjen tönkre a szolgáló miatt, egy félkegyelmű vénlány-rokonát vette magához, aki alig evett, szegényesen öltözött és egész nap a gyerekekre dolgozott. A hangját is alig hallották a házban.

A konjunktúra évei kedveztek az üzletnek és az asszony kielégületlenül étvággal hajszolta a pénzt. Szőregi nem sok vizet zavart. Noha még a negyvenet sem lépte túl, az asszony úgy kezelte, mint valami tehetetlen öregembert. Ha valamelyik üzleti ügyre megjegyzést tett, az asszony kikelt ellene.

— Te csak hagyd ráml! Ha neked nem tetszik, menj ki az üzletből, ülj a kávéházba és feketézzél. Nem hagyom tönkremenni az üzletemet a te féltve őrzött becsületedért.

A férj az első években még néha ellenszegült, de később bele-nyugodott a sorsába, mert hiszen úgy is az asszony hozott mindent, hát csináljon amit akar . . . Ő nem veszít semmit.

Lassan hozzászokott a kávéházhoz, amelyben több időt töltött el, mint az üzletben. Feketézett és sakkozott. Kártyázni nem tudott, nem is mert, mert az asszony botrányt csinált volna, ha megtudja. A kávéházi ismerősök sajnálták is Szőregit, mert mindenki tudta, hogy a nagy üzletben és a szőlőbirtokon nem sok szava van. Nem is kezelték úgy, mint a többi hozzá hasonló vagyonú embert, hanem csak úgy, mint a kopott Verner Bélát, aki örökös ügyvédbojtár volt, vagy Pókits Bercit, akinek még az apja kártyázta el a családi vagyont és aki ingatlanközvetítéssel foglalkozott.

Zita asszony igényei ezzel szemben mind nagyobbak lettek. Kezdeff elégedetlenkedni az állandó üzleti elfoglaltsággal és társadalmi élet után vágyott. Felújította régi ismeretségeit és eleinte csak vasárnap délután, de később hétköznapokon is eljárt barátnőihez — akik természetesen nem lehettek rangján aluliak. Megtanulta a divatos bridget — és a „társasághoz” méltóan öltözködött.

A gyerekekről odahaza a feleszű vénlány, Amál gondoskodott. Az idősebbik, Tamás, már elemibe járt. A kisebbik alig háromesztendős gömbölyű gyerek mindent szétdobált a házban, ami a kezeügyébe került. Amál csak nézte a gyereket, mosolygott és nem szólt egy szót sem. Nagyon szerette a kis Gyulát, mindent megengedett neki, de a nagyobbikat, Tamást nem szívelte. A fiú dölyfös, kihívó magatartásával sokszor magára haragította a vénlányt, aki nem egyszer sírva panaszkodott Szőreginek a gyerek kiállhatatlan viselkedése miatt.

Az anyának sohasem tett panaszt. Minek is panaszkodott volna, hiszen Tamás szakasztott olyan volt, mint felfuvalkodott anyja, ezt a feleszű lány is látta.

— A kicsi, az olyan lesz, mint maga, Pista úr — mondta többször Szőreginek. — A Tamás az anyjára ütött.

Mást nem mondott, de az ember megértette, mit akart ezzel mondani.

Tamás már észrevette, hogy Amál eszével valami nincs rendjén és bizony nem egyszer gúnyolta emiatt, kezével jelezve, mi a véleménye a lányról. Amál ilyenkor elvörösödött, megfenyegette öklével a gyereket, majd sírva fakadt és a kis Gyulácskát szorongatta magához, aki gyengéden simogatta könnyes arcát. Ezekről az esetekről még Szőreginek sem szólt, csak magában búsult. Szőreginek üzlete akkor sem ingott meg, amikor a gazdasági válság erős vihara tucatjával sodorta el az üzleteket. Ott volt mögötte a szőlőbirtok, amelyből könnyen fedezhették a veszteségeket. Éppen ezért csodálkozott mindenki, hogy egy napon még is új cégtábla került Szőregi István üzlete fölé.

— Nincs már türelmem kis vevőcskékkel és szemtelen utazókkal bajlódni — jelentette ki egy napon az asszony férjének. — Van már annyi pénzünk, hogy nagyobb birtokot vehessünk, nekem a birtok jobban konvenál.

Igy lett Szőreginé földbirtokosné és Szőregi — akarata ellenére — földbirtokos. Csak néhány hold szántót vettek — birtokuk magva egy

könnyelmű, a fönk szélén álló zsidó birtokosól vásárolt jófekvésű 30 holdas szőlőbirtok volt.

Ugyanabban az évben kezdték meg új házuk építését a város leg-szebb negyedében — és abban az évben csináltatták családi fényképüket, amely tizenöt éven át függött hálószobájuk falán, a két ablak között.

Szép, sárga, kétlovas fogatot vett az asszony és ezen kocsikázott ki a birtokra hetenként egyszer-kétszer. Szőregi csak ritkán járt ki, az asszony inkább barátnőit vitte magával, mert most már igazán volt mit mutogatni. Az új házba is sűrűn jártak vendégek. Új élet kezdődött az asszony számára. Úgy érezte, most már megengedheti magának azt a fényűzést, hogy zsúrokat rendezzen a házában és társaságokat vigyen ki a birtokon lévő kisebb kastélyba.

A régi szőlőt teljesen a szakmányosokra bízta. Azt nem is mutogatta barátnőinek és a társaság férfitagjainak. Ezen a szőlőn nem állt ház, csak egy-két dűledező kunyhó. Ide inkább az ember látogatott ki néha.

Amál csak tovább bajlódott a gyerekekkel, a kisebbet öltöztette, a nagyobbikat kiszolgálta és ha vendégek jöttek, félrevonult a konyhába és onnét bámulta merev szemekkel az érkező hölgyek toalettjeit és az urak udvarias mozdulatait.

Most már cselédek is fogadtak, a vénlány pedig csak stoppolgatót és a gyerekeket, meg Szőregi ruháit tartotta rendben.

Tamás már középiskolás kamasz volt, jó eredménnyel tanult — habár tanulni nem szeretett — és nagyon szívesen kocsikázott ki anyjával a birtokra. Ilyenkor ő maga hajtott, nem volt szükség Palira, a béreslegényre aki egyébként parádés kocsis is volt, mert külön kocsi nem tartott az asszony.

Szőregi egyideig csak kóstolgatta a borokat, úgy időtöltésből, szórakozásból, később már alaposan rászokott és a borivás szenvedélyévé fajult. Amikor az asszony távol volt a háztól, fölhozatott Amállal a pincéből néhány litert és ezt egymagában fogyasztotta, addig, amíg el nem aludt a bőrfotójában.

Amál csak nézte az embert és valahogy sajnálta is. Mintha valami sorsközösséget érzett volna vele. Az ilyen lívások végén szépen besegettette Szőregit az ágyba, levetette cipőjét és gondosan betakarta. A borivás nyomait gyorsan eltüntette és úgy nézte, hogy a szolgáló se vegyen észre semmit.

A kisebbik gyerek, Gyula, Amálhoz ragaszkodott legjobban. Apja igyekezett ugyan kedveskedni a gyerekeknek, vett neki sok játékot, könyveket, édességet, de a gyerek az apjával sem tudott igazán felmelegedni. Legszívesebben Amállal beszélgetett, neki mutogatta az új játékokat, az iskolai füzetekbe bejegyzett piros ötösöket. Ha játék közben lehorzsolta a térdét, Amál mosta meg és kötözte be, ha elszakadt ruhája a nagy futkározásban, Amál varrta meg sebtiben, hogy az asszony észre ne vegye.

A harmincas évek közepén már kialakult a család képe.

Az asszony játszott az előkelő, gazdag nőt, társadalmi életet élő, fiatalabb férfikkal udvaroltatott magának, kártyázott és csak nagyobb-

bik fiával törődött, mert látta, hogy „valódi úriembert” tud belőle nevelni, aki miatt nem kell szégyenkeznie a társaságban. Tamás az érettségi után nem is folytatta a tanulást hanem kiköltözött a kastélyba, hogy ő veszi át a birtok vezetését. A valóságban léha barátok és nők találkozóhelye lett a Szőregi-birtok szélén álló kastélyszerű ház. A dolgokat továbbra is az asszony irányította — egyre kevesebb odaadással, mert — amint többször panaszkodott — társadalmi kötelezettségei rendkívül lekötötték.

Szőregi haja őszült, orrán borvirágok ütöttek ki, a kávéházat ritkán látogatta, inkább odahaza ült, vagy a régi szőlőbe járt ki, ahol még volt tekintélye. Mert a „kastéllyal” büszkélkedő birtokon kutyába sem vette senki. A féleszü vénlánynon kívül a házban sem hederítettek szavára. Nem sokat beszélt hát, nehogy az ideges asszony minduntalan lehurrogja a gyerekek előtt.

Gyula szépnövésű, okos diágyerek lett. Az apja mindjobban vonzódott hozzá, mintha a gyerekben látná életének egyetlen értelmét és azt remélte, hogy ha a gyerek felnő, talán támaszt talál benne és ismét ura lehet házának, feje a családjának. Mert Szőregi magában még mindig nem tudott megbékélni helyzetével és a bor mellett nem egyszer szőtt terveket arról, hogy kezébe ragadja a gyepőt.

De ez a reménye is semmivé lett egy tragikus esemény folytán. Gyula, a jómodorú, szerény Szőregi-gyerek, az apa reménysége, egy koratéli napon magas lázzal ágynak dőlt. Az orvos megállapította, hogy a gyerekek agyhártyagyulladásra van. Az asszony a város összes orvosait a házba csődítette, kért és könyörgött, mentsék meg a fiát, mindenáron. Éjszakákat virrasztott és könnyes szemekkel fogadta a társasághoz tartozó hölgyeket és urakat, akik siettek előre is kifejezni részvéteket a beteg gyermek anyjának. Gyula hat napon át feküdt eszméletlenül, majd a hetedikén magához tért, apját és Amált kereste és csodálkozással nézte könnyező anyját.

Az öreg azokban a napokban nem ivott. Ki sem mozdult a házból, csak fel-alá sétált a szobában és ha valamelyik orvos távozott, utána sietett és megkérdezte:

— Doktor úr, mi lesz Gyulácskával?...

A doktor urak pedig mormogtak valamit, hogy lehet, hogy megmarad, ha kibírja a szervezete, vagy azt mondták hogy:

— Hát Szőregi uram, Isten kezében van!

Hetedik nap este a gyerek ismét elvesztette eszméletét, hajnalban haldokolni kezdett és reggel nyolckor meghalt.

Az anya a haját tépte, Amál kint a konyhában könnyezett, az apa kétségbeesve ült bőrszékében és maga elé révedve szívta pipáját. Ezt az egy gyereket szerette igazán az egész családból, az egész világból... Most ez sincs... Megmaradt Tamás, akitől semmi jól nem várhat. Szóval most már nincs kiút... Marad minden a régiiben... vagy talán még rosszabb is lesz.

Az anya nagy fájdalmában sem feledkezett meg az „illemről” varrónője már aznap délután mértéket vett a gyászruhához és a kalapja már el is hozta a sűrű feketefátyolos kalapot.

A temetés napjának délelőttjén Szőreginé már kézhezkapta a ruhát is és amikor megnézte magát a tükörben, fájdalommal állapította meg, hogy a feketében nagyon öreg, szemei alatt mélyebbek a ráncok, bőre betegesen sápadt. Kénytelen volt egy egészen kis festéket magára kenni, hogy a gyászoló közönség észre ne vegye.

Az asszony minden rábeszélés ellenére is gyalog, Tamás karjára támaszkodva ment a gyászkocsi után. Fehér zsebkendőjével könnyező szemét törölgette, úgy, hogy a járókelők is sajnálkozva csóválták fejüket a gyászfól sujtott anya láttára. Az öreg Szőregi fiákkeren kísérte a halott fiút, szemben vele, a pótülésen Amál szepegett.

— Milyen szépen beszélt a pap... milyen szépen... — sóhajtott többször is útközben.

Eltemették a gyereket.

Pár napig nem mutatkozott az asszony, hanem a vigasztaló barát-nőket fogadta. Egy hét múlva azonban fölpakolt, hogy a birtokra menjen.

— Nem bírom ezt a lakást — mondotta barátnőinek — minden zuga tele van emlékekkel amelyek szegény Gyulácskámát juttatják az eszembe.

Mielőtt elhagyta a lakást, rányitotta az ajtót az öregre és bekiáltott hozzá:

— Maga meg abba hagyhatná már az ivást! Mintha meg sem halt volna a gyerek, úgy viselkedik. Szégyelje magát!

Becsapta maga után az ajtót és eltávozott.

Az öreget fejbeütötték ezek a szavak. Hogy ő nem sajnálja a gyereket? Ő? És a felesége mondja ezt neki, aki a gyerekekkel semmit sem törődött? Hogy izzik... Istenem, mit csináljon, most azután nincs más kiút, valóban nincs.

Az egész telet a szobában élte át, csak egyszer ment ki a birtokra, akkor se volt semmire se kíváncsi, inkább csak a tiszta levegőt kívánta meg.

Amál még zárkózottabb lett. Csak az öreg Szőregit szolgálta még odaadóbban, de napok multak, anélkül, hogy egy szót is váltottak volna. Olyan csend volt a házban, mint egy kriptában.

Odakinn a kastélyban nem így volt. Egy hónappal a temetés után már nem bírták a csendet és Tamás — mert az anya mégis röstelte — meghívta a társaságát egy kis vasárnapi kártyapartira. Mi van ebben? A rádióból nem hallgatták a zenét és a gramofon is lezárva pihent. Így szolidán csak összejöhetnek!

— Elvégre nem temethetjük el magunkat, úgy-e Tamás?

— Természetes, anyu. Semmi értelme.

Két hét múlva megint összejöttek, és februárban már minden úgy ment mint régen. A Szőregi-birtok kastélya nem sokáig gyászolt.

De a városi ház még mindig hallgatott és amikor kifavaszodott, sem nyitották ki az ablakokat.

Az öreg egy alkalommal megtudta, hogy az asszony a kisebbik birtokból eladott egy ötholdas darabot.

— Úgy — morfondírozott magában — a jó gazdasszonynak már kell a pénz.

Megívott négy pohár konyakot és kihajtott az asszonyhoz.

Nagy volt a meglepetés, amikor megjelent a birtokon, de hát ha már ott volt, nem dobhatták ki.

— Miért adott el öt holdat a tudtom nélkül? — kérdezte mindjárt az asszonyt, amint belépett hozzá.

Az asszony megütközve nézte férjét.

— Miféle kérdés ez? Ha jól tudom, a magaméból adtam el.

— Szándékozik még valamit eladni?

— Ahhoz magának semmi közel!

— Igaz. Csak azt akarom mondani Zita, hogy maga jó gazdának tartja magát. Hát én nem vagyok benne biztos. Azt hiszem tévedett.

Nem is várt feleletet, hanem sarkonfordult és visszakocsizott a városba.

Össze eladta az asszony az egész kisbirtokot. Szőregi egy szót sem szólt. Csak amikor megtudta a dolgot, szégyenében nem mutatkozott többé az emberek előtt, kávéházba sem ment, pedig az utóbbi időben már naponta eljárógatott egy kis sakkpartira.

Nem akarta eltűnni a sajnálkozást. A telet megint csak a házban töltötte Amál gondozása alatt.

Tamás már nem elégedett meg a kastélyban rendezett szórakozásokkal. Hetenként többször is megjelent az éjszakai szórakozóhelyeken, mindig női társaságban. A kisbirtok árából bőven jutott neki is.

Ez 1941 telén volt.

Március közepén Amál, amikor bevitte Szőreginek az ebédet, az öreget a fotóje előtt találta arca borulva.

Első pillanatban azt hitte, hogy az öreg leitta magát, de amikor átkorolta hogy felemelje, az öreg szeméi üvegesen meredtek rá.

— Jaj, Istenem! — sikoltotta és ijedten elejtette a merev testet. — A Pista úr meghalt!

Fellármázta a szomszédokat és az elősiető orvos megállapította, hogy szívszélhúdás ölte meg Szőregit.

Vele nem csinált az asszony különösebb ceremóniát. Feketébe öltözött és intézkedett a temetésre vonatkozólag. A gyászokcsi után csak a barátok és a férfi távolabbi rokonai mentek, asszonya pedig a fiával együtt kocsin kísérte ki a temetőbe.

— Nem bírtam volna a gyaloglást... nagyon összetörtem. Ennyi gyász!

A fiú mivel nem lehetett elhalasztani, néhány nap múlva bevonult katonának, de csupán két hétig szolgált, mert bekövetkezett a jugoszláv összeomlás.

Az anya és a fiú öröme kettős volt. Ilyen gyorsan hazakerülni és még hozzá a várvavárt honvédek által felszabadított városba... Ez már valóban nagy öröm volt mindkettőjüknek. Most jöhetett csak az igazi társadalmi élet. Ez a sok fess katonatiszt, a pesti urak és hölgyek... meg a többiek.

Újult erővel lángett fel az élet mindkét Szőregi-házban. Felváltva fogadták a vendégeket, a városban és kint a birtokon. Tamás a kávéházakban és mulatókban huzatta a cigányokkal az anya pedig büszkén dicsekedett a régi ismerősöknek:

— Tamást a legjobb társaság is befogadta... És hogy tud mulatni a gyerekl...

Tamásnak sok pénz kellett, édesanyja pedig adott, amennyi csak kellett... De később még többet kért és az anya néha zavarba jött...

— Talán kicsit vigyáznál Tamás? Jobb volna, ha megnősülnél. Nem? Tamásnak azonban esze ágában sem volt megnősülni. Sokkal jobban érezte magát így.

Az anya azonban már kezdett elfáradni. Terhessé vált számára a társaság és idegesítette a fia költségei. Néha ki is ment a temetőbe, de feketét nem szívesen öltött magára. Veszedelemesen öregedett és egyedül érezte magát. A fia már nem volt a régi jóbarát. Tulságosan lefoglalták saját ügyei. Amikor először hívták be Tamást a honvédséghez, pénzzel intézte el a dolgot.

— Hiszen háború van, még az kellene hogy véletlenül a frontra kerüljön!

De a következő alkalommal már nem lehetett segíteni. Meg, szégyen is lett volna, hogy a fiú az egész háborút az anya szoknyáján huzzai ki. Talán nem lesz semmi baja, úgy sem viszik mindjárt a frontra, hisz nincs háborús képesítése sem.

Amál már csak olyan háziibutor lett Szőregiéknél. A cselédnek segédkezett és az udvart tartotta rendben. Tulajdonképpen nem is volt már reá szükség, de hát mit csináljon vele Szőreginé. Ha anyyi évet töltött a házban, maradjon. Igen és még valami. Amál tartja rendben a sirokat, sűrűn kijár a temetőbe. No, hadd legyen...

Az asszony ritkábban fogadott vendégeket és igyekezett tisztas öregkorra berendezkedni. No, még nem tartotta magát túlöregnek, de hát csak elő kell készülni a jövődő szerepre.

A fiú írt és hat hónap alatt kétszer is hazalátogatott. Egy kis pénz mindig vitt magával, szóval, nem volt semmi baj. Negyvenhárom októberében Szőreginé levelezőlapot kapott a fiától:

„A frontra megyünk. Ne aggódj, amint tehetem, írok.”

Az asszony azonban aggódott, nagyon is aggódott. Amikor a lapot elolvasta, még elhagyottabbnak érezte magát, mint addig. Egyszerre észrevette, milyen üres a ház. A fényképeket vizsgálta a falakon.

— Istenem, Szűz Máriám, csak a Tamást ne veszítsem el!

Három hétig szorongva várakozott, míg megkapta Tamás első tábori lapját.

„Valahol Oroszországban. — Kedves anyám, jól vagyok, csak itt már hideg van... Nemsokára levelet írok, légy türelmes. Csókol fiad, Tamás”.

Rögtön írt egy levelet, de most már két hónapig nem jött válasz. Végre mégis megjött Tamás lapja:

„Valahol Romániában” — írta a fiú.

Az anya teljesen magába zárkozott és csak a fiára gondolt. Ismét pedáns gazdaasszony lett és úgy vigyázott a vagyonra, mint valamikor fiatalasszony korában, amikor a rőfősüzetet irányította.

És imádkozott, sokat imádkozott, a templomba is sűrűbben járt, mint azelőtt. Megint elmúlt két hónap, de Tamás nem írt. Az asszony úgy rakta ki a régi lapokat az asztalra, mint a passziánszkártyákat, és

olvasgatta, nézegette, becézgette fia kézírásait. Még egy hónap elmúlt, még mindig nem jött válasz. Kétségbeesett. Hisz tudja az újságokból, hogyan állanak a dolgok.

— Istenem, csak jöjjön vissza!

De a hetek múltak és levél nem jött. Az asszony egészen össze-
fört, nem evett, nem engedett senkit sem a házba.

Elkeseredésében már Amállal kezdett barátkozni és néha elbeszél-
getett vele. Régebben nem szívesen állt szóba a féleszű lánnyal, nem
szívelte és csak most vette észre, hogy ennek a szerencsétlen házibu-
tornak őszbeborult és megritkult a haja. Amál hidegen fogadta az asz-
szony közeledését, Szőreginé nehéz helyzete sem tudott részvétet éb-
resztetni szűkrezsugorodott lelkében.

Az asszony főkéletesen egyedül maradt. Öt hónap múlt el és Ta-
más nem írt, nem adott életjelt magáról. Szőreginé idegei már a felbom-
lás határán álltak, mert fia elvesztésének gondolata teljesen urrá lett
rajta. Mindent megpróbált, kétségbeesve kutatót fia után — eredmény-
telenül — Tamás, úgylátszik, elveszett... Biztosan elveszett, nem él
már...

Ágynak esett és egy hélig magas lázzal feküdt. Senkit sem akart
láttni, az orvost sem. Amikor lábraállt, Amállal bezáratta a kaput és ma-
gához vette a kulcsokat. Órákhosszat térdelt a családi kép előtt és
egyre csak gyermekei nevét motyogta maga elé: Tamás... Gyulácska...
Egyszer-kétszer még férje nevét is kimondta, megtört, bocsánatkérő
hangon.

Amál a konyhában várta a fejleményeket.

Amikor reggel az asszony szobájából semmi nesz sem hallatszott,
rosszat sejtve benyitott, Szőreginé elkékülten feküdt az ágyon, fekete
gyászruhájában. Luminállal mérgezte meg magát. Amál fellármázta a
szomszédokat, de az orvos nem segíthetett. Még aznap délelőtt meg-
halt az asszony.

1944 szeptember elején történt.

A lakás teljesen Amálra maradt, mert a rokonok csak óvatosan
félve kerülgették a szomorúsorsú család házát. Ritka látogatásaik alkal-
mával azonban el-el csentek egy-egy értékes darabot, mert Amál nem-
volt nehéz kijátszani. Végredelelet nem hagyott hátra az asszony, a
menekülésre készülő hatóságok pedig nem törődtek az ügyvel.

Szeptember harmincadikán erélyes csengetés szólította Amált a ka-
puhoz. Amikor a nehéz vaskapu kinyílt, a vénlány megmerevedett az
ijedségtől. Tamás állt előtte tisztí egyenruhában. A fiú nem kérdezett
semmit, már tudott anyja haláláról.

— Nem tehetek róla — mondotta az ismerősöknek, bekerítettek
bennünket, gyűrtübe kerültünk, nem irhattam, örülök, hogy élve meg-
szabadulhattam. De többszörösen kitüntettek, mert én megmutattam
azoknak a piszkosoknak...

Mindjárt csomagolni kezdett. Fehérneműjét, ruháját és az értéke-
sebb tárgyakat bőröndjébe gyömöszölte, néhány kisebb butordarabot
ládába csomagoltatott a fuvarossal. Aztán kiment a temetőbe, este le-
feküdt és hajnalban elutazott. Azt mondta Amálnak, hogy Pestre megy
— de alighanem rövidesen visszajön.

Amál megint egyedül maradt.

Az ágyúk félelmetesen dörögtek a messzeségben és a vénlány nagyon félt. A háztól, amely még üresebb lett, a fényképektől, amelyek olyan furcsán néztek le a falról és az ágyúzástól, amelytől nem tudott aludni. Összeszedte kevés holmiját, magához vette Gyulácska egyik bekeretezett fényképét, amely addig az öreg szobájában az éjjeliszekrényen állt és otthagya a házat, amelynek ablakait előzőleg gondosan lecsukta, a redőnyöket leeresztette, kapuját pedig lezárta. Elment egy szegény rokonához, aki befogadta.

A Szőregi-ház üresen, elhagyatva várta új lakóját.

*

A külső ajtó megcsikordult. A férfi felrezzent és kisietett a verandára, ahova már belépett az asszony, a két kicsi gyerekkel.

— Itt vagytok már — kiáltott meglepetten.

Az asszony csodálkozva tekintett fel az emberre.

— Hiszen egy órával előbb indultál mint mi... Nézd csak meg a kofferek is itt állnak láb alatt. Mit csináltál eddig?

— Elnézéldtem... Szép ez a lakás... és tágas, nagy...

— Igen szép és nagy lakás... Talán tulságosan nagy. Itt még egy család megfér majd velünk. De a levegő szörnyen rossz. Nyisd ki gyorsan az ablakokat.

Az ember engedelmesen ugrott az ablakhoz, a redőnyök nagy robajjal gördültek fel. Az asszony munkához látott és keze nyomán gyorsan tűnt el a por.

Egyszerre világosság ömlött szét a szobában és friss tavaszi áramlat szorította ki a fojtó, nehéz levegőt. Az udvar felől behallatszott a gyerekek kacagása és a múlt árnyékától felszabadult házban új élet kezdődött.

THURZÓ LAJOS:

Este a tengerparton

Elült már a madarak színes zenéje,
ringnak a puha tollak
a bólogató fák lombos hegyén
vagy piros tetők alatt motoszkálnak.
Ott ül a boldog álom
madárcák duzzadó begyén.
Keresem a napot —
nem találom . . .
Lassan alámerül a hegyorom,
szitál-szitál a puha estkorom . . .

Csendes pad
a szikla eres tenyerén.
Néha ide loccsan a tenger vize,
mely sűrű mint olaj.
Fű perceg, bogár pottyán
és sóhaj száll
a ringó pálmafából.

A mozgó, nagy tükrön
nem látni messzire,
felszállnak néha
a loccsanó habok.
Vár hallgat a parton,
köves falából kikandlikálnak
alvó, kis galamb-ablakok.

Távol kis sziget fűr koromba.
Csipkés mint otthon
az eperfa lombja.
Ringó tengerben úgy fénylik
kis halászbárkákon a lámpa,
mint hullámozó fűben
a szentjánosbogárka.

Dalol a tenger
a hulló est bársonyán.
Elmereng a fénylő
sok csodán.
A nappal lármája
szép csendben elpihent.
Ezüst vitorlát bontva
a hold is útrakelt
s kigyúlt mint esthajnalon
örök tünemény
hittem ötágú csillagán a fény...

(1948)

Dubrovniki vár

Századok penésze ül már falán;
magas hegycsúcsra emelte félelem,
mely kalózokat sejtett, vadakat
a tenger kék útjain
és kopjás, nagy hadakat
a hegyekből jönni...

Madár se pityeg, hol ereje áll a kőben,
mit vert hadak oly gyakran megcsodáltak
véres elmenőben.
Világa végtelen,
felnézek rá sokszor, ha felhők belengik
és megszedül itt lenn
a föld velem.

Emelt fővel néz most is szét
a méla tájon,
melynek még mindig a legszebb éke.
Százados kínokról sikongnak láncai.
Sóhaj kél a föld alól
elporladt sok-sok néma szájon
és falain tapadva felcsillan
rabszolgák könnyes veritéke.

Csak nézd meg jól
és feszítsd füled vásznát az égre
csodákról mesélnek köves ráncai,
ha perdülnek körötte
hűvös kis szelek táncai,
felhők lágy pelyhe béleli.
... és halkan lekopnak koppasztó idővel
bástyája csipkés szélei...

Kegyves vendéglátója ő a magas szeleknek,
mik hegyek hajlatán járnak
és tenger nagy vizén.
Ágyúja csövében hálót sző a pók
békés selyemnek
és elbabrálnak a táj bájos ujjai
csittuló, vén szívéen.

Ősi erősség, kifáradt szelek
hús otthona,
lábainál volt rabszolga népe láncon
már nem zokog.
Víg nap és új tenger ragyog most körülte.
s ormán a legszebb zászló
ott lobog...

(1948)

KULTÚRÉLET

Szerbia Kultúregyesületei Szövetségének első évi közgyűlése

Jugoszlávia Kommunista Pártja irányítja hazánkban azt a szervezett folyamatot, amely a szocialista társadalom építéséért folyik és amelynek keretein belül napjainkban az a hatalmas közéleti átalakulás zajlik le, amelynek röviden kultúrforradalom a neve. Pártunk a szocialista kultúra eddigi vívmányain neveli népeinket, megismerteti velük a haladó, általános emberi kultúra örökségét, fejleszti népeinkben az alkotó kezdeményezést és ehhez új, egyszerű távlatokat nyit. Pártunk V. kongresszusa tisztázta kultúrforradalmunk lényeges elméleti kérdéseit, felmérte azokat a sikereket, amelyeket ezen a téren eddig elértünk, rámutatott az elkövetett hibákra és a kultúraktíva elé új feladatokat tűzött ki. Ezzel újabb lendületet adott a szocialista kultúra építésének és utat mutatott dolgozó tömegeink kultúrájának továbbfejlesztésére, művelődésére. A Párt vezetőszerpepe és kultúrpolitikája folytán dolgozó tömegeink óriási érdeklődést tanúsítanak a kultúrélet minden megnyilvánulása iránt és abban nemcsak mint szemlélők, hanem mint résztvevők is ténykednek.

A kultúrforradalom fellángolása és általános lendülete megteremtette a maga új szervezeti formáit. Ezek csúcspontja az egy éve fennálló Kultúregyesületek Szövetsége. A Szövetség nemrég lezajlott évi közgyűlése számot adott az eddigi sikerekről és eredményekről, de megállapította azokat a hibákat és tévelygéseket is, amelyek szükségszerűen megtörténtek. Így, ma világos képet alkothatunk magunknak jövő feladatainkról a kultúréletben és biztosítani tudjuk magunknak azokat a sikereket, amelyek a kultúrforradalom tényében rejlenek.

A kongresszus munkája nyomán leszögezhetjük, hogy a vajdasági magyarság nem foglalkozott elég behatóan a közművelődés, a kultúr- és művészeti élet számos jelenségével. Most határozott formában előttünk áll a feladat, hogy fokozott eszmei nevelő munka útján fejlesszük dolgozóink szocialista hazaszeretét, hogy népeinknek bemutassuk gazdag kultúráörökségünket, hogy szocialista kultúra vívmányai útján lángrolobantsuk azt a hitet, hogy hazánkban a szocializmust a magunk erejéből is felépítjük, mert tisztában vagyunk Jugoszlávia Kommunista Pártjának azon történelmi jelentőségű harcával, amelyet az újonnan fellobbanó revizionizmus ellen folytat.

A Kultúregyesületek Szerbiai Országos Szövetségének első kongresszusa több jelentős kérdést tisztázott. Meghatározta a Szövetség jellegét, tisztázta a szervezet szilárdságának, a falu kultúrmunkájának és a

kultúrmunka szocialista eszmei tartalmának kérdéseit. Ezek szerint a Szövetség:

1. összefogja és tervszerűen irányítja a tömegszervezetek kultúrmunkáját,
2. falusi kultúregyesületek alakításával előreviszi a falu közművelődését,
3. szervezeten neveli és képesíti a kultúrmunka kádereit,
4. a tömeges közművelődési munkába bevonja az értelmiséget és
5. a dolgozó tömegek kultúrmunkáját összhangba hozza az állami szervek tevékenységével.

A Kultúregyesületek Országos Szövetsége tehát egy új típusú, általános, egységesítő tömegszervezet.

Megállapította az évi közgyűlés, hogy a parasztság állandóan emelkedő életszínvonala új igényt támaszt a kultúrmunka terén, hogy a szocializmus előretörése a falun enyhíti, fokozatosan kiegyenlíti a falu-város ellentétét és hogy a mezőgazdasági termelés fokról-fokra — a korszerű gazdaságtudomány alapján — felfelé ível. Ezek a jelenségek parancsolóan követelik, hogy tömegszervezeteink és kultúrtényezőink ezentúl sokkal több figyelmet szenteljenek a falu kultúréletének. A Szövetség ezért első feladatai közé sorolta a falu kultúrájának fejlesztését, a falu dolgozóinak szervezeti és tervszerű művelését. Az állandóan bővülő szocialista anyagi alap, amely különösen a szövetkezeti otthonok építésében jut kifejezésre, megadja ehhez az összes lehetőségeket. A Szövetség ezen határozata Vajdaságban, a magyarság számára is óriási jelentőségű. A szocializmus gazdasági fejlődésének az ilyen kultúrpolitika új lendületet ad. Falvainkban nem csak az a feladat, hogy a régi népi kultúra elemeit megóvjuk a pusztulástól, hanem az is, hogy a termelő parasztszövetkezetek fejlődésével párhuzamban a parasztság kultúrális szintjét is emeljük és ezzel segítséget nyujtsunk abban a történelmi harcban, amelyet a parasztság a fengődés és a magántulajdon rabsága ellen folytat.

A Szövetség jellegének és politikai vonalának félreértése néhány hibát szült. Egyes városok és járások szövetségi vezetősége megkísérelte, hogy egymaga irányítsa területének minden kultúrmunkáját, beleértve a tömegszervezetek kultúrmunkáját is. A helyes eljárás az lett volna, ha a városi vezetőség csak összhangot teremt a kultúrmunka formáiban és módszereiben, míg a járási vezetőség inkább operatív módon irányítja a kultúregyesületeket és emellett cselekvően egybefogja a tömegszervezetek kultúrosztályainak működését. Ily módon eredményesen összevonták volna a falu kultúreroit és biztosították volna a teljes sikert.

Előfordult, hogy a szakszervezetek és az ifjúság szervezetei a Kultúregyesületi Szövetségtől függetlenül működtek mert nem vették komolyan a Szövetséget. Másutt viszont a Szövetség járási vagy városi vezetői működésükben és személyi összetételükben a népbizottság közoktatásügyi osztályával forrtak egybe és csaknem mint hatóság kezdtek működni. Egyes vezetők sokszor csak a kulturális és művészeti munkára szűkítették a Szövetség szerepét és nem törődtek a közművelődés többi elemével. Néhol megtörtént az is, hogy a tornász- és pioníregyesületeket is felvették a Szövetségbe.

Mindezek a hibák csak a Szövetség szervezeti szabályzatának pontos betartásával kerülhetők el.

Megállapította az évi közgyűlés, hogy a Párt, a tömegszervezetek és a művészeti és kultúregyesületek lényeges eredményeket értek el a műsor szocialista eszmei tartalmáért folytatott harcban. Kultúréletünk már megtisztult a kifejezetten ellenséges tartalmú és irányzatú műsorszámoktól, azonban még nem számoltuk fel teljesen a kapitalista maradványokat és ezek még mindig eszmei frontunk áttörésén fáradoznak, felhasználva azokat a lehetőségeket is, amelyeket a Tájékoztató Iroda rágalmi és hazugságai nyújtanak nekik. Ezért a legnagyobb figyelmet kell szentelni minden egyes műsorszámnak és elejét kell venni minden elhajlásnak.

De a szocialista eszmei tartalomért folyó harc nem csak műsorellenőrzésből áll. Figyelmet kell szentelni a kultúr munka formáinak is. Cél-szerűségüket abból a szempontból kell megítélni, amelyből megállapítjuk, hogy az egyik vagy a másik forma milyen mértékben hat a dolgozók szocialista öntudatának kialakítására. Nem elég hatásos az a kultúr munka amely csak egy-két munkaformát fejleszt. Nem elegendő, ha csak a népművészeti csoportot fejlesztjük és elhanyagoljuk a könyvtár, a nép-egyetem, a zenekar, a dalárda stb. stb. munkáját. Házaink, középületeink, előadótérmeink, szövetkezeti otthonaink külső képére, szépségére és tisztaságára, egészségvédelmi rendszabályaira is ügyelni kell, mert ezek a tényezők is szerepet játszanak a szocialista öntudat fejlesztésében.

Megállapítást nyert, hogy műsorunk minden tekintetben szűkös és szegényes: csaknem mindig ugyanazok a versek, ének- és zeneszámok vannak műsoron. Ugyanez vonatkozik a vajdasági magyar kultúr munka műsoraira is. Sokszor a szindarabok kiválasztásában is hiba van, (Títel: „Üldöznek a nők”, Doroszló: „Maharadzsa”, „Diéta” és más a régi „Színházi Életből” merített „anyag”), amelyet még fokoz az a körülmény, hogy néhol a helyi hatósági szervek megadják ezekhez a darabokhoz a játszási engedélyt. Ez annak tudható be, hogy több vezető lebecsüli kultúrörökségünket, vagy ezt nem ismerve, nem tanulmányozva, nem is tudja alkalmazni. Igen csekély mértékben használjuk fel azt az anyagot, amelyet fejlődő könyvkiadásunk immár rendelkezésre tud bocsájtani, különösen a „Színpadunk” sorozatot. Előfordul az is, hogy bizonyos nagygényű együttesek csak klasszikus, nagy, nehezen játszható darabokat illesztnek műsorukba, amelyeket azután igen silány kiállításban, rossz szereposztásban, gyenge alakításban és rozoga díszletekkel adnak elő. Kinek van erre szüksége? Másutt az együttes minden héten új darabbal lép a közönség elé. Ezzel kettős kárt okoz: a legjobb darabokat is lejáratja rossz, rüpacskodó játékkal és elrontja a szereplőket, amennyiben ezek abban a hitben élnek, hogy ez művészet és kultúra. Ettől a hibától nem mentes a legnagyobb vajdasági magyar műkedvelő színház sem, a szubotivai Népkör. (HID 1949 — május).

Növelte a hibák számát az a tény is, hogy a kultúr munka nagyjában minden komolyabb előzetes terv nélkül bonyolódott le. Ezért a közgyűlésen megbeszélték a tervezés módzatait. Ezek szerint minden tömegszervezet központilag készíti el a maga kultúr munka-tervezetét amelyet eljuttat alapszervezeteinek.

Az állami hatóságok pedig úgynevezett ütemtervet készítenek az Ötéves Terv alapján. Ezeket a tervezeteket tartja szem előtt az Országos Szövetség, amikor egységes és általános országos munkatervét dolgozza ki. Ezután biztosították az egységes végrehajtást, mert minden szerv tud a másik munkájáról, miközben minden tömegszervezet a maga önálló kultúrpolitikáját is biztosítottának látja. Kezdeményező képességeik szabadon kibontakozhatnak és negyedévi és havi ütemterveiket is könnyebben megvalósíthatják, mert a Szövetség anyagi és szakmai tekintetben támogatja működésüket.

A Szövetség belső szervezete a feladatokhoz idomul: minden szervében képviseltetik magukat a tömegszervezetek és a kultúrintézmények. Ezt a személyi összetételt kell mindenekelőtt biztosítani, hogy a tömegszervezetek és a néphatóság valóban résztvegyenek a Szövetség munkájában. Következő lépés az ülések rendszeresítése, a feladatok megvalósításának ellenőrzése és a szakosztályok megszervezése. Jelentősebb szakosztályok:

1. Népművelő-szakosztály (írásstudás, közoktatásügyek, tanfolyamok, könyvtárak, olvasótermek, népegyetem stb.).
2. Műkedvelő-színész szakosztály (együttesek alakítása, eszmei tisztaság, szakmai és anyagi támogatás, versenyek stb.).
3. Ének- és zene-szakosztály (szervezés, szerzemények forgalma, műsorkérdések, karnagy-, karmesteri-, rendezői stb. tanfolyamok).
4. Könyvterjesztő-szakosztály (könyvelosztás, könyvpropaganda, könyvnap, könyvkiállítás stb.).

Ezekbe a szakosztályokba a helyi értelmiség javát, a közéleti és kultúr munkásokat, a legjobb szövetkezeti tagokat stb. kell bevonni.

A szervezés kérdéseire tartozik a még kívülálló egyesületek bevonása a Szövetség tagjainak sorába, a tag egyesületek tagsági járulékának befizetése, a nyilvántartás és a jelentésszolgálat, a fizetett titkárok állandósítása, a helyiség kérdése stb. Sürgős szervezési feladat az új kultúregyesületek alakítása is. Minden olyan faluban, amelyben még nincs, meg kell alakítani a falu kultúregyesületét. Egy faluban — elvben — csak egy egyesületnek kell lennie, hogy az erőket összerarthassuk. Az alakítás kezdeményezését az öntudatos szövetkezeti tagok vállalják magukra és szervezzék az egyesületbe azokat a parasztokat is, akik még nem tagjai a termelő parasztszövetkezetnek.

Bizonyos járásokban elterjedt az a megalkuvó felfogás, hogy kultúr munkára nincsenek megfelelő szakkáderek. Pártunk évtizedes tapasztalata már régen bebizonyította ennek ellenkezőjét. Csak arról lehet szó, hogy nincs elég magas szakképzettségű kultúrkáderünk, ehhez azonban csak hosszantartó és türelmes nevelőmunka útján juthatunk. Ezért a kongresszus elhatározta, hogy a már tevékeny és fejlődőképesebb aktivisták számára többféle szaktanfolyamot rendez.

A Kultúregyesületek Szövetségének első évi közgyűlése jelentős dátuma Szerbia kultúrtörténetének. Vajdaság magyar dolgozói számára is számos olyan nagyjelentőségű döntést hozott, amelyek megvalósítása jelentékeny mértékben előrelendíti kultúrelétünk fejlődését.

M. C.

Részlet az igazság mozaikjából

Talán felesleges, amit mondani fogok, lehet, hogy mindenki ismeri ezeket a dolgokat, s ismételtetésük és hangoztatásuk szükségtelennek és agyoncsépelltnak látszik. Mert arról beszélni, ami mindennapi, ami állandóan megtörténik, ami szemünk előtt fejlődik, amivel lefekszünk és amivel ébredünk — nem céltalan szófecsérlés ez? Beszéljünk a munkásnak, aki gyárat épít, arról, hogy gyárat épít? Szükséges-e a vasútvonalak építőinek arról beszélni, hogy az ország újabb közlekedési vonalakkal gazdagodik? Pedig ezek nagy dolgok, különösen, ha összességükben tekintjük őket. — De — valóban — teljesen feleslegesnek látszik, ha az olvasó figyelmét arra a könyvre hívjuk fel, amelyet már elolvasott, vagy ha megállapítjuk egy könyvről, hogy megjelent — holott mindannyian tudjuk, hogy elhagyta a sajtót.

Vannak olyan apró igazságok, amelyek — önmagukban, különválasztva és egymástól függetlenül — nem sokat jelentenek és nem mondanak valami különösezt. De ha ezeket a kis igazságokat más igazságok mellé soroljuk, vagy ha szembeállítjuk őket olyan jelenségekkel, amelyek nem a valóság és az igazság szilárd alapján állnak, vagy ha összehasonlítjuk őket más, vagy ellentétes tulajdonságú tényekkel, sokat jelenthetnek és sokkal ékeesebben szólhatnak, mint egyébként. Az ilyen kicsiny és látszólag jelentéktelen apróságok sokkal nagyobb dolgokat leplezhetnek le vagy pedig sokkal jelentősebb állításokat és tételeket támaszthatnak alá. Nem állítom, hogy ez ebben az esetben is így lesz; kétségtelen, hogy százával vannak kisebb-nagyobb részletek, amelyek ugyanazt bizonyítják, mint az, amit itt ismertetni fogok, de mert része a mind gyakrabban igazságtalanul bírált mindennapi munkánknak és életünknek, úgy vélem, nem lesz hiábavaló és céltalan megemlíteni.

A közelmúltban tanulmányozhattuk az ideai esztendő első hat hónapjában és az Ötéves Terv első felében végzett munkákról szóló jelentéseket. A számoknál sokkal többet mondtak számunkra hazánk minden talpalatnyi földjén végzett vállalkozások és Jugoszlávia arculatát átforgató munkák tényei. Az átalakulásnak ebben a nagy folyamatában magunk is részt veszünk, saját szemünkkel is messze tekinthetünk. Különösen tisztán láthatunk a magunk tevékenységének látóhatárán: a közművelődési és tudományos munka terén. A kultúr- és tudományos intézmények sorában a Szerb Matica egyike azoknak a közművelődési központoknak, amelyek tevékenységének tüze a felszabadulás után lobbant valóban, erőteljesen lángra. A Matica kultúrtevékenységének egy része — ez az a részlet, amelyről beszélni akarok — a könyvkiadás. Az 1949. év első felében a Szerb Matica 21 könyvet adott ki. Nem nagy szám ez, de jóval nagyobb, mint az előző, s még több, mint az azt megelőző esztendőben; jónéhányszorososa annak, ami 1946 folyamán összesen megjelent — a háború előtti kiadói tevékenységgel pedig össze sem lehet hasonlítani, mert 1949 első felében több könyvet adott ki a Matica, mint a régi Jugoszláviában húsz év alatt.

Cáfolhatatlan tény: ilyen fejlett kiadói munka — amely a jövőben csak fejlődni fog — csak az új, a mai Jugoszláviában lehetséges. A kö-

vetkező tény: a 21 könyv közül 11 hazai (mai vagy régi) szerzők műve, 10 viszont fordítás. E 10 könyv közül mindössze egyet fordítottunk angolból, egyet franciából, a fennmaradt 8 könyv egyikének eredetije magyar, a többi orosz; a 7 oroszból fordított könyv közül csak egy került ki az orosz klasszikusok munkái közül, 6 a szovjet írók műve.

Ime: ez az a kicsiny igazság, ez az az apró tény, amelyről beszélni akartam: az ismeretes határozat után, a szakadatlan és kitartó állítások után, hogy Jugoszlávia eltávolodott a Szovjetszövetségtől és átállt az imperialisták táborába, mindazon durvaságok és gorombaságok után, amiket az új Jugoszlávia politikai és állami vezetőiről hallottunk, a megbélyegzések után, amelyeket nemcsak vezetőink, hanem az egész nép is átérez — ebben és az ilyen Jugoszláviában van egy intézmény — nem egyedüli és nem egyedülálló — amely ugyanolyan arányban adja ki a hazai klasszikusok és a szovjet írók műveit, amely a nagy angol irodalomból — amellett, hogy „Jugoszlávia átállt az imperialisták sorába” — egyetlen egy művet ad ki, viszont a jóval kisebb magyar irodalom termékei közül is ennyit jelentetett meg fordításban, noha az új Magyarország — sajnos — sok napunkat megkeserítette. S ha figyelembe vesszük, hogy az 1949 év második felében még igen tekintélyes számú szovjet és orosz művet adunk ki, s még egy-egy cseh, illetve bolgár író könyvét fordítjuk le, elkerülhetetlenül felmerül a kérdés: szovjetellenes, szocialistaellenes politika ez? Van itt csak nyoma is a népi demokratikus államok iránt érzett ellenségeskedésnek? Vajjon ezekből és az ilyen tényekből levonható-e az a következtetés, hogy ellenséges magatartást tanúsítunk a festvéri szovjet nép és más baráti demokratikus országok népei ellen, amelyekhez a barátság és a szeretet elszakíthatatlan kötelékei fűznek bennünket? És — végül — vajjon ezt a tényt, s más ilyen tényeket és igazságokat más országoktól oroztuk el, vagy pedig mindez elválaszthatatlan része éppen Tito Jugoszláviájának, amelynek olyan sokat írtak a rovására?

Ez csak egy részlet; de — ha akarnánk — száz meg száz következtetést vonhatnánk le ebből a részletből. Mondjuk, párhuzamot vonhatnánk e részlet és ugyanilyen részletek között azokban az országokban, amelyek csak szidalmazni és gúnyolni tudnak bennünket. És ha az átvett és be nem mutatott filmekre, a kinyomtatott, de be nem kötött könyvekre, a síri hallgatásra gondolunk, amellyel a mi kultúránkat semmibe veszik és megtagadják mindazt, ami az új Jugoszláviával kapcsolatos — nem kell kutatni a következtetés után, önmagától merül fel.

Mi szeretjük az ilyen apró részleteket: vízierőműveket építeni, kombinátusokat emelni, csatornát ásni, vasutat építeni. Meg az ilyeneket is: romjaikból újjáépíteni a leégetett falvakat, új lakóépületeket emelni, új városnegyedeket építeni, utcákat szabályozni stb. „Apróságok” ezek, amelyek arról győznek meg bennünket, hogy jobb életünk lesz, hogy a szocializmus felé megyünk, hogy a szebb jövőt építjük. Ha ezeknek a részleteknek a bírálói arról beszélnének, amit — véleményük szerint — nem jól csinálunk, bizonyára elgondolkoznánk szavaik felett. De ha csak szidalmakat, ócsárlást és káromlást hallunk — és csak ezt halljuk, ha fordítunk egyet a rádió gombján — pontosan az ellenkezőről győ-

zódunk meg: az ő oldalukon hiányoznak a tények, még az aprók, a legkisebbek is. Az a rossz, ami a szocialista országok közé ékelődött, számunkra jó, az ő számukra pedig rossz.

A kis igazságok legyőzik a nagyokat. Az országunk ellen folytatott hajsza — éppen azoknak az apró részleteknek a hiánya miatt, amelyeknek *igazság* a neve — szerencsére nem mélyíthetett szakadékot a testvéri népek között. Nem kell hangsúlyoznunk: népünk szeretete az orosz és a Szovjetszövetség többi népe valamint a népi demokráciák népei iránt egy pillanatra sem ingott meg és egy cseppet sem gyengült. Ugyanakkor mind világosabb jelek mutatnak arra, hogy ezeknek a népeknek a mi népünk iránt érzet szeretetét sem lehet könnyen eltörölni.

Minden új nap új tényt, új igazságot hoz, amelyek hosszan sorakoznak és nagy, szilárd alapját alkotják a jövő szocialista közösségnek, amelynek körvonalai már világosan kialakulnak a nagy tévedések, és hazánkról szóló nagy hazugságok kódén keresztül is.

Zsiván Miliszávác

FIGYELŐ

Forma és tartalom az irodalomban

Régi igazság, ősi bizonyosság: más a forma és más a tartalom. Erősen tévedne az, aki a formát azonosítaná, összetévesztené a tartalommal, akárcsak az aki előnyben részesítené a formát a tartalommal szemben, de talán az is, aki a formát hajítaná el magától mint alárendelt jelentőségű valamit a tartalommal szemben. Tévednének mindannyian, mert különválasztanák a formát a tartalomtól, — tudva azt, hogy: más a forma, más a tartalom — és vagy az egyikre vagy a másikra esküdnének. Holott amennyire igaz, hogy más a forma és más a tartalom, vagy más szóval, hogy a tartalom és forma ellentét-párt képeznek, amely valamely belső ellenmondás külső kifejezése, megjelenési formája, — ugyanannyira igaz ennek az ellenkezője is. Az ugyanis, hogy a forma és tartalom egy belső összefüggésen alapuló nagy egységet alkotnak, hogy egyik nem lehet meg a másik nélkül. Nincs forma tartalom nélkül, nincs üres forma ugyanúgy, ahogy nincs és nem lehet tartalom bizonyos elhelyezkedés, körülhatároltság, szervezettség, egyszóval bizonyos forma nélkül. A patak vize is megformálja medrét, a szilárd test is bizonyos formákban jelentkezik és nincs olyan eszmei tartalom, amely anélkül hatna, anélkül mozgósítana, anélkül indítana harcba, hogy előzőleg szervezett formákat ne öltött volna. Minden jelenség, dolog, minden folyamat bizonyos tartalom és forma annak megfelelő szóval adekvát forma-egységét alkotja. Ahogy tartalom nélkül nincs forma, mert mit lehet formába önteni, szervezni, ha nem bizonyos tartalmat, — úgy forma nélkül sem lehet tartalom.

A forma természetesen, ha eszmékről és azok megformálásáról, alakításáról van szó, már pedig a következőkben erről lesz szó, belső alkotó, belső szerkezetet jelent, a tartalom szervezését, szervezési módját jelenti. A természet, a világ, a jelenségek és folyamatok tükröződnek tudatunkban, tudatunk tartalmát képezik. Tudatomban, gondolataimban csak az jelentkezik ami megfelel a természetben és társadalomban észlelt jelenségeknek, történéseknek. A külső történések képezik tehát tudatom tartalmát. A külső világ történései viszont nem széthánytan, de elrendezetten, szervezeten, formába öntve jelennek meg tudatomban. A fogalmak formájában.

Minden társadalmi mozgalomnak társadalmi, szociális a tartalma. De ez a szociális tartalom bizonyos formában jelentkezik, amely forma megfelel a korszak unalkodó áramlatának.

Parasztmozgalmaink vallásos vagy nemzeti köntösben, formában jelentkeztek. Már a szerint, a feudalizmus mely fokán vívták meg az adott felkelésekben a harcot. Az eretnekek még tisztára vallásos formában harcolták meg társadalmi, hűbér-ellenes harcaikat, a husziták már egyúttal nemzeti formában is. Vajdaság sajátos történelmi fejlődése folytán már szintén a XVI. században is nemzeti köntösben jelennek meg az antifeudális mozgalmak (A fekete ember, Majzos és mások mozgalmaj). De ez a forma nem véletlen külsőség. A fekete ember például egyként volt kénytelen harcolni mind a törökök (török hűbérrendszer), mind a szerb és magyar földesurak ellen. Ha csupán szerbek lettek volna a

hűbérurak között, úgy nem jelentkezett volna az antifeudális harc nemzeti köntösben. Az első szerb felkelés is nemzeti formában jelentkezett polgári-demokratikus forradalom volt. És itt sem volt véletlen a nemzeti forma. Hiszen a hűbérurak sorra törökök, a hűbérelles erők, a parasztok és a közülük éppen kiváló falusi kereskedő réteg tagjai, kivétel nélkül szerbek voltak. Így olvad egységes egészbe a forma és tartalom, így határozzák meg egymást kölcsönösen forma és tartalom.

A társadalom fejlődésének folyamatában a termelő erők és termelési viszonyok játszanak tudvalevőleg főszerepet. A termelő erők itt a tartalmat adják, a termelési viszonyok azoknak formája. És éppen itt tehetjük vizsgálat tárgyává a forma és tartalom egységét vagy — harcát Mert a kettő közötti viszony nem mindig a belső harmónia, belső egyezés, nem mindig az egység viszonya. A termelő erők, a tartalom, — meghatározzák önmaguk formáját. Minden tartalomnak, a termelő erők minden fejlődési fokának megfelel bizonyos meghatározott forma, meghatározott termelési viszony, más szóval meghatározott termelési, társadalmi rendszer. A kipompásodó gépi technika, a villamosítás a gépesített termelési folyamat, a társadalmisított termelés megkívánja a szocialista termelési viszonyokat, de válságot okoz olyan társadalmi rendszerben, amely még — a társadalmisított, kollektív termelés ellenére az egyéni haszonkiszájtáson épül fel. Ha emiatt a kapitalizmusban megáll a további fejlődés és a már megtermelt búzát, kávé is a tengerbe hányják, úgy mihelyt a szocializmus felé haladó társadalomban helyreáll a forma és tartalom egysége, — hozzáalkalmazák a közös termeléshez a közös kiszájtást, — hatalmas lendülettel fejlődnek újra tovább a termelő erők.

Igy van ez minden más téren is. A dolgok (a tartalom) fejlődnek — az előbb említett esetben a termelő erők, pl. a gépek, a gépesítés fejlődnek — de a forma, amelyben a dolgok jelentkeznek, elmarad a tartalom mögött fejlődésben. Ilyenkor zavar, disszonancia keletkezik, a forma és tartalom, mint két ellentét, harcba lép egymással. A belső ellenmondás külső ellentétet, összeütkezést, harcossá eredményez (az ellentét, a harc is formája a belső ellenmondásnak mint tartalomnak). A harc folyik mindaddig, amíg a forma is, hirtelen, ugrászerűen, meg nem változik, hozzá nem alkalmazkodik a már előzetesen megváltozott tartalomhoz. Az új tartalom és régi forma közötti harc tehát az új tartalom győzelmével végződik olymódon, hogy a forma hozzáidomul. Így jutunk el újra a forma és tartalom egységéhez, harmóniájához.

Igy van ez minden téren, amint mondtuk. Az eszme mozgosítja a harca a tömegeket; de szervezett forma, pártszervezet nélkül, nem teheti ezt meg, nem győzedelmeskedhet. Voltak, akik úgy vélték, hogy csupán a tartalom a fontos, az eszme, ideológia, a program; a forma, a szervezet formája egyáltalán nem játszik szerepet. Ma már mindenki előtt világos, hogy az új típusú párt, a Párt szervezett formája nélkül az eszme nem győzedelmeskedhet. A forma nélkül, — ebben az esetben az új típusú párt fegyelme és egyéb tulajdonságai nélkül, — a tartalom sincs biztosítva.

Hegel rendszerezte a dialektikát, de abba nem megfelelő tartalmat, idealista filozófiai tartalmat öntött. Itt a tartalom harcban állott a formával. A dialektika csak materialista filozófia formája lehet. Ezért dőlt meg a hégeli filozófiai rendszer oly hamarosan. Magában Hegelben is összeütkezött a dialektika és az idealizmus. Ezért állott meg félúton. Ezért hirdette, hogy csupán az ő koráig volt fejlődés, de vele a fejlődés megáll, a történelem megszűnik.

Hasonlóan áll a dolog az állami életben is. Az állami szervezet bizonyos termelőmód és társadalmi rendszer formája, és egységben kell hogy álljon tartalmával. Ezért nem lehet arról szó, hogy szocialista termelési mód mellett a régi formális demokráciájú állam továbbra is fennálljon, hiszen az a tőkés termelési rendszernek felelt meg, annak volt erőszakos szervezete a munkásosztály és a dolgozók ellenében.

Igy van az irodalom és így van az irodalom kifejező eszköze, a nyelv terén is. A szó a forma, amelynek tartalma, jelentése bizony szintén egyre változik, a változó korok szerint. A szó formája azután ha késéssel is és a maga módján is, de hozzáidomul az új tartalomhoz.

Persze a forma életének folyamán bizonyos önállóságra tehet és tesz is szert. Megalkotja a maga törvényeit. Sőt, kihatással van magára a tartalomra is. Bizony az új állam, mint forma, alakítja, fejleszt, építi a szocializmust. Az új szó is kihat a gondolkodásra, hiszen az ember úgy is kezdett el gondolkodni, részint éppen nyelvének, a szavaknak fogalmatépítő hatása folytán. De ez nem jelenti azt, hogy bármely forma bármely tartalom köntöse, szervezési alkata lehet. A forma sohasem tehet abszolút önállóságra szert. Rabszolgatartó rendszer nem állhat meg gépi termelés mellett, például, és nem jelentkezhethet realista irodalom, életet tükröző irodalom sem sejtelmes, ködös, az élettől teljesen elvonatkozott formában. Dadaista formában nem jelentkezhethet — nevelő, tanító irodalom. Ha mégis így hisszük, — formalizmusba süllyedünk.

II.

A formalizmus különválasztja a formát a tartalomtól, a formalizmusban az író elvonatkozik az élettől, az irodalom tartalmától és a formát abszolút önállóságra emeli, amelynek semmi köze a tartalomhoz, amely más szóval harcban áll a tartalommal ahelyett hogy nagy egységet alkotna vele.

Vannak, akik mint a »szép« szavak bódultjai, a szavakat nem azok tartalma, jelentése szerint alkalmazzák, — elfelejtve, hogy a szavakat csupán tartalom teszi és teheti »széppé«, az a tulajdonságuk, hogy teljesen, a legkisebb árnyalatig fedik a tartalmat: pontosan, hangulatszerűen is, azt fejezik ki, amit kifejezni, tükrözniök kell. Másoknál a ritmus él önálló életet, tekintet nélkül arra, a tartalomnak milyen ritmus felel meg, vagy talán éppen — a ritmustalanság volna a tartalomnak megfelelő köntös (abszolút ritmustalanságról természetesen nem lehet szó, a prózának is van ritmusa). Ezek is mind szubjektív tulajdonságok és a szubjektivizmus hibájába visznek, ha nem az objektív valóság, — a lélek, az egyén is az objektív valóság alkotórésze, — megformálását célozzák, ha elkülönülést jelentenek — az élettől való elvonatkozást, begubózást.

De feltétlenül a formalizmus hibájába esik, semmi esetre sem adhat művészt az, akit, mint ezt Kalinin vette észre, nem érdekel az ember, aki nem szereti az embert, aki nem tud vele örülni, vele sirni, vele dühöngeni, vele harcolni és dolgozni. Az ilyen ember, mondja Kalinin, legfeljebb is — fényképmásolatát adhatja az életnek, hiszen nem éli meg benne az embert, akinek életéről egyedül lehet szó. Márpedig a naturalisztikus, fényképszerű másolás, részletek jelentéktelen halmozása a belső összefüggések, kapcsolatok, az embernek adása nélkül nem művészet, nem irodalom. Az élet mozgás, dinamika, a fényképező masina viszont csupán egy pillanatot fog meg és azt nem mint valami folyamat részét de mint örök abszolút, állandót állítja elénk. Ezzel persze meghamisítja az életet, ahelyett hogy tükrözné azt.

A fényképező masina azonkívül — szenvtelenül, érzés nélkül figyeli meg és adja, regisztrálja az életet, mint az aktákat gépiesen iktató tisztviselő, aki nem érzi, nem tudja, hogy minden akta emberi sorsot temet, vagy indít új utakra. Az író nem lehet közömbös az étellel, az emberrel szemben: teremtvényeivel szemben, akiknek ő maga is teremtménye egyúttal persze. Aki közömbös, aki nem szereti az embert — az nem művész. Az masina. Fényképezőgépp. Szeretet és gyűlölet a művész hajtóereje. A művész az objektív valóságot tükrözi, de szubjektív módon átélten, élményszerűen. Szeret és gyűlöl tehát, mert maga is része az objektív valóságnak. Gyűlöl, gyűlöli az ember ellenségét, éppen azért gyűlöl, mert szereti az embert. Az objektivizmus ugyanúgy formalizmus mint a szubjektivizmus a művészetben.

Termékenyítő kölcsönhatás viszonya áll tehát fenn az igazi művész és a valóság, az ügy között (forma-tartalom). Az igazi egyént csak fejlesztheti, ha az ügyet, a nagy ügyet, a társadalom harcát tekinti egyéni élete központi kérdésének is. »Az író szubjektív őszintesége csak akkor vezethet nagy realizmusra, ha jelentékeny társadalmi mozgalom írói kifejezése« (Lukács). Eppen ezért áll be hanyatlás az 1848 utáni polgári irodalomban, mert az akkori hanyatló polgári társadalom nem adta meg, de szétzúzta ennek feltételeit. Így vált az író tisztára megfigyelővé, nem élte meg maga is a társadalmi folyamatokat, az embert. Mert a tartalom itt is meghatározta a formát és »Már az idős Ibsennél is látjuk, hogyan válik ellenzéki érzülete egyre tanácstalanabbá s en-

nek következtében hogyan vesz fel egyre többet a nyugateurópai irodalom dekadens vonásából és kifejezőeszközeiből» (Lukács). Hiszen nincs lélek — társadalom nélkül, az egyén tudata csupán a körülötte és benne zajló életet tükrözheti és azzal szemben foglalhat állást. (Önmagát is tükrözheti az író persze írásaiban, de ő is terméke a körülötte folyó, mozgó, zajló életnek).

A vázolt polgári társadalomban nincs tere a komoly cselekvésnek, a polgár és polgári író szemszögéből nézve persze a dolgokat, aki nem kapcsolódhat be olyan jelentékeny társadalmi mozgalomba, amely még igényelné polgári világot. Így — újból a tartalom hatását figyelhetjük meg a formára — kényszerül a polgári irodalom a szemlélődésre, a szemlélődő életmód, a beszélgető irodalmi forma adására, ezért kénytelen csupán szavakkal jellemezni a hanyatló polgári társadalom írója, ha már nem viheti hőstét oly tettekbe, oly cselekedetekbe, amelyekben megnyilvánulhatna magatartása és jelleme. Ma — éppen ellenkezőleg még van a tett, a cselekedet lehetősége, van jelentékeny társadalmi mozgalom és ez ellenkező irányban határozza meg az irodalmi formákat. Azt jelenti-e ez, hogy most már az ellenkező végletbe esünk és elhagyunk minden intellektuális vonást írásainkból, minden komoly párbeszédet az élet nagy problémáiról és csupán magát a pusztá cselekedetet adjuk, hogy úgy mondjam a pusztá gyakorlatot minden elmélet nélkül?! Világos, hogy ez újból formalizmus volna, az élettől elvonatkozás. Mi élünk intellektuális életet is és tudatosan, gondolkozva, megbeszélve a problémákat építünk, cselekszünk! Hasonló a helyzet a természet és a szerelem problémájával kapcsolatban is. Ahogy ezt Vinogradov fejezi ki, szó sem lehet arról, hogy elvonatkozzunk írásainkban a természettől és szerelemtől; azon fordul meg minden, *hogyan* adjuk a természetet és szerelemet. Csupán azért, mert az említett hanyatló polgári kor írói *csupán* szerelmi élményeket ismertek már, a vázolt okok folytán, hogy minden mástól elvonatkoztak és csupán a szerelemet tartották »élménynek« és »életnek«, még semmi esetre sem következik, hogy mindezt félredobjuk. Hiszen a természet belejátszik, akár a szerelem is, életünkbe és nem adnók a teljes életet, ha ettől elvonatkoznánk. De — és ezen van a hangsúly — a természet része társadalmi életünknek: nyersanyaga építésünknek, termelésünknek, tárgya harcunknak a természet erői ellen, amelyeket egyre inkább sikerül legyőzni és szolgálatunkba állítani és háttérre egyéni életünknek, például nyaralásunknak, pihenésünknek is. A szerelem is egyúttal társadalmi jelenség is, nem csupán élettani, biológiai funkció. Marxnak is az volt a véleménye, hogy »Nihil humani a me alienum puto« (Semmi emberi sem idegen tőlem). »Gorkij, tudva azt, hogy az irodalom öntudatra ébreszti az embert, tisztában van azzal is, hogy az irodalom érthető, népszerű kell hogy legyen. Ennek ellenére rajta volt, hogy a problémákat ne laposítsa el, ne adjon pusztá agitációt. Az irodalom adja a nagy valószínűségi problémákat a legmagasabb művészi színvonalon. Gorkij mind az embereket mind a helyzeteket a konkrét lehetőség legmagasabb színvonalán ábrázolja» (Lukács).

Az új élet, új valóság, más szóval új tartalom, újszerűen tükröződik is az irodalomban, művészetben, új formát teremt magának. De ez nem jelenti azt, hogy elvetjük teljesen a régi formákat, hogy ne értékelnők, ne használnók fel, esetleg elemeiben, a múlt kulturális örökségét. Első sorban azonban mégis az új tartalomból, új életből nő ki az adekvát, megfelelő új forma. Éppen ez tételezi fel az új élet alapos ismeretét, a teljes belekapcsolódást, a vele szemben való állásfoglalást.

Az új élet mellett azután feltétlenül hatással vannak a múlt formáiból is azok megfelelő elemei. Így volt az például a reneszánsz idején is. »A görög formákhoz fordultak, akár a későbbi francia drámairók is, akik az aristotelesi hármasesztétikát próbálták felhasználni. Persze mindez azáltal vált lehetségessé, hogy a régi formák, bizonyos változtatásokkal, megfeleltek az új tartalomnak, mert némileg hasonló élet formái voltak. De a franciák például rosszul értelmezték Aristotelest, más értelemben alkalmazták. Persze csupán azért, mert az a rosszul értelmezett forma volt a legmegfelelőbb a társadalmi fejlődés bizonyos fokán« (Marx). »Goethe is kora problémáival akar megbirkózni a *teremtő módon* megújított antik forma segítségével« (Lukács).

Korunknak kevésbé felelhet meg valamely régi forma teljes felújítása. Hiszen még nem volt oly kor a társadalom történetében, amely csak némileg is hasonló lett volna korunkhoz. Csak elemek átvételéről lehet szó tehát. Itt természetesen a realizmus (kritikai realizmus) elemeinek átvételéről van szó. Ellenkezőleg nem adnak művészetet sem a tisztára naturalisztikus, empirisztikus forma alkalmazói, de azok sem akik az ellenkező végletbe esnek és a dekadens artizmus híveivé szegődnek. A két háború közötti idő polgári írói Németországban az u. n. »neue Sachlichkeit« (új tárgyilagosság) útvesztőjébe tévedtek. A felületet adták csupán, nem mélyedtek el sem a társadalmi sem a lelki problémákba, — mert úgy érezték, hogy csalódtak és, hitetlenekké válva, nem akartak elmélyedni sem az emberben, sem a társadalomban. A tartalom újra hatással volt tehát a formára. Ez a tapasztalati tények adása a felületről kapcsolódott sokszor bizonyos misztikával, vagy esetleg más művészeknél váltott ki sötét, homályos írásmódot és miszticizmust, hiszen mind a két írásmód különböző fajtája, neve az irtózásnak a változástól, a fejlődéstől, a társadalmi és egyéni valósággal való szembenézéstől.

Ha ezeknél túlkonkretizált »valóságokat« kapunk, felületet kapunk, amazoknál pedig túlon túl elvont absztrakciót: mindakettőnél szétfoszlott a lényeges tartalom, az élet valóságának igazsága. Csupán esetleges az egyik is másik is, exotikus lelki útvesztőket az egyik, felületi egyszer megtörténtet, szintén véletlent a másik. A valóságtól, az általánostól, tipikustól mindakettő elvonatkozik. A plakátirodalom hasonló hibába esik. Túlkonkretizálja a dolgot, a felszínen marad, minden átéltség nélkül, elmélyítés, általánosítás nélkül. Tárgyánál fogva a plakátirodalom lehet művészet, de pátosza le kell hogy nyúljon az élet nagy mélységébe. A napi jelszót fel lehet dolgozni, de vissza kell helyezni abba a mélységbe, amelyből kinőtt mielőtt a nap jelszavává vált. A felületen maradó plakátirodalom ellenkező végletbe esik mint az artizmus, de szintén nem ás le a valóság mélyére. Az artizmus csak látszólag mély, ha sé máva tesz az embert ott, excentrikussá, valószínűtlenné itt. Elvész az ember az artizmus homályos miszticizmusában. De ez — megfelelt, a kései polgári íróknak, hiszen ők antihumanisták voltak, hiszen ők nem szerették az embert és így az embertelen tartalom és embertelen, embertől elvonatkozó forma náluk egységet alkottak. Viszont a mi szocializmusunk csupán a formalizmus különböző antihumanus fajtáival állhat harcban. Formalista, embertől elvonatkozott író nem lehet igaz író, nagy író. A nagy író legszemélyesebb emberi élményeiben is a nagy társadalmi folyamatokat, ellenmondásokat, harcokat fejezi ki. Minél nagyobb az író, annál kevésbé van »privát« élménye. Így az író, igaz író, megéltén adja és adhatja kora valóságát. »Az elszigetelt én — a tőkésrendszer terméke« (Lukács).

Azt jelenti-e ez, hogy tehát a mi irodalmunk elveti az egyént és csupán az általánosat jeleníti meg? Tudjuk, hogy a lényeges, az általános csupán az adott egyeseken át nyilatkozhat meg. Nincs »az anyag« és nincs »az ember«. Az egyes emberen át tükrözhetem csupán »az embert«, a típust. A líra, az egyéni költészet is egyre »epizálódik«, az általánosat fejezi ki. Ez éppen az új viszony formája, az egyén és a társadalom új viszonyának formája. A társadalom és az egyén egy egységbe fomódik, de nem csupán azáltal, hogy az egyén beléolvad a társadalomba, az együttesbe, közösségbe, hanem azáltal is, hogy az egyén kivirágzása, kipompásodása, csak az új közösség keretein belül lehetséges. A szocializmus nem jelenti az egyén elfojtását. Ellenkezőleg, csakis a szocializmus teszi lehetővé az egyén kifejlődését! Ez az új élet-tartalom az irodalom formanyelvére fordítva azt jelenti, hogy nem vetjük el az egyéni, lírai élményt, de azt válogatva, általános jelentőségűvé téve ábrázoljuk. Mindenestre változásában fogjuk meg az egyént is, mert szintén fejlődik. De nem adjuk csupán esetleges véletlen hangulataiban mint azt, teszem, Wilde Oszkár tette és kívánta meg az írótól, kijelentve, hogy nincs ember és nincs igazság, csupán a hangulat van, a pillanat röpké esetlegessége. S amíg ő a hazugság esztétikáját propagálta, az illúziók »művészetét«, mi ellenkezőleg tudjuk, hogy a művész is csupán az igazat, a művészi igazat adhatja és fejezheti ki. Fejlődésükben fogjuk meg a dolgokat, mozgásukban és harcukban, multjukból érte meg jelenünket, amelyből kiível a jövő. De nem felejtve el, hogy

az egyesben, az egyénben fejeződik ki a lényeges, a jellemző, a továbbvivő és perspektívát, jövőt teremtő történelmi erő.

Ellensége-e a szocialista realizmus a romantikának? Ha a szocialista realizmus művészi forma és irány, aminthogy az, akkor itt is a tartalomból, az életből kell kiindulnunk, amelyet ez az irodalom tükröz. Van-e romantika az életünkben? Sohasem volt korszak még annyira heroikus és ebben romantikus mint a miénk. Ha életünket adjuk, tükröztetjük és éppen reálisan, a realizmus eszközeivel, úgy akarva — nem akarva romantikát is fogunk adni, herotikus élet-küzdelmet, halál és mult-lebírást fogjuk adni. Harcolunk hősiiesen a mult ellen, a jövőért a külelenség ellen és egyúttal kiki önmagában is, hogy legyőzze önmagában a mult megülepedségeit és áporodottságait, az öröklött önző, öntömjénező és hasonló adottságokat önmagunkban. Ezek a kettős harcot vivő hőroszok itt járnak-kelenek körülöttünk. És hősiességük romantikussá teszi korunkat. »A szép — a mi életünk!« mondja Jermilov, és nem csupán az eredmények szépek, de szép maga a harc és az építés folyamata is, szép a nehézségek leküzdése is. Az alkotás, a harc, az élet a közösségért és önmagam átépítéséért — önmagában is szép. És mindez reális ma, de kétségtelenül romantikus is. Itt tévedünk sokszor, mint ifjúsági lapunk is egy riportjában, amikor arról ír, hogy szép a munka utáni — fürdés a folyóban. Szép a pihenés is a közösségben, de nemcsak a pihenés szép, hanem a közös élet átnevelő harci hatása is benne és szép — maga a munka is minden nehézségével, minden nehézség-áthidalásával egyetemben.

Ez adja meg azután a feleletet arra a kérdésre is — van-e jogosultsága a happy endnek?! A polgári irodalomban nem volt jogosultsága a jövénnek. Mert nem lehetett és nem lehet jövége a tőkés rendszernek és különösen annak általános válsága idején. Kispolgári illuziót, hazugságot nyújtott a kedvező befejezés, nem pedig művészi igazságot. Ma azonban csak jövége lehet építő munkánknak. Győzünk, de eltekintve is a győzelemtől, azt mondtuk, szép maga a harc és munka is, abban is az alkotás örömét érezzük, a társadalmat és önmagunkat megteremtő alkotás gyönyörét. Mindez azonban nem jelenti, nem jelentheti azt, hogy az élet ábrázolásából a szépség ábrázolása miatt, — elszikkasztjuk a harcot, amely még folyamatban van és folyamatban lesz a szocializmus kiépítéséig. És azontúl is. A belső és külső harc folyik és éppen ez tartalma irodalmunknak, éppen ez szabja meg a formát is, amely egységesíti a realizmust és romantikát.

III.

Mindezek ismeretével forduljunk már most irodalmunk, a vajdasági magyar irodalom problémái, a forma és tartalom egységének vagy harcának problémái felé irodalmunkban. Másfél esztendővel ezelőtt egy előadásban, amelyet lapunk le is közölt, még arról volt szó, hogy a formalizmus, az artisztikus formalizmus nem problémája irodalmunknak és ezért ezzel a kérdéssel felesleges foglalkoznunk. Bizonyos, hogy azóta kiteljesedett irodalmunk, mellékhatásokat és talán vadhajtásokat is növesztett, de egész bizonyos, hogy már másfél esztendővel ezelőtt is megvoltak mai irodalmi problémáink, ha talán csak elemikben, csirájukban is. Ma sem lehet természetesen szó formalizmusról, artisztikus dekadens irodalomról körünkben.

Viszont már akkor is voltak egyes formalisztikus elemek írásainkban és ezek az elemek, mintha együtt fejlődnének ki növe, pompásodó irodalmunkkal; egyre észrevehetőbbek lesznek. Éppen ezért kell foglalkoznunk a forma és tartalom egységének és harcának kérdésével. Egészen bizonyos mindennek ellenére, hogy ma sincs egyetlen olyan írónk sem, aki tisztára artista, vagy tisztára a felületi, rekvizitumokon alapuló naturalisztikus, »új tárgyilagosság« hivatna és elvetné a szocialista realizmus formáját a maga teljességében. Viszont ugyanugy áll az is, hogy nincs talán egyetlenegy oly írónk sem, akiben ne volnának meg a különböző jellegű formalizmusok egyes elemei, aki ne folytatna erős és komoly harcot önmagában és önmagával a forma és tartalom egységéért, az új életnek, új tartalomnak megfelelő új irodalmi formáért, az adekvát kifejezési módot.

Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy hat ránk az új élet, hogy belékapcsolódunk vagy legalább is igyekszünk belékapcsolódnunk az új életbe, de akár azért, mert még nem kapcsolódunk bele teljesen és sokszor talán csak kívülről vagyunk szemlélői, mintegy vonati ablakból és itt is a gyorsvonat ablakából nézzük az eseményeket csupán, vagy turistamód csupán, kirándulva pár órára pár napra az »életbe«, szóval, mondom akár ezért, akár bármi más okból eredőleg, de formánk elmarad az új tartalom, az akart és jórészt elsajátított és kívánt új tartalom, új élet mögött. Az »egyéb« okok között ott szerepel feltétlenül az is, hogy jórésztünk más, a mai életnek nem megfelelő formanyelvet sajátított el és képzett ki magának, amíg mások még nem jutottak el odáig, hogy kialakítsák egyéni formájukat, tévelyegnek és sokszor a nyugati dekadens formák hatása alá is hibálgat. Általánosabb, az egyéni okokon felül álló, és azokat éppen meghatározó feltétele és oka mindennek az, hogy az osztályharc kellős közepében állunk, hogy körülöttünk is folyik még a harc a régi és új között és hogy ez a harc természetesen az ideológia és így az irodalom terén is folyik és kihatással van az egyesek formanyelvére is.

Az ilyen formalisztikus elemek írásainkban igen számosak és igen különbözőek. Az objektív valóság szubjektív tükrözése helyett, vagy inkább — mellett, igen gyakran esünk teljesen vagy helyenként az objektívizmus vagy szubjektívizmus hibájába. Itt-ott »élményirodalmat« hangoztatunk, mintha az élmény nem lehetne és nem lenne szükségszerűen — és minél igazabb íróval van dolgunk annál inkább — társadalmi jelentőségű de csupán »privát« élmény, másutt meg éppen ellenkezőleg hidegen, részvétlenül, bele nem kapcsolódottan, de naturalisztikusan felületet, túlkonkretizált részletezést adunk, rekvizitumokat adunk, nem az embert, de annak epidermiszt nyújtjuk csupán.

Vannak írásaink (nem beszélek íróról, de írásról, mert ezek az elemek jelentkeznek legjobb íróink írásaiban is, szinte váratlanul és mert kevertem, és szórványosan jelentkeznek ezek az elemek az egyes íróknál) amelyek szinte artistikusan hatnak, mintha l' art pour l' art írta volna írójuk, hogy azután hirtelen az artistikus írásra kívülről rá illesztett tendencia döbbsen meg. Néha elcsodálkozhat bennünket egy-egy vers, amely úgy hat mintha a szimbolizmus idején ötvözte volna szavakba exotikus élményeit valami hiperintellektuálizált költő és szinte el sem akarjuk hinni, hogy munkásíró versét olvassuk a szocializmus építő társadalomban; de ugyanúgy elcsodálkozhat az oly írás is, amely kulturális vezércikk ünnepi témáját, vagy irodalomtörténetet szedi rigmusba. Vannak írások amelyek nem tükrözik a helyesen értelmezett mai életet (a múlt élet amely a mába ivel és a mai életet alapozza, értelmezi, beletartozik a helyesen értelmezett mai tematikából), mások viszont kizökkenetnek a csakugyan művészi hangulatból, mert publicisztikai módon, leíró és magyarázó részletekkel adnak »tendenciát«. Vannak írásaink, amelyek helyenként az asszociációs módszerrel komplikálják erőteljes mondanivalójukat és néha talán túlságosan belevesznek a lélek útvesztőibe, míg mások, helytelenül értelmezve a szocialista realizmust, egyáltalán nem mélyednek el az emberben, nem adnak pszichológiát de megrekednek a felületen. Ezek még nem ismerkedtek meg a dialektikus és történelmi materializmussal, amely nem tagadja a pszichológiát, csupán értelmezi, magyarázza azt a társadalmi tényezőkkel. Hasonlóképpen vannak írások, amelyek naturalisztikusan ragaszkodnak a megélt egyeshez és esetlegeshez nem teremtve tipikus helyzeteket és tipikus embereket, míg mások megfedkednek arról, hogy a tipikusát csak egyéneken át adhatjuk, érzékeltethetjük és sablonokat, sémákat adnak, elikkasztva az egyént, mint a tipikus megszólaltatóját.

Az osztályharc tükrözésének kérdésében is sok érdekes, de nem kívánatos tünetet észlelhetünk. A legtipikusabb írásainkra az, amit talán »családi problémának« keresztelhetnénk. Íróink különösen szeretnek falura menni témakörért. Minthogy azonban legnagyobb részét nem ismerik a mai falut, mert városi emberek (az egy-két falusi író elvárosiasodik és nem ír a faluról és faluból), azért hogy megkönnyítsék dolguk — a faluban lefolyó harcot, osztályharcot egy családon belül érzékeltetik. Így az osztályharc egyrészt generációk harcává súlyed (az öregek képviselik a régi rendszert, a fiatalok az újat), másrészt elszikkad az osztályharc azért is mert, hiszen ha másképp nem — az idők folyamán

önmagától megoldódik a kérdés, mert előbb-utóbb kihal az idősök nemzedéke. Egy-egy elbeszélés, szindarab természetesen még sem várhatja be a természetes halált, így azután többnyire úgy oldja meg a kérdést, hogy az öregeket is, a fiatalok hatása alatt, szocialistává teszi. Persze már az írás elején tudja az olvasó, hogy a harc nem komoly, hogy előbb-utóbb a fiatalok és öregek kibékülésével fog végződni, hiszen szülőkről van szó, akik nem gyűlölhettek komolyan fiaikat-lányaikat. Ez a módszer semmi esetre sem tükrözi a valóságot, az életet, mert elsikkasztja belőle a harcot, amely ma még egyként folyik a társadalomban és az egyénben.

Az egyénben folyó harc sem igen talál ábrázolásra íróinknál. Alakjaink nem fejlődnek, de sokszor hirtelen ugrásszerűen válnak máróli-holnapra a szocializmus építőivé. Értsük meg jól: minden fejlődés ugrásszerű. Viszont az ugrás az életben, az élet minden terén — előkészített ugrás, amelyet hosszas, lassú, fokozatos fejlődés készít elő. Ez az előkészítés hiányzik igen sokszor írásainkban és ezáltal hamisítjuk meg az életet, ahelyett hogy azt tükröznök.

Vannak íróink, akiknek az írásaiban egykor már kikristályosodott, kiépült a forma és tartalom egysége. De ennek az egységnek az alapja a régi élet, a régi valóság a régi tartalom volt, amelynek megfelelt a régi forma.

Ezek olykor, a régi élet hatása alatt állva még, persze anélkül, hogy ezt észrevennék, hogy ennek tudatában lennének, vagy megmaradnak a forma, a régi forma szerelmeseinek és szédülten, szavakba bódulva, azok ötvözetét adják tekintet nélkül a tartalomra, vagy éppen ellenkezőleg a másik végletbe esve, újabb szélsőség rabjaiként — teljesen elhanyagolják a forma problémáit és »tudatosan« azaz szántszándékkal csak tartalmat akarnak adni minden formához kötöttség nélkül, nem gondolva meg, hogy lehetetlenre törekuszenek, hogy megtagadják a művészetet.

Azok az íróink szóval, akikben valamikor már kialakult a régi tartalom és régi forma egysége, ma új tartalomra törekedve, az új élet tükrözésére törekedve, bennerekednek még sokszor a régi forma kereteiben és ezáltal elveszítik a tartalom és forma egységét. Ezek részére természetesen nem marad más hátra mint a formában is továbbfejlődni, a formát is kifejleszteni, azt az új formát persze, amely megfelel az új tartalomnak. Csakis ily módon építhetik ki magukban újonnan a tartalom és forma egységét, mai harcok korszakunk után. Hiszen mint már láttuk, a tartalom és forma egysége legtöbbször cél és követelmény csupán és csak a harc eredménye lehet.

Igen gyakori jelenség még nálunk, hogy ismertetéseinkben, kritikáinkban is különválasztjuk a tartalmat a formától és már aszerint, kiben melyik elem az erősebb a ma elért fokon, vagy csupán a tartalom vagy csupán a forma szempontjából értékeljük a művészetj terméket, vagy esetleg mind tartalom mind forma szempontjából elemezzük ugyan a műveket, de a kettőt teljesen különválasztva, elkülönítve egymástól. Ugyanezek az írások — újból nem lehet íróról beszélni, mert mindez csak a mult kísértése még írásainkban és íróinkban és éppen ezért csupán része, beépített része írásainknak és többnyire, nem tudatosan, keveredik a mai elemekkel — ugyanezek az írások tehát sokszor különválasztják ugyanígy a »művészetet« és a »szocializmust«, ami természetesen szintén teljes lehetetlenség, mert újból a tartalom és forma különválasztását eredményezi, holott tudjuk, nincs forma tartalom nélkül és nincs tartalom for-

Lőrinc Péter

IRODALOM: Ehhez az íráshoz, a vajdasági magyar írók írásain kívül főleg a következő irodalmat használtam fel: Marx, Engels, Lenin, Kalinin írásait, Lukács György, Rudas László, Todor Pavlov, M. Rozentál, Vinogradov, Jermilov, Novicki, Bihali-Merin, Jovan Popovics és mások írásait. Legtöbbet Lukács György és M. Rozentál műveit lapozgattam.

GOETHE

1749 — 1949

A görögök istenei az Olimposzon laktak; a költők valahol az Olimposz körüli magaslatok egyikén, a Parnasszuson. Idevitték minden időben a költők megkövesült mellszobraikat az irodalomtörténészek. A németek márványbálványa, Goethe, olyan irdatlan kődarab, hogy aki hozzá akar jutni, előbb óriás könyvhegyeken kell magát átverekednie. S még akkor sem biztos, hogy elér hozzá.

Megrázó erejük Bihaly-Mérin Otto Goethe tanulmányának szavai: „A német kispolgár előszeretettel festette le magát pózban, ezt szerette mindig s mindig szerette az uniformist, mégha lakájruha volt is. Lelkileg romantikus hősnek szeretett mutatkozni, vagy Faustnak, aki a világ titkait kutatja. Így a filiszterek Goethe mélységesen emberi szavait is belekeverték szótárukba a kávéházi asztalok mellett. Még Hitler hóhérlégényei is Goethét vitték tarsolyukban Európa harctereire. A fasiszta vesztség pokoli forrongásában, az internálótáborokban, a modern vágóhidakon a hóhérok SS uniformisban Faust idézetekkel ajkukon végezték halálos ceremóniájukat... Goethe, ezt igaz, nem tudta megakadályozni. Nem az ő hibája, hogy azok isteneik közé sorolták. A Goethe-kultusz nemcsak a térdreborulás mazochista érzéséből fakadt, az eszménykép előtt való térdreborulás szükségessége érzéséből keletkezett, hanem Goethe autoritásának kihasználása volt, a vele való visszaélés a reakció osztályérdekei javára...”

Goethe születésének kétszázéves évfordulóján hangzottak el ezek a szavak. Miért éppen ezeket vesszük először az olvasó elé, amikor hatalmas könyvtárakban, hosszú polcsorokon Goethe művei mellett ötször, tizszer annyi Goethe tanulmányt találunk, mint amennyit a legnagyobb német költő munkássága mennyiségben kitesz? Azért, mert egy nép és legnagyobb költője feltétlenül értékviszonyban állanak — a német nép mint Goethe népe lett nagyjá, de még ez sem tudta megvédeni a mélyes belső mizériáitól, amelyek ellen Goethe is harcolt.

Nehéz, talán lehetetlen is a parnasszusi márványszoborba életet lehelni. A goethei művek végigolvasása esztendő munkája, felértékelése pedig csak kollektív fáradtság eredménye lehet. Goethét annyira részekre bontották, hogy egyetlen versének, vagy valamelyik műve egyetlen szakaszának analízise — ahol újat tudott mondani a jelölt — doktori címet hozott a címőrületben szenvedő kispolgári világ egyetemi hallgatójának. Összefüggő, általános értékmérést ezek dehogyan mertek mondani a költőről — az már a féltis magassága volt a szellemi világban, a Goetheről való általános vita. Az öncélú irodalom leginkább ezekben a hajszálhasogató Goethe emlékirodalomban tobzódott. Micsoda szentségtörés volt ebben a koncertben Engelsz írása a múlt század közepén Goethéről:

„Goethe magatartása műveiben az akkori német társadalom felé két arcot mutat. Hol ellenséges beállítottságú és arra törekszik, hogy kibujjon a lelki nyomás alól (Iphigénia) hol — mint az olaszországi leve-

lekben — társadalom ellenes. Néhol nyíltan támad a társadalom ellen, mint Goetz von Berlichingen, vagy Prometheusz alakjában, vagy mint a Faustban, Mephisztó megszemélyesítésében. Helyenként viszont elfogadja ezt a társadalmat, meghajlik előtte sőt műveiben dicsőíti, védelmére kell — ahogy ezt minden írásában teszi, amely az előretörő francia forradalommal foglalkozik. Nem arról van itt szó, hogy Goethe egyedül a német élet néhány oldalát fogadja el, azokkal szemben akik azt támadják. Sokkal inkább hangulatról van szó nála, amely éppen urrá lett rajta: állandóan küzd benne a költőzseni, aki visszataszítónak találja hazája mizériáit és az óvatos frankfurti patricius-fi, illetve későbbi weimari titkos tanácsos, aki úgyszólván belső szükségét érez arra, hogy békét kössön a mizériákkal és megszokja azokat. Éppen ezért Goethe hol elkeseredett, hol aprólékos — hol keserű és csúfolódó zseni, s ezt az egész világgal érezteli, hol kicsinyes és kis dolgokkal elégedett filiszter. Goethe sem volt képes a német mizériát legyűrni, ellenkezőleg a mizéria győzött felette s ez a győzelem a legnagyobb német felett legjobb bizonyítéka, hogy belülről nem kerülhető ki. Goethe túlságosan univerzális volt, túlságosan aktív természetű ahhoz, hogy e mizériákból kiutat a kanti ideál felé való menekülésben keresse, mint Schiller tette; túlságosan éles szemű volt ahhoz, hogy meg ne lássa: e menekülés végeredményben az álmodozáshoz vezet. Temperamentuma, ereje, egész lelki felépítése a gyakorlati élet felé irányította — s a gyakorlati élet, amely előtte állott, túlságosan nyomorúságos volt. Ebben az örök dilemmában — olyan atmoszférában élni tudnillik, amelyet megvetett, de amely egyedüli létezését és költői-tevékenységi területét jelentett számára — élte le életét. S minél többet alkotott Goethe, a költő, az alkotózseni, annál inkább vonult vissza — mint ember — a jelentéktelen weimari miniszter alakja mögé (Engelsz: A német szocializmus a költészetben, 1847).

A szavak szövésén és versorok alakításán rágódó Goethe életrajzi irodalom bizonyára megdöbben az ilyen értékelésen. Summáris jellemzésnek adták addig — és azóta is a polgári irodalom — hogy Goethe a legnagyobb azok közül, akik németül írtak, mert ő szabadította fel, élete első szakaszában a német világérzés és kultúra egész tartalmát, második szakaszában pedig objektivizálta és új formákhoz juttatta azt.

Nézzük a kort, amelyben élt. A westfáliai béke rendelkezései nyomán ezer darabra hullt Németország volt élete színtere, az az ország, ahol minden úthajlásnál minden domb mögött új várossal, új országgal, új fejedelemmel, tehát más és más főhatalommal találkozhattál. Egy ilyen pifforeszk ország zsarnokának lett maga Goethe is udvari minisztere. „Minden mozgásban volt, szétetésben vagy romlás küszöbén, legkisebb reménye sem volt a javulásnak, a népnek annyi ereje sem volt, hogy a halott intézmények cadavereit eltakarítsa (Engelsz: Németország helyzetről). Jött a francia forradalom, a napoleoni korszak — Németország szempontjából ahogy ma mondanók: a francia megszállás. Németország hibásan orientálódott — mindig a haladás és a forradalom ellen: „Mi a modern nemzetekkel való összehasonlításban mindig osztoztunk a restaurációban, de nem osztoztunk a forradalmukban. Egyetlenegyszer lehettünk a szabadsággal közös társaságban, az is a szabadság temetésén volt (Marx és Engelsz összes művei).

Jött a Szent Szövetség a reakció Európája. Ez volt az az időbeli távlat, amelyben Goethe hosszú életének esztendei eltelték. S mi született ebben a hosszú életben?

A költői művek egész sora. Versek, époszok, regények, komédiák, tragédiák, memoárok, utirajzok — mindezekben hatalmas alkotó volt és művei messze felmagaslottak, hazája határain túl felfigyeltek rá s lassan az egész világon elterjedtek írásai. Harcolt az eszmei és realista művészetért. Fiatal korában Shakespeare elismeréséért verekedett hazájában: Shakespeare realista emberábrázolásának hatása mutatkozik alakjában, Goethe-ben, a vaskezű lovagban, s ezzel bevonult az európai irodalomba a realista történelemábrázolás; ezen az irodalomtörténeti tényen az sem változtat, hogy alapjában hibásan fogta fel a wallensteini tábor e különös alakjának történelmi szerepét. A Sturm und Drang korszakának ez volt a legjellemzőbb és legerőteljesebb írása. A fiatal Goethe röviddel ezután egészen másjellegű írással Werther keserveivel szolgál, az európai irodalom első szerelmesregényével: ez az analitikus írás több mint száz éven át mutatott hatást minden népek íróira és irodalmára. Goethe eljut a természetimádásig, eljut a népdalig, eljut a szabadságénekeig. A Prometheusban a világ feletti istenek szeszélyei ellen mennydörög, az Egmontban nemzeti hőst ábrázol. Követi nagy olaszországi utazása, ez egyben fordulópontja életének: figyelme most a görög-római klasszikus irányzat felé fordul s újabb művek egész sora jelzi az új behatást. A német társadalom problémáit a klasszikus formák és történések mezében közelíti meg. Ezt követi a Wilhelm Meister sorozat — kalandregénynek készült és lett belőle nevelő, oktató írás amelyben Goethe egész zsenije kibontakozik: a világutazó ifjú eljut addig a felismerésig, hogy csak a munka ad teljes tartalmat, értelmet az életnek.

Mikor Napoleon hadai végigdübörögnek Európán, Goethe élete főművén dolgozik, ez a Faust. A szerző maga tragédiának jelzi ezt a verses drámát a világirodalomnak ezt az egyedülálló, különös alkotását, amely valójában még műfajilag is meghatározhatatlan munka. A Faust egész életén végigvonul, két részből áll, első részben a harcra Goethe egy tragikus szerelmi történet keretében romboló, lázadó alakot ad, a másodikban a megbékélés és építés vizeire evez és érezni benne az öregedő alkotó megalkuvását.

Ember és világismeret ez a mű — Puskin azt mondta róla: a modern élet Iliásza. A lélek utazik, vándorol égen, történelmen, embereken keresztül — kétségtelen, hogy a magyar Madách fél évszázaddal később a fausti formát tartotta szemé előtt „Az ember tragédiája” megírásánál. Milyen pompás sorok csengenek fel újra és megint ebben a műben a társadalomról:

Mephisto (Egyesekhez, akik a hamvadó tűz körül üldögélnek):
 Öreg urak, mért ültök ide félre?
 A középpontban ott sokkal többet érne,
 Ott pezsgő ifjúság hevül
 Eleget ültök otthon egyedül.

A kívülálló félrevonulásának pompás képe ez, szembe állítva azokkal akik a ma lendületében élnek.

Miniszter: Most helytelen irányba tart hazánk
 S a régi jó idöket áldom
 Mert volt aranykor a világon
 Persze, míg mi kormányozánk

Nem találkozunk örökké, ma is az ilyen mult után sóhajtozással?

Az egyház és a fejedelem viszonyát mesteri szavakkal idézi:

Érsek: Mindnyájunk hódoló köszönetét fogadd

Nekünk adsz több erőt s erős lész te magad.

A papok számára általában sok mondanivalója akad s ez mindig —
 lesajnáló, leleplező.

A Faust befejezése az építés apoteozisa, de egyben a sírbatételé is.

Hosszú élete, talán leghosszabb a világirodalom nagyjai közül, lehetővé tette zsenije teljes kibontakozását: korszakokat követhet és korszakok éltek benne. Hatása alól egyetlen nép irodalma sem vonhatta ki magát. Szenvedélyes érdeklődését minden iránt ami művészi, nyomát találjuk minden nép irodalmában. Mint emléket jegyezzük fel, hogy a délszláv népköltészet iránt lelkesedő érdeklődése az öregedő költőfejedelmet összehozta Vuk Karadzicsal, a szerb nyelvújítóval és költővel és Goethe odaadással, érdeklődéssel tanulmányozta e népdalok elemeit s több írásában foglalkozott a délszláv népköltéssel.

Majtényi Mihály

„A harcosok számitanak rátok“

Július 2-án ültek össze Pekingben a kínai írók, költők és művészek. A megbeszélésen 207 író és költő, 86 művész, 250 színdarab-író, rendező, színész és színésznő, filmgyártási szakember, 68 zeneszerző és zenész, végül 3 néptánc-szakértő vett részt Kína minden vidékéről, ideértve azokat a területeket is, amelyek még nem tisztított meg Kína Népfelszabadító Hadserege.

Az értekezlet tagjai közül 99 tagú elnökséget választottak, elnök Kuo Mo-Jo ismert író és történész lett, alelnökké pedig Mao Tun regényírót és Csü Jang kritikust választották meg.

Kuo Mo-Jo üdvözlő szavai után Csü De, a Népfelszabadító hadsereg főparancsnoka beszélt. Utána Észak-Kína népi kormányának képviselői, végül a tömegszervezetek vezetői szólaltak fel.

Az ülésezés első napja ünnepélytelileg fejeződött be: Észak-Kína különleges katonai egységeinek vezérkari főnöke, Li Hszue zászlót nyújtott át az értekezlet elnökének, amelyet Észak-Kína Népfelszabadító Hadserege küldött az írók, költők és művészek nagygyűlésének és amelyen ezek a szavak állnak: »A harcosok számitanak rátok!«

A konferencián meghallgatták a kínai írók és művészek munkájáról szóló jelentéseket és elfogadták a kínai írók és művészek szövetségének alapszabályait.

AZ ÚJ KINAI KULTÚRA A FORRADALOMHOZ KAPCSOLÓDIK

Az új kínai kultúrmozgalom — az 1919. május 4-i mozgalomtól kezdve — szakadatlanul szoros összeköttetésben állt a kínai nép demokratikus, forradalmi harcával.

— Az új kínai kultúra történelmének aranylapjai lesznek — mondotta Kína Kommunista Pártjának központi vezetősége nevében Csü De tábornok, Kína Népfelszabadító Hadseregének főparancsnoka.

— Kína baloldali irodalma és művészete a polgárháború tíz éve alatt igen sokat fejlődött — állapította meg beszéde további során Csu De tábornok — és az első nagy forradalom (1925—1927) balsikere után, de különösen a felszabadított területeken és a Népfelszabadító Hadsereg soraiban széles alapokon kapcsolódott a művészet és az irodalom a nép forradalmi harcához. Az utóbbi harminc év folyamán az új kultúra és művészet igen sok ifjút vezetett a forradalom útjára, számos író és művész állt a hadsorokba és életüket áldozták a forradalomért.

A tábornok hangsúlyozta, hogy az eddiginél is nagyobb felelősség és munka vár az írókra és művészekre az új Kína felépítése során.

HARC AZ ÚJ KÍNA NÉPI MŰVÉSZETÉNEK ÉS IRODALMÁNAK MEGTEREMTÉSÉÉRT

Ezen a címen tartott beszámolót Kuo Mo-Jo, az értekezlet elnöke. Hivatkozott az imperializmus, a hűbériség és a bürokratikus kapitalizmus ellen küzdő írók és művészek egységére, felszólította a kultúrunkásokat, hogy a politikában, a kultúrában és az irodalomban a legkisebb részletekben is valósítsák meg az új demokratikus forradalmat.

A beszámoló az új művészet és irodalom jellegével is foglalkozott, felvetette az írók, költők és művészek egységfrontjának kérdését és kitért a kultúrunkások feladataira is.

— A politika, a kultúra valamint az irodalom forradalma, amelyet a kínai nép küzdött ki, elválaszthatatlan Kína Kommunista Pártjának vezető szerepétől és Mao Ce Tung vezetésétől. Ennek a forradalomnak a kínai történelemben eddig példátlan hajthatatlan és radikális jellege a proletariátus vezető szerepének eredménye — mondotta Kuo Mo-Jo.

Az irodalom és a művészet harmincéves fejlődése valójában az irodalmi és a művészeti mozgalom egységfrontjának történelme. A mozgalom első időszakában, 1919. május 4-től 1925-ig, a Nagy Forradalomig, megvolt a kommunizmus felfogásához közelálló értelmiségiek és a kispolgári, valamint a polgári intellektuális egységes arcvonala, amely együttesen döntötte meg a hűbéri és a félféudális irodalmat, s megteremtette az imperialista- és hűbériség-ellenes tartalmú irodalmat.

A kommunizmushoz fokozatosan közelítő, kispolgári, forradalmi írók művei olyan korszakot képviselnek, amely nagy befolyást gyakorolt a tanult emberekre és igen fontos szerepet játszott az imperializmus és a feudalizmus ellen folytatott harcban.

A Nagy Forradalom sikertelenségét és a jobboldali burzsoázia árulását követő időszakban (1925—1927) létrejött »a baloldali irodalmi és művészeti mozgalom« — a proletár értelmiségiek által irányított proletár és forradalmi kispolgár intellektuális egységfrontja. A mozgalom Lu Hszunnal, a nagy íróval az élen sok győzelmet aratott az imperializmus és a hűbériség ellen vívott küzdelemben, s igen sok kispolgári értelmiségit és egyetemi hallgatót vonzott magához, sokakat közülök a forradalmi irodalom vezetőivé nevelt.

A következő időszakban, a japánokkal viselt háború előtt és a háború alatt a proletariátus vezetésével megszervezték a proletár, kispolgári, burzsoá, s más régi és új hazafias írók nagy egységfrontját, amely nagyon nagy szerepet játszott a Japán elleni és a demokráciáért folyó háborúban.

MAO CE TUNG VEZETŐ SZEREPE

Kuo Mo-Jo hangsúlyozta, hogy ennek a mozgalomnak a vezető irányzata nagy haladást tett az utolsó három esztendőben — Mao Ce Tungnak 1942-ben az irodalomról és a művészetről tartott beszéde megoldotta mindazokat a problémákat, amelyek 1919. az irodalmi mozgalom keletkezése óta rendezésre vártak. Mao Ce Tung közvetlen vezetése alatt az írók és művészek a felszabadított területeken valóban a munkásokat, a parasztokat és a harcosokat szolgálták.

A Kuomintang ellenőrzése alatt álló területek írói és művészei bizonyos számú politikailag jelentős művet alkottak és az irodalom és művészet új irányzatának hatása alatt — amelyre Mao Ce Tung mutatott rá — nagy erőfeszítéseket tettek, hogy minél közelebb kerüljenek a néptömeghez.

— A legnagyobb nézeteltérés az utolsó harminc év alatt azok között keletkezett, akik arról prédikáltak, hogy a művészet a művészetért van és azok között, akik azt az álláspontot képviselték, hogy a művészet a népé. Az elsőként említett irányzatot a gerinctelenek, a liberális burzsoázia vallotta magáénak, a másik áramlat vezetői és követői a munkásosztály és más forradalmi elemek voltak. Ennek az összecsapásnak az eredményeképpen a »művészet a művészetért« buborékként pattant szét, viszont nagy mértékben megnövekedett azoknak a száma, akik a művészetben és az irodalomban a proletár ideológiát követve a »művészet a népért van« elv hívei voltak. Ez utóbbiak erős támaszra találtak a néptömegek között.

— Ennek a történelmi leckének az a tanulsága, — hangoztatta Kuo Mo-Jo — hogy egy író vagy művész műve sem jelent semmit, ha alkotója nem vállalja a munkásosztály vezető szerepét.

— A forradalom győzelmeinek eredményeképpen — folytatta beszédét a tábornok — a nép egyre nagyobb és nagyobb mértékben vesz részt a forradalomban és ilyen módon szélesebb alapot teremt a művészet és az irodalom egységfrontja számára, amely — az imperialisták, hűbéresek, a bürokrata burzsoázia, a kuomintang-i reakciók és szolgálók kivételével — egyesít magában minden embert Kínában.

MŰVÉSZET ÉS IRODALOM A KUOMINTANG ELLENŐRZÉSE ALATT ÁLLÓ TERÜLETEN

— A Kuomintang ellenőrzése alatt álló területek irodalma és művészete jelentős eredményeket ért el az utóbbi tíz év alatt. A haladó kultúrmunkások kiküzdötték a győzelmet a Kuomintang Gestapoterrorja s az ellenforradalmi irodalom és művészet fölött — mondotta jelentésében Mao Tun, az ismert regényíró, beszámolván a kuomintang-i terület forradalmi művészetének és irodalmának utolsó tíz esztendejéről.

Mao Tun hangoztatta, hogy a Kuomintang ellenőrzése alatt álló terület irodalmának és művészetének fejlődése általában azon az úton haladt, amelyet Mao Ce Tung jelölt ki. Az új mozgalom résztvevőit erőteljesen ihlette meg a hadsereg átituló ereje és a felszabadított területek népének erőfeszítései, s nagy befolyást gyakorolt rájuk az egyetemi haligatóknak, valamint más demokratáknak a Kuomintang területén folytatott mozgalma.

Mao Tun elmondotta, hogy a Kuomintang ellenőrzése alatt álló területen erőteljes mozgósító szerepet játszottak a haladószerű színdarabok, regények, költemények és torzképek, s nagy mértékben támogatták a politikai helyzettel párhuzamosan fejlődő küzdelmet.

— Mivel a reakciós Kuomintang-kormány uralkodása alatt lehetetlen volt tömegmozgalmakat szervezni, — mondotta Mao Tun — az ezen a területen élő íróknak kevés lehetőségük volt arra, hogy kapcsolatot teremtsenek a dolgozó néppel, éppen ezért alkotásaik nem fejezhették ki teljes mértékben a nép harcának legfőbb jellegzetességeit és ezen idők társadalmi ellentéteit.

— Sőt, még a haladószerű és forradalmi írók munkái is tartalmatlanok és gyengék voltak. Három megoldatlan kérdés fölött folytak a viták ebben az időben, eldöntetlen maradt a művészet és az irodalom politikai és művészi jellegének, az irodalmi felfogás és az írók közötti viszony problémája.

— Mao Ce Tung 1942-ben Jenanban megtartott beszéde és a felszabadított területek irodalmi és művészeti mozgalma azonban helyes útra térítette a Kuomintang területén élő írókat és művészeket — mondotta beszéde további során Mao Tun.

AZ IRODALOM ÉS A MŰVÉSZET HELYZETE A FELSZABADÍTOTT
TERÜLETEN

Csen Lang ismert kritikus, az értekezlet alelnöke, a felszabadított területek irodalmáról és művészetéről számolt be. Hangsúlyozta, hogy a szabad területek művészetében és irodalmában alapvető változások történtek, amikor Mao Ce Tung 1942-ben kijelölte az irodalom és a művészet helyes útját. A munkában azóta szerzett tapasztalatok teljes mértékben igazolják Mao Ce Tung tanácsainak helyességét.

— A felszabadult területeken valóban a nép tulajdona lett a művészet és az irodalom — állapította meg az alelnök. — Az irodalmi és a művészi alkotások legfőbb tárgya a nemzeti és az osztályharc, a munka és a termelés volt. A harcosok, munkások és parasztok tömegei kerültek e munkák középpontjába — ugyanígy, amint az új társadalmi rendszer központjává váltak.

— A felszabadult területek művészei és munkásai tevékeny részt vettek a harcokban, az agrárreform végrehajtásában, a termelés fokozásáért folyó küzdelemben, amelyből tanultak és amely megacélozta erejüket. Azok, akik a hadsereg tagjai voltak, közvetlenül vették ki részüket a harcból, szindarabokat írtak, erősítették, fejlesztették a katonák erkölcsi erejét, maguk is fegyverrel a kezükben küzdöttek és sokan el is estek.

— A felszabadult területek irodalmának és művészetének termékeny fejlődése annak a ténynek az eredménye, hogy a munkások a marxizmus-leninizmus elméletét tanulmányozzák. Mao Ce Tung ideológiáját tanulják, tevékeny részt vesznek a tömeg-küzdelem és a gyakorlati munka minden formájában. Már megértik Kína Kommunista Pártjának, a Népfelszabadító Hadseregnek és a néphatóságnak a politikáját.

— Sok, viszonylag jóslíkerült alkotás azzal foglalkozik, hogyan harcolt a kínai nép a nemzeti és a feudális járom ellen, hogyan vészelté át a nehézségeket és hogyan születtek újjá. Az utóbbi harminc év alatt a kínai nép kezdte lerázni magáról a szellemi bilincseket, amelyekkel az imperializmus és a feudalizmus béklyózták le, ugyanakkor pedig fejlesztette a kínai nép örökölt jótulajdonosságait: a szorgalmat, a hősiességet stb. Ennek eredményeképpen jön létre és valósul meg a kínai nemzet új jellege. A felszabadult területek íróinak és művészeinek alkotó tevékenysége kifejeli és fejleszti ezt a folyamatot.

— A művészet és az irodalom új formáit ezzel az új tartalommal összhangban teremtették meg. Az írók népi, népszerű nyelven írnak és a művészekkel együtt sokat tanultak és tanulnak a művészet és az irodalom népi formáiból. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a külföldi formákat elhanyagolják. Az életrevaló hagyományokat, tapasztalatokat, akár hazaiak, akár külföldiek — különösen pedig a Szovjetszövetség szocialista irodalmának eredményeit — becsülni kell és meg kell honosítani.

— Hasonlóképpen soha nem ismert lendületet vett a munkások, parasztok és katonák irodalmi és művészeti tevékenysége. A táncok és szindarabok a parasztok életének elválaszthatatlan alkotó elemeivé váltak. Az újonnan felszabadított nagyvárosokban a munkások művészeti tevékenysége is meglehetősen eredményekre vezetett. A munkások, parasztok és katonák művészi tevékenysége felér ezer milíciaosztag tevékenységével. Kitöltik a hivatásos írók és művészek hiánya folytán keletkezett űrt, ugyanakkor pedig a hivatásos művészi és irodalmi tevékenység forrásaiá válnak.

— A felszabadult területek írói és művészei azonban nem pihenhetnek eddigi babéraikon, mert a művészet és az irodalom eredményei még mindig a forradalmi valóság fejlődése és követelményei mögött maradnak. Az új Kína építése megindítja azt a folyamatot, amely a mezőgazdasági országból ipari államot teremt. A művészetnek és az irodalomnak mindenekelőtt a gyáripari és a mezőgazdasági termelést, az építést kell visszatükröznie és ki kell fejeznie a kínai nép egységét ebben a munkában — fejezte be beszédét Mao Tun.

A KINAI ÍRÓ ÉS MŰVÉSZEK SZÖVETSÉGÉNEK SZERVEZETI SZABÁLYZATA

Az értekezlet elfogadta a kínai művészek és írók szövetségének szervezeti szabályzatát. A statutum hangsúlyozza, hogy a szövetség célja az, hogy az imperializmus, a feudalizmus és a bürokrata kapitalizmus megdöntése céljából, s az új, népi, demokrata Kína népi művészetének és irodalmának fejlesztése érdekében egyesítse a művészet és irodalom demokratikus és hazafias erőit.

A szövetség feladatai a következők:

Tevékenyen részt venni a népfelszabadító harcban, az új, demokratikus országépítésben s a művészet és az irodalom eszközeivel kifejezni az új Kína haladását.

Megsemmisíteni a reakciós irodalmat és művészetet, amely az imperializmust, a feudális és a bürokrata burzsoá osztályokat szolgálja. Meg kell szüntetni ennek az irodalomnak és művészetnek a hatását az új irodalomra és művészetre; meg kell újítani a régi irodalmat és művészetet, amelyeket a tömegek még kedvelnek, hogy a régi irodalom és művészet is a demokratikus államot szolgálhassa; kellő bírálatot meghonosítani a kínai és a külföldi irodalom és művészet örökségeit, fejleszteni a kínai nép régi művészetét és irodalmi hagyatékait.

Tevékenyen támogatni a gyárak, a falvak és a hadsereg tömegeinek művészi és irodalmi tevékenységét.

Megkezdeni az országban élő nemzetiségi kisebbségek művészeti és irodalmi mozgalmát; lehetővé tenni a nemzetiségek tapasztalatainak kicserélését, hogy ezáltal is elősegítsék az új Kína művészetének és irodalmának általános fejlődését.

Fokozni a forradalmi elméletek tanulmányozását.

Elősegíteni és terjeszteni a kínai és a világ minden táján élő népek tapasztalatainak kicserélését, fejleszteni a forradalmi hazafiasság és a nemzetköziség szellemét, résztvenni a világ minden népeinek a tartós békéért és a népi demokráciáért folytatott mozgalmában.

K. N.

KÖZGAZDASÁG

Helyi jellegű termelés a szabad piac részére

»Fejleszteni a termelést — különösen a helyi jellegű iparban a szocialista szabad árúsítás számára.«
(A JKP Központi Bizottságának II. teljes ülésén hozott határozatából).

A helyi jellegű iparról beszélve, államunk irányítói ismételt hang-súlyozták ennek az iparnak kiegészítő jellegét. A helyi ipar feladata az, hogy termelésével és szolgáltatásaival kiegészítse a köztársasági és a szövetségi jelentőségű nagyipar termelését. Ez a jelleg a köztársasági és a szövetségi nagyipar termelésének részben mennyiségi, legfőképpen azonban minőségi kiegészítésében jut kifejezésre, s különösen a gazdaság választékban és a vevőközönség ízlésének és igényeinek megfelelő cikkek előállításában kell megnyilvánulnia.

A helyi jellegű vállalatok, hogy megvalósíthassák e feladatukat, ügyvezetési módszereikben, valamint pénzügyi és termelési tervek összeállításánál érvényesülniök kell azon különleges sajátosságoknak, amelyek éppen azért jellemzők a helyi jellegű iparra, mert kiegészítő szerepet játszik közgazdaságunkban. Ezek a különleges tulajdonságok azonban nem jelentik azt, hogy a helyi jellegű ipar kívül esik szocialista építésünk keretein és azt sem, hogy rá nem vonatkoznak a szocialista tervgazdaság általános irányelvei. Ellenkezőleg, éppen a szocialista tervgazdaság keretein belül adódnak a helyi jellegű ipar különleges feladatai.

A helyi jellegű ipar kiegészítő jellegének egyik alapvető tulajdonsága a tervezés bizonyos sajátosságaiban jut kifejezésre. Ennek az iparnak a termelését ugyanis egyetemlegesen tervezik, a termelés értékének, a szükséges munkaerő és az anyagfogyasztás fáj keretei között. Magára a termelésre nem vonatkozik az árúelosztás állami terve, mivel a termékeket nem veszik számításba sem gazdaságunk építésének sem a fogyasztóközönség alapszükségeit kiegészítésének tervezésénél.

A fentebb ismertetett tervezési és termelési módszer gyakorlati megvalósításával helyi jellegű iparunk jelentős haladást tett a folyó évben. A köztársasági és a szövetségi ipar fellendülése a helyi jellegű ipar lényeges részét kiemelte a tervszerű árúelosztás kereteiből, de ugyanakkor az állami anyagforrások biztosítják a helyi ipar termeléséhez szükséges nyersanyag túlnyomó részét. A helyi jellegű vállalatok össztermékeinek 38 százaléka ebben az évben a szabad piacon került eladásra, a

szavatolt ellátás keretein kívül (az úgynevezett II. számú terv). Vajdaság helyi jellegű iparának termékei közül 28 százalék került szabad piacra, viszont a szabad árusítást szolgáló termelés a teljes tervszerű termelés 43,56 százalékát teszi ki — leszámítva az össztermelés értékéből az építőanyagokat előállító ipar termelését, amely — a kapitális építkezések különleges fontosságánál fogva — az állami árúelosztás tervéhez tartozik. Hangsúlyoznunk kell, hogy a szabad eladás céljait szolgáló termelés mennyisége a valóságban sokkal nagyobb, mert a közölt adatok az össztermelésnek csakis arra a részére vonatkoznak, amely a tervszerű elosztás alá eső nyersanyagforrásokon alapszik és amelyet az ezekből a forrásokból származó nyersanyag-juttatások biztosítanak. Az a tény, hogy az említett nyersanyagforrásokon kívül a helyi ipar jelentékeny helyi termelési és anyagbeszerzési lehetőségekkel rendelkezik (helyben termelt nyersanyagok és anyaghulladékok), nagy mértékben hozzájárul ahhoz, hogy a helyi jellegű ipar számottevő mértékben fokozhassa termelését a szabad piac számára.

Helyi jellegű iparunk tervgazdálkodásának ez a beállítottága meghatározott feladatokkal és célkitűzésekkel jár. Ezen feladatok egy részét, valamint a velük kapcsolatos jellegzetességeket ismertetjük ebben a cikkben.

A fogyasztás és a termelés viszonya

Lakosságunk szükségletei, fogyasztótömegeink igényei rendkívül változatosak, nagyok és sokfélék. A létszükségleti cikkeket, amelyek közvetlenül befolyásolják az életszínvonal felemelését, a szocialista tervgazdálkodás keretein belül pontos és szigorúan körvonalazott tervek szerint állítják elő. A tervezés többnyire egyaránt részletes az előállítandó árucikkek tekintetében (a választék meghatározása) és a termékek tervszerinti elosztásának szempontjából. A közszükségleti cikkek iránt támasztott igények annál nagyobbak, minél változatosabbak a néptömegeknek az életszínvonal emelkedése folytán fejlődő igényei, minél nagyobbak az egészségügyi és kulturális szükségletek, s minél többféle és jobb, a mindennapi életben használatos árucikk kerül forgalomba. Emellett egyes népeknek, sőt egyes vidékeknek is megvannak a maguk sajátos igényei. Ez a megállapítás egyébként vonatkozik a városi illetve a falusi lakosságra is. Mindezek a körülmények lehetetlenné teszik, hogy a közfogyasztási cikkek iránt megnyilvánuló keresletet közönségesen tervezék. A közszükségleti cikkek helyes elosztása lehetetlen anélkül, hogy a fogyasztás — a szocialista kereskedelem útján — közvetlen befolyást ne gyakorolna a termelésre.

A helyi jellegű ipar feladatainak helytelen értelmezése folytán egy időben az a főreklvés nyilvánult meg, hogy „tervszerűen termeljenek” — értve ez alatt egy bizonyos kisszámú árucikk típusú és sorozatos előállítását. Ezzel a sorozatgyártással gyakran holmi „jóvedelmezőséget” kívántak megalapozni, azonban ezek a kísérletek általában eredménytelenségre voltak ítélve, mert a helyi jellegű ipar magasabb termelési költségeit nem annyira a sorozat-termeléssel, mint inkább a termelés gé-

pesítésével és a főke szerves összetételének feljavitásával lehet elérni. Ez a hibás elképzelés arra vezetett, hogy a helyi jellegű vállalatok — ahelyett, hogy az árucikkek számának emelésére és változatosságára helyezték volna a súlyt — mind kevesebbet törődtek a választékkal. Viszont a helyi jellegű iparnak, éppen azért, mert viszonylag sok szakképzett munkaerővel dolgozik és mert csak a legritkább esetben van kizárólag egyes különleges árucikkek előállítására berendezkedve, végül mert határtalan lehetőségei vannak a helyi anyagforrások hasznosítására és fejlesztésére, elsősorban hivatott arra, hogy alkalmazkodjék a fogyasztóközönség változatos igényeihez és arra, hogy minél nagyobb mértékben elégítse ki ezeket az igényeket.

A helyi jellegű vállalatok előtt tehát az a feladat merül fel, hogy megtalálják a vezetésnek azokat a rugalmas szervezési formákat és a tervezésnek azokat a módszereit, amelyek lehetővé teszik, hogy fogékonnyak legyenek a fogyasztók szükségletei iránt, hogy kielégíthessék a fogyasztók igényeit, ugyanakkor pedig — biztosíthassák az általános anyag-egyenleget, a munkaerő általános tervének és az egyetemleges pénzügyi eredmény megvalósítását.

Ennek megfelelően a szabad eladásra beállított termelés (a helyi jellegű termelés II. számú terve) lényegében nem támaszkodik előre meghatározott cikkek előállítására és nem határozza meg a termékek egymásközötti arányát. Csupán általánosságban irányozzák elő a termelést, a terv feloleli egy meghatározott értéket képviselő föbftermelés előállítását és azon nyersanyagok beszerzését, amelyek a terv megvalósításához szükségesek.

Hogy az árucikkek számának növelését a helyi iparban milyen mértékben teszi lehetővé az ilyen rugalmasan beállított tervezési módszer és milyen kedvező hatást gyakorol az ilyen irányú fejlődés az általános életszínvonal emelésére, világosan mutatják az alábbi példák. A zrenyanini szalaggyár, mielőtt megkezdte volna termelését a szabad piac számára, főképpen két árucikk (úgynevezett köpper és ripszszalagok) előállításával foglalkozott. Amikor — a kereskedelmi vállalatok képviselőinek kezdeményezése alapján — a szabad árusítás részére kezdett termelni kiderült, hogy a vállalat, figyelembevéve teljesítőképességét, szakmunkásait és a rendelkezésére álló nyersanyagokat, minden további nélkül áttérhet jónéhány új árucikk (háromszínű szalag, szegőszalag, női téhërneműhöz szükséges selyemszalagok, férfinadrágra való koptató stb.) előállítására több változatban és méretben. Hasonló volt a helyzet a noviszádi városi kefekészítő üzemben, amely közvetlen azután, hogy áttért a szabad piac részére való termelésre, kizárólag hulladékanyagok felhasználásával körülbelül 40 újabb árucikkal növelte termékeinek számát. — Az egész Vajdaság helyi jellegű ipara egyedül május hó folyamán közel 50 új árucikkal bővítette a szabad eladás céljait szolgáló termelést.

Nyilvánvaló, hogy a fogyasztás hatása a termelésre egyelőre még nem lehet teljesen közvetlen, mivel még a termelt javak elosztása sem közvetlen és nem arányos a szükségletekkel — ami a már megvalósított szocializmusban sem következhet be, hanem csupán a szocializmus má-

sodik, magasabb fejlődési fokán, a kommunizmusban válhat valóra. Ennek folytán ez a befolyása jelenleg közvetve, a pénz- és árucseré, a szabad piac útján, a kínálat és kereslet törvényének hatása alatt valósul meg. Mivel pedig a szocialista állam tervgazdálkodásában a termékeknek azt a részét, amely a szabad piacon kerül eladásra, egyetemesen tervezik, a kereslet és a kínálat törvényei csak a meghatározott kereteken belül érvényesülnek.

A helyi termelés szerepe a vásárlóerő és az árukészlet kiegyensúlyozásában

A szocializmus építésének átmeneti korszakában, amikor bizonyos termelési ágazatokban (a mezőgazdaságban és kisiparban) még folyik magántermelés, a szocialista és a magángazdálkodás közötti kapcsolatot az árucseré útján valósul meg. A termelőmunka társadalmi jellege ezen, közvetett módon jut kifejezésre.

„Szocialista államunk tervgazdálkodása meghatározott keretek közé szorítja ezen tény tervszerűtlen megnyilvánulásait. (Értsd: a magánvállalatok termékeivel folytatott árucserét” — H. Gy.) Államunk arra törekszik, hogy nemcsak irányítsa az árucserét és közvetlen szabályozza az egymástól független magántermelők társadalmi termelését, hanem, hogy ennek a termelésnek tervszerű irányelveket és általános kereteket adjon, illetőleg reájuk kényszerítse ezeket az elveket. Ez a cél egyrészt a szocialista és a magántermelés tervszerű, azonban önkéntes árucseréje útján valósul meg — miközben a terv a szocialista gazdálkodás uralkodó, a magángazdálkodáshoz viszonyítva monopolisztikus helyzetén alapszik (árúlekötés, kötött árak stb.), másrészt ugyanezt a célt szolgálják a közigazgatási intézkedések, amelyeknél a tervszerűség alapja a szocialista államhatalom (a föld megmunkálásának és bevetésének kötelezettsége, a kötelező hízalás, a mezőgazdasági termékek magánkereskedelmének tilalma, a felvásárlás kizárólagossága, kötelező felvásárlás kötött árak nélkül stb.). — (Kidrics: Az árú- és pénzforgalom viszonya Jugoszláviában. — „Komunist” 1949. évi 1. szám).

Azonban a magántermelés egy része ebben az időszakban még többé-kevésbé kívül esik a szocialista tervgazdaság keretein, még nem illeszkedik szorosan a tervgazdaságba. A termelésnek ezen a részén alapszik a kapitalista elemek azon törekvése, hogy „kötötten és görcsös erőfeszítéssel megkíséreljék, hogy szocialista gazdaságunkból pénzt és árut újból a kapitalista pénz- és árucseré-forgalomba kapcsolják be azáltal, hogy az árúnak és a pénznek visszaadják néhai, kapitalista jellegét.” (Kidrics idézett munkájából. — 38 old.).

Ily módon, különösen falun a magángazdaság szabad vásárlóerőhöz jut. Ez a vásárlóerő onnan ered, hogy a mezőgazdasági termékek szabad, még be nem szervezett piacán — amelyet még mindig nagy mértékben urálnak a magántermelők — érvényesül a kereslet és a kínálat törvénye.

Ezenkívül a népi forradalom által felszabadított dolgozó tömegek igényei a kizsákmányolás megszűntével, országunk iparosításával és szo-

cialista építésével állandóan növekednek. Erre a növekedésre jellemző, hogy megfelelő vásárló erő áll mögötte. A szükségletek fokozódása törvényszerűen igen gyors ütemű, még termelőerőink rendkívül erőteljes fejlődéséhez, termelésünk állandó gyors emelkedéséhez viszonyítva is. Ebből az következik, hogy a fogyasztók vásárlóereje felülmúlja a biztosított ellátás keretein belül rendelkezésre álló árúkészletek értékét és a köztársasági, illetve szövetségi jellegű nagyipar termelésének azt a részét, amely szabad piaci áron kerül eladásra.

A fogyasztóközönség, szabad, le nem kötött vásárlóereje — aminél még nem vettük figyelembe azt a vásárlóerőt, amelyet a városi és gyáripari dolgozók fizetési alapjainak túllépése teremt — komolyan veszélyeztetheti a rendelkezésre álló pénz és az árúmenyiség közötti egyensúlyt, amelynek megszilárdításában jelentős szerepet játszik a helyi iparnak a szabad piac részére való termelése. Ugyanekkor — mint már említettük — amint a fogyasztás közvetlenül befolyásolhatja a termelést, növekszik a termelt cikkek száma, bővül a választék, a közfogyasztású árucikkek mintái és minősége. A helyi jellegű termelés termékei a szabad eladásban — a kínálat és a kereslet törvénye alapján — bizonyos különleges sajátosságokat adnak a helyi termelésnek, az árúcsere-forgalomhoz (például a biztosított ellátás keretén belüli árúcsere forgalomhoz) viszonyítva. Így többek között a helyi jellegű ipar termékeinek ára a szabad piacon a kereslet és a kínálat törvényének hatása alatt alakul ki és általában magasabb a köztársasági, illetőleg szövetséges nagyipar termékeinek áránál. Az állam árszabályozó tevékenysége ezen a téren a lehető legkisebb mértékűre korlátozódik.

Azok az előírások, amelyek a helyi jellegű iparnak a szabad piac számára végzett termelését szabályozzák, egyaránt vonatkoznak az állami iparvállalatokra és iparosműhelyekre, az iparos szervezetekre, a magániparosokra és a tömegszervezetek vállalataira és műhelyeire. Ez a körülmény külön lehetőségeket teremt a jobb minőségért és a bővebb választékért folyó szocialista versenyben. Ugyanekkor ez a fejlődési irány nagy lehetőségeket teremt arra, hogy szocialista gazdálkodásunk számára megőrizzük és továbbfejlesszük a kisipari tevékenység magasfokú minőségét.

A kiegészítő akkumuláció keletkezése és a néphatóságok irányító szerepe a helyi jellegű iparban

Fentebb már említettük, hogy a helyi jellegű ipar szabad árúsításra kerülő termékeinek ára a kereslet és a kínálat törvénye szerint alakul ki. Minthogy a helyi jellegű ipar termelésével ma még nem elégíthet ki minden szükséglet, termékeinek ára a magasabb kereskedelmi árak színvonalán mozog. Jelenleg nem is lehet másképen. Ha a helyi jellegű ipar termékeit alacsonyabb árakon hoznánk forgalomba, tekintettel arra, hogy a piacra dobott árúmenyiség nem lenne elegendő, az árú gyorsan eltűnne az üzletekből, menthetetlenül a kapitalista elemek kezébe kerülne és a dolgozó tömegek kárára a spekuláció érdekeit szolgálná s felborulna az egyensúly a vásárlóerő és a forgalomban lévő árú között.

A szabad piacon kialakuló magasabb és alacsonyabb kötött árak közötti különbség újabb, kiegészítő formája az akkumulációnak, amit a helyi jellegű iparban „szabadpiaci haszonnak” neveznek.

A folyó évi költségvetésben a „szabadpiaci haszon” 12,4 milliárd dinárral szerepel. Ez az összeg az idei évi költségvetésben a közgazdaságból eredő jövedelmek 16,9 százalékát teszi ki. Már ebből is kitűnik, milyen nagy fontosságú a szabadpiaci haszon az államháztartásban. Helytelen lenne azonban ebből arra következtetni, hogy a helyi ipar szabad piacra készített termékeinek magasabb árainak indoka a kiegészítő akkumuláció szükséglete. Ellenkezőleg: a szabadpiaci haszon nem indító oka, hanem következménye a szabad piacon kialakuló magas áraknak. Ebből az következik, hogy a helyi jellegű termelés további fejlődése a szabad piac részére termelt árú mennyiségének növelésével egyidejűleg az árakat is leszállítja és ennek folyományaképpen csökkennie kell a szabadpiaci haszonnak is — amíg csak teljesen meg nem szűnik.

A szabadpiaci haszon jelentősége azonban országunk gazdaságára nézve általában és különlegesen a helyi néphatóságok — a helyi jellegű ipar közvetlen irányítói, szervezői — részére sokkal nagyobb, mint amennyire abból az arányból következtethetünk, amelyben a szabadpiaci hasznból eredő jövedelmek állami költségvetésünkben a közgazdaságból eredő jövedelmek között szerepelnek. Mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell a szabadpiaci haszonnak a termelő munka fokozása érdekében a néphatóságokra, továbbá a helyi jellegű vállalatokra és munkaközösségeikre gyakorolt ösztönző hatását. A szabadpiaci haszon az állami akkumuláció egyik formája és az állam jövedelme. A haszon megszlik az állam központi szervei és a helyi hatóságok között, de a szabad rendelkezési alapok részesülése útján részt kapnak belőle azok a vállalatok is, amelyek a szabadpiaci hasznot létrehozták, valamint — a vezetőségi alapok útján — a munkaközösségek is. Az érvényben lévő jogi előírások lehetőséget nyújtanak az iparösszvetkezeteknek, a tömegszervezetek vállalatainak és a magániparosoknak is, hogy részesedjenek a szabadpiaci haszonban. A szabadpiaci termelés további fejlesztése minden bizonnyal erősíti majd ezt a buzdító hatást, például azért is, hogy a vállalatok igazgatói is részesülnének a szabadpiaci hasznból. Megemlítjük, hogy Vajdaság járási és városi népbizottságainak ezévi részesedése a szabadpiaci hasznból az idei költségvetési bevételek 36,43%-át teszik ki. Ez annyit jelent, hogy a néphatóságok költségvetési bevételeinek megvalósítása közvetlen összefüggésben áll a helyi jellegű vállalatok termelési terveinek valórváltásával. Minthogy pedig néphatóságaink csak akkor tehetnek eleget feladataiknak, ha valóban megvalósítják az előirányzott bevételeket, természetes, hogy a helyi hatóságok mindent elkövetnek, hogy a helyi jellegű vállalatok termelékenységének fokozásával, a helyi nyersanyagforrások hasznosításával és további feltárásával elérjék, sőt túlhaladják a tervben előirányzott szabadpiaci hasznot. Ezáltal a szabad piac részére való termelés (a II. számú terv) anyagi és emberi termelő erőink hatásos mozgósítását biztosítja és jelentős mértékben járul hozzá az általános állami termelési terv

megvalósítása érdekében már igénybevett gazdasági erők fokozásához. Ez egyben azt is jelenti, hogy fokozódik a néphatóságok szerepe gazdaságuk irányításában. — Ugyanezt a célt szolgálja a vállalatok, illetve a munkaközösségek részesedése a szabadpiaci haszonból, mert az ilyen értelmű intézkedések erőteljesen segítik a többtermelésért folyó harc mind nagyobb térfoglalását, a jobbminőségű termelésért folyó versenyt stb. Külön figyelmet érdemel az a körülmény, hogy a helyi termelés illetén való fejlődése kifejezetten azt a célt szolgálja, hogy minőség és az eladásra kerülő árucikkek változatossága tekintetében — kielégítse a fogyasztóközönség legfontosabb szükségleteit, — összhangban a fogyasztók részéről felmerülő kívánságokkal és igényekkel. Más szavakkal: a helyi jellegű ipar szabadpiaci termelése erős eszköze a szocializmus építésének, fejlődésünk jelenlegi fokán hatásosan hozzájárul a dolgozó tömegek életszínvonalának emeléséhez, egy szebb jövő megalapozásához és az Öt éves Terv feladatainak megvalósításához.

Heizler György

S Z E M L E

MI, A PÁRT ÉS TITO — EGYEK VAGYUNK — MONDTÁK KI A SZLOVÁK NÉPÜNNEPÉLY RÉSZTVEVŐI

A Jugoszláviában élő szlovák kisebbség öt év óta minden évben megtartja népünnepélyét Bácski Petrovácon. A hagyományos ünnepség az idén is a Jugoszláviában élő szlovák kisebbség politikai és kulturális szabadságának, nagyarányú és sokoldalú fejlődésének volt a bizonyítéka. Az ünnepség rendkívül gazdag kulturális és sportműsorán a szlovákokon kívül részt vettek Vajdaság egyéb nemzeti-ségei is.

Az ünnepélyt, amelyen megjelent a Vajdasági Főbizottság elnöke, Luka Mrksics is, Juraj Szpevák, a vajdasági Kultúregyesületi Szövetség szlovák osztályának titkára nyitotta meg és ismertette a jugoszláviai szlovákok gazdasági, politikai és kulturális fejlődését bizonyító adatokat. Beszámolt a szlovák szervezetek gyarapodásáról, az elemi és középiskolák számának növekedéséről, a tanulók számának nagyarányú emelkedéséről, a szlováknyelvű könyvkiadás izmosodásáról és a műkedvelő színjátszás tömegesedéséről. Szpevák jelentéséből az is kitűnt, hogy a jugoszláviai szlovákok az idén is hívtak vendégeket Csehszlovákiából a népünnepélyre, azonban a tájékoztatóirodás elemek megakadályozták ideutazásukat.

Luka Mrksics szólt fel ezután, majd a népünnepély résztvevői üdvözlő táviratot küldtek Tito marsallnak, a Központi Vezetőségnek és Szerbia Központi Vezetősége titkárának, Sztambolics elvtársnak.

A Tito marsallhoz intézett táviratban a jugoszláviai szlovákok kifejezést adtak szocialista hazánk, Pártunk, pártvezetőségünk és Tito mar-

sall iránti szeretetüknek és odaadásuknak, s hangsúlyozták, hogy a szlovák kisebbség egyenjogúsága kizárólag a nemzetiségi kérdés helyes megoldásának eredménye.

»A jugoszláviai szlovákoknak sohasem volt — és nem is lehetett — olyan ragyogó jövőjük, olyan nagy-szerű lehetőségeik, mint ma, az új Jugoszláviában« — mondotta többek között a távirat, amelyben az ünnepély résztvevői megvetéssel utasították vissza a Tájékoztató Iroda hirhedt határozatának állításait. — »Mi, a Párt és Tito — egyek vagyunk« — mondták ki egyöntetűen a népünnepélyen megjelentek.

FEDERICO GARCIA LORCA

halálának tizenharmadik évfordulója

1936 júliusában, az áruló tábornokok lázadása után, mint bűzös mér-gesgombák sarjadtak ki a szennyből a falangisták. Először is azok csatlakoztak a falanxhoz, akik revolverrel a kezükben akarták kielégíteni személyi bosszúvágyukat, törleszteni adósságukat, elintézni piszkos szerelmi ügyeket, így akartak eleget tenni hatalomvágyukban fogamzott ocsmány törekvéseiknek, mindannak, ami — adott körülmények között — a legkegyetlenebb és legelvetemültebb gonosztevőt faragja a kispolgARBól. De nagyon hamar eljött a félelem, a bűntudat ideje, a tengernyi bűn, a kiontott véráradat, a mindegyre növekvő hullahegyek vészterhes viharral, megsemmisítéssel fenyegették a kék ingbe öltözött, pirossapkás, vértől mocskos szörnyetegeket. — A halottak egyre szaporodó hadseregének toborzóit, Torquemada inkvizitorainak tehetséges tanítványait eszevesztett félelem fogta el, a hullákból emelt hegyek ormairól pedig egyre

több, nagyobb, fényesebb villám cikázott át a sötétségen, mind nagyobb fényt árasztott az elnyomatás éjszakájába.

A vér és a világozság haláltáncát egy szemvillanásnyi időre Spanyolország, minden szabadságszerető spanyol édesanyjának rémítő sikoltása torpantotta meg: egyik legkedvesebb gyermeke, lelkétől lelkedzett fia, a spanyol nép nagy költője: Federico Garcia Lorca is a halottak közé, a halottak élére került. De csak egy pillanatra szakadt meg a fény sugárzása és a harcos, szabad Spanyolország ettől a percétől fogva még keményebben markolta a puska tusát.

Talán valamelyik nyirkos, homályos pincében, talán egy elhagyott utcán, de legvalószínűbb, hogy a hazafiak vérével öntözött országúton fúrta át a gyilkos golyó Federico Garcia Lorca szép, okos, gondolkozó fejét.

A falangisták maguk is megrettenetek tettük következményeitől, később »tévedéssel« akarták igazolni bűnüket »véletlen balesetnek« akarták feltüntetni gyilkos tettüket, sőt odáig merészkedtek, hogy 1944-ben kiadták Federico Garcia Lorca verseinek »gyűjteményét«, amelyet azokból a versekből tákoltak össze, amelyek semmiképpen sem adják a nagy spanyol költő-vértanú igazi képét. Ez a kiadvány még a költő meggyilkolásánál is alávalóbb gaztett, ezzel a körettel Federico Garcia Lorca szellemét, igazi énjét, becsületét akarták sírbakaparni, a halott halhatatlant akarták a falangista »költők«, az élve is halottak temetőrákába lökni.

Megölték a testét, el akarták pusztítani forradalmár lelkét is. Kitérőttek azokat a verseit, amelyek a harc és az ellenállás nyelvén beszélnek, el-sikkasztották azokat a költeményeit, amelyek a járomba fogott, földre-taposott, de mégis harcos spanyol néphez szólnak. — Hamisítottak, csaltak, hazudtak, a legocsmányabb bünt követték el, tervszerűen azt domborították ki, ami Garcia költészetében csak forma vagy éppen pillanatnyi tévedés, s elsinkófálták azokat a verseket, amelyek a spanyol nép harcias, meg nem alkuvó lelkének kifejezői voltak.

A spanyol nép azonban ismeri Federico Garcia Lorcát, ismeri verseit, amelyek a foggal-körömmel is a sza-

badságért harcoló nép fájdalomát, küzdelmét, kiontott vérét öröklitik meg. A nép ismeri költőjét és azt is tudja, hogy Federico Garcia Lorca a népért halt meg, a nép harcának győzelméért választotta a testi halált a lelki megsemmisülés, az élve eltemetés helyett. Meghalt, mert szerette népét, éppen ezért örökké él.

Federico Garcia Lorca útját azóta már sokan követték. Meghaltak, elesetek, mert azt akarják, hogy népük éljen.

R. N.

JUGOSZLAV NÉPMŰVÉSZETI KIALLÍTÁS NORVÉGIÁBAN

Oslóban, Norvégia fővárosában jól sikerült kiállításon mutatták be a jugoszláv népművészet alkotásait. — A norvég közönségnek alkalma volt gyönyörködni a horvátországi és boszniai parasztasszonyok háziszóttas, gazdagon hímzett ruháiban, a szarajevói tyulimekben, fafaragványokban és más népművészeti remekekben. Különösen nagy érdeklődést és tetszést váltottak ki a filigrán ezüstmunkák.

A kiállítást több mint hetvenezer ember tekintette meg és a kiállítás rendezősege igen sok levelet kapott az ország minden tájáról, a levelek írói azt kérték, hogy a kiállítást Norvégia több városában rendezzék meg, hogy az egész norvég nép gyönyörködhessen a jugoszláv népművészet alkotásaiban.

ÚJ MACEDÓN FILMEK

A Macedón népköztársaság filmgyártó vállalata, a Vardár-film négy riport film felvételeit kezdte meg. A »Vardár folyó völgyében« című film a szocializmus építését mutatja be Macedóniának ebben a részében. A »Lazaropolye« a legjobb termelő parasztszövetkezet fejlődéséről számol be. A macedón gyapottermelők harcát a magasabb terméshozamért a »Pamut« című film tolmácsolja, amelynek felvételeit a Gradosorci községben lévő »Micsurin« szövetkezetben készítik el.

A felsorolt rövid filmeknél kívül megkezdtek egy egész műsort betöltő film felvételeit is. Ennek a címe: »A népi állam öt esztendeje«.

»ARTE E LAVORO« AZ OLASZ
NEMZETI KISEBBSÉG ELSŐ IRO-
DALMI FOLYÓIRATA

A horvát kultúregyesületek szövetségének kiadásában »Arte e lavoro« címmel most jelent meg a Jugoszláviában élő olasz nemzeti kisebbség első irodalmi folyóirata. A lap bevezetőjében a többi között a következőket írja: » Szocialista kultúra nélkül nincs szocializmus. Hogy ezt az alapelveket a gyakorlatban megvalósíthassuk, minden kulturális manifesztációban következetesen érvényesíteni kell a forradalmi vonalat; kulturális téren harcolni kell a kispolgári befolyás maradványai ellen. Jugoszlávia Kommunista Pártja irányításával mi megalkuvás nélkül kitartunk azon irány mellett, mely megfelel hazánk szocialista szükségleteinek és fejlődésének. Folyóiratunk elősegíti majd kultúrelétünk problémáinak megoldását és megteremtí irodalmunk és kultúránk eszmei tartalmát.«

Ennek az alapelvnek megfelelően állította össze a szerkesztőség a folyóirat első számát is, amely már nagy segítségére lesz a nagyszámú olasz kultúregyesületnek, intézménynek és iskolának Isztra területén. Az új irodalmi folyóiratban a legkiválóbb olasz írók (Eros Segui, Osvaldo Ramous, Pietro Rismondo, Erio Franchi, Martini stb.) írásaival találkozhatunk. A folyóirat első száma közli Nazor több költeményét Osvaldo Ramous átültetésében. »Ez az olasz író kiválóan fordít olaszra« — nyilatkozott Vladimir Nazor Osvaldo Ramousról, akinek műfordítói munkája valóban fontos szerepet tölt be a mai jugoszláv irodalom megismertetésében.

A nagyszámú cikken, értekezésen és riporton kívül kiemelkedik Eros Segui »Nicola« című novellája és Laura Chiaro »Sulselciato i morti« című költeménye, melyet a költő abból az alkalomból írt, hogy 1946. január 3-án Polóban a rendőrség a munkások közé lött tőkés urainak érdekeit oltalmazva. Értékes tanulmányt közöl a lap az isztriai olasz népdalokról. Közli még a folyóirat. P. Rismond »Álarc alatt« című 3 felvonásos színművét, mely az 1948-as rovinnyi ünnepi játékokon került először bemutatásra.

Az »Arte e lavoro« megjelenése komoly hozzájárulás kisebbségi könyvkiadásunk izmosodásához s egy-

ben még egy erőteljes cáfolat azok felé, akik hazánk népeinek egységét és kulturális fejlődését megszeretnék bontani.

A VATIKAN BETILTJA SAJÁT
FILMJÉT

Római filmkörökben egy igen érdekes afférról beszélnek, mely a »Fabiola«-című filmmel kapcsolatban tört ki. Azoknak a milliőknak sorsáról van itt szó, amelyet a Vatikán áldozott fel azzal a szándékkal, hogy egy jó és propagandisztikus keresztény filmet készíttessen. A Szentszék jó keresztény filmmel akarta meglepni a világot, de terve a legnagyobb erőfeszítések ellenére sem sikerült.

A film gyártását nagy gonddal készítették elő. Vigyáztak arra, hogy a filmalkotás mindent tartalmazzon, ami a közönség megnyeréséhez, a keresztény világ meggyőzéséhez okvetlenül szükséges.

Blazetti, a film rendezője, aki pályafutását Mussolini idején kezdte, mindent elkövetett, hogy a szadistamazohisztikus örököltségben gazdag jelenetek minél tökéletesebbek legyenek. A legnagyobb gondossággal dolgozta ki a filmnek azon részeit, amelyekben a vad oroszánok halálra marcangolják a keresztényeket.

A főszerepeket azok a színészek kapták, akik szépségükkel a legalkalmasabbak voltak arra, hogy a közönség tetszését felkeltsék.

A Szentszék elkövetett mindent, hogy a film szövegkönyve, amely a »Szentek élete« alapján készült, minél megbízhatóbb legyen. Maga Veicmann kardinális ügyelt erre.

De minden erőfeszítés és gondos elővigyázatosság ellenére a film, a Szentszék felfogása szerint, teljesen célját tévesztette és pedig — tartalma miatt. A film bemutatja a keresztények üldöztetését, a szegény és jogaiból kiforgatott társadalmi osztály szörnyű szenvedéseit. A Vatikán a filmet analizálva megállapította, hogy tele van az időszerű eseményekre való utalással, hogy a »Fabiola« rettenetesen »időszerű« film. Így például a keresztények határozottsága és bátorsága a hőhérok előtt egészen közele emlékeket idéz fel a nézőben, azoknak a hősöknek emlékeit, akik nem féltek a fasiszta gyilkosokkal szembeszállni. A film befejező jele-

netében bemutatja a keresztény népet, mely követeli és később kiereszokolja a hatalom uraitól a békét. A pápához közeli körök véleménye szerint nem lehet hasznos és jó példának bemutatni azt, hogy a nép békét akar. A kegyelmes Szentszék végül is szörnyen megharagudott és hivatalos szervein át megtiltotta a film bemutatását Olaszországban.

A Vatikán célját tévesztett filmje egyébként végtelenül unalmas és értékelen alkotás. A film körül támadt botrány több mint nevetséges. De az a tény, hogy a Szentszék, mely erre a filmre súlyos milliókat költött, és végül is kénytelen volt nyilvánosan megtagadni és elítélni, bizonyítja, hogy a vatikáni körök mennyire rettegnek az igazságtól és attól a harctól, melyet a világ haladó erői folytatnak a reakció sötét erői ellen.

»A KORSZERŰ IRODALMI NYELV KÉRDÉSEI«

Szarajevóban, a korszerű nyelv tanulmányozása céljából létesített intézet kiadásában megjelent a »Pitanja savremenog knjizevnog jezika« című nyelvészeti folyóirat első száma.

Az új folyóirat célja az, hogy segítse a közéleti munkásokat az irodalmi nyelv tökéletesítésében és abban, hogy alaposabban megismerjék az irodalmi nyelvet és általában a szerb-horvát nyelvet. A »Pitanja savremenog knjizevnog jezika« élénk érdeklődést tanúsít a közéletben naponta felmerülő nyelvészeti és stílus-problémák iránt — arra törekedvén, hogy az adott esetekben biztosítsa a nyelvtudomány közvetlen segítségét.

A folyóirat feladatául tűzte ki, hogy tanácsokat adjon mindazon kérdésekben, amelyek a szerb-horvát nyelv fejlődésével kapcsolatban felmerülnek — különösen ma, a szocializmus építésének korszakában, amikor társadalmi életünk gyors fejlődése nyomot hagy a kifejezés eszközén, a nyelven is.

ELKÉSZÜLT MAJAKOVSZKIJ ÖSSZES MŰVEINEK NEGYEDIK KIADÁSA

A napokban került sajtó alá Vladimir Majakovszki összes műveinek utolsó kötete, amely tartalmazza a

költő önéletrajzi adatait, verseket, cikkeket és beszédeket, amelyek közül több a vidéki lapokban jelent meg. Fényképeket is találunk ebben a kötetben, többek között láthatjuk annak a bagdadi háznak a képét, amelyben Majakovszki született és élt öt éves koráig.

Majakovszki halála után ez a sorozat lesz a nagy szovjet költő összes műveinek negyedik kiadása.

A BÁBSZÍNHÁZ-MŰVÉSZET FEJLŐDÉSE CSEHSZLOVÁKIÁBAN

A bábszínház-művészet hagyományai több mint háromszáz évek Csehszlovákiában, ahol a bábszínház valósággal népművészetté nemesedett. Az utóbbi időben filmet is készítettek marionett színdarabokból.

A bábszínházak hatalmas népszerűségéről tanúskodik az a tény is, hogy a két háború közötti időszakban 1.300 bábszínház működött Csehszlovákiában és az előadások száma meghaladta a tizezret.

A német megszállás idején illegális előadásokon bemutatták Karel Csapek fasiztaellenes színdarabjait is — megfelelő átdolgozásban.

A mai Csehszlovákiában még nagyobb lehetőségei vannak a bábszínház-művészet fejlődésének.

KIUTASITOTTAK HONKONGBÓL SU KANG MING KINAI IRÓT

A hongongi imperialista hatóságok határozatot hoztak, amelynek értelmében Su Kang Ming ismert kínai író kénytelen elhagyni a város területét. A népszerű kínai író kiutasítása nagy elkeseredést szült.

A nagy felháborodást keltő esettel kapcsolatban a kínai írók és művészek szövetségének megbízottja kijelentette, hogy Su Kang Ming kiutasítása csak bevezetője a haladószelemű emberek és szervezetek tervszerű és megfontolt üldözésének Hongkongban. A szövetség képviselője rámutatott azokra a határozatokra is, amelyeknek az a céljuk, hogy megfosszák jogaiktól a hongongi kínaiakat. Ezek az üldözések éles ellentétben állanak a kínai kormány politikájával, amely a felszabadított Kínában megvédi minden törvénytisztelő angol polgár jogait.

A 60 ÉVES CHAPLIN ÉS AZ IDEI BÉKE NOBEL-DÍJ

Charlie Chaplin a világhírű amerikai filmszínész április 16-án töltötte be hatvanadik életévét. Ebből az alkalmából a haladó francia filmkritikusok újra mozgalmat indítottak, hogy az idej béke Nobel-díjat a nagy filmművészeknek juttassák. Ezt a kérdést még 1926-ban napirendre tűzte Lucien Val francia kritikus. A múlt év augusztusában a francia filmkritikusok sugalmazásának egy nyílt levél adott hangot, amely kihangsúlyozta, hogy Chaplin munkássága, jobban, mint bármi más, a béke ügyét szolgálja.

A »Le lettres francaises«-című francia irodalmi lap és a »L'écran français« című filmnapló cikket jelentetett meg, melyben valamenyi francia filmkritikus csatlakozott ahhoz a gondolathoz, hogy Chaplinnak kell odaítélni a béke Nobel-díját. George Sadoul cikke végén, mely ezt a címet viselte: »A hatvanéves Charlie Chaplinnak meg kell kapnia a béke Nobel-díját«, egy régi francia verssorra emlékeztet a francia Akadémiához címezve, amely annak idején Molière-t nem volt hajlandó tagjai közé felvenni. A verssor így hangzik: »Az ő dicsőségéhez semmi sem hiányzik, de az önök dicsőségéhez hiányzik ő«.

A »L'écran français«-című filmnaplóban Pozner Vladimir, a francia filmmunkások nevében ugyancsak a mellett száll síkra, hogy a Nobel-díjat Chaplinnak kell odaítélni.

E közben Amerikában a Wall Street körje új hadjáratba kezdtek a kiváló filmszínész ellen.

A külföldi sajtó híradásai szerint a Kongresszuson nemrég Kain köztársasági szenátor megvádolta a híres filmszínészt és rendezőt azzal, hogy

túlságosan »aktivizálja magát a kommunisták érdekében« s követelte, Chaplin kiutasítását Amerikából. Ez az új Chaplin-elleni támadás azzal az üdvözléssel van kapcsolatban, melyet a nagy filmművész intézett a párisi világbéke értekezlet résztvevőivel.

Ime Charlie Chaplin az öregség küszöbén, 52 éves színészi múlt és 36 éves hollywoodi munkásság után, ma az előtt a veszély előtt áll, hogy el kell hagynia hazáját, Amerikát. Nem másra mutat ez a tény, mint a demokrácia wall-streeti felfogására. Nem kell csodálkozni azon, ha a nagy művész az erőszak és barbarizmus hatalmasainak leleplezője és ellenégre állítója nem kapja meg a »marshallizált« béke Nobel-díjat.

SÚLYOS HELYZETBEN VÁNNAK AZ OSZTRÁK TUDOMÁNYOS ÉS KULTÚRMUNKÁSOK

Ausztria súlyos gazdasági helyzete mely nyomot hagy az osztrák tudományos és kultúregyesületek működésén is, amely a lehető legszűkebb körre korlátozódik, sőt — a legtöbb esetben — teljesen meg is szűnik.

Az osztrák hatóságok egyetlen silinget sem irányoztak elő tudományos kutatásra, igen sok tudományos mű nem kerülhet sajtó alá, mert nincs pénz, hogy kiadhassák őket. A bécsi színházak férőhelyeinek 70 százaléka üres, mert a közönség nem képes megfizetni a magas helyárakat. Ennek következtében több mint 2.000 színész van munka nélkül és 1.500 zenész keres állást. Ha lehet, még nezebb helyzetben van a filmgyártás, amelyet nemcsak az amerikai filmbehozatal fojtogat, hanem az amerikai ellenőrzés alatt álló nyugatnémetországi filmek kötelező importja is a teljes megbénulással fenyeget.

Helyreigazítás:

A »Híd« augusztusi (8.) számában a következő hiba csúszott be:

Vladimir Názor »Bozót« című versét Ács Károly fordította, a fordító neve azonban kimaradt. A képmelléklet viszont nem Ács Károly műve, ahogy a fedőlapon fel volt tüntetve, hanem Ács Józsefé.

A szerk.

HID

KÖNYVEK

ÚJABB KIADVÁNYOK

JUGOSZLAVIAI MAGYAR ÍRÓK:

1. *Csépe Imre*: »Üzen a föld« (versek)
2. *Gajdos Tibor*: »Tűz a hegyek között« (regény)

Sajtó alatt:

1. *Laták István*: Elbeszélések
2. *Lőrinc Péter*: »Nemzet születik« (Macedoniai riportok)
3. *Thurzó Lajos*: Versek
4. *Debreceni József*: Versek

A MARXIZMUS-LENINIZMUS KÖNYVEI:

1. *Lenin*: Állam és forradalom
2. *Lenin*: A marxizmus három forrása és három alkatrésze
3. *Lenin*: Marx Károly és Engels Frigyes

A JKP. VEZETŐINEK MŰVEI:

1. *Joszip Broz-Tito*: Az új Jugoszlávia építése — első könyv
2. *Borisz Kidrics*: A JSzNK gazdasági problémái

POLITIKAI KISKÖNYVTÁR:

1. *Joszip Broz Tito*: Beszámoló a JNF III Kongresszusán
2. *Mósa Pijáde*: A JKP 30-ik évfordulója
3. A JNF Programnyilatkozata és Statútuma

Sajtó alatt:

1. *Móma Markovics*: A falu párt-alapszervezeteinek működése és feladata

TERVGAZDASÁGUNK ÚTJÁN:

1. *Edvard Kardely*: Falupolitikánk feladatai
2. *Szvetozár Vukmánovics*: A gazdasági vállalatok pártszervezeteinek működése
3. *Borisz Kidrics*: Gazdasági politikánk időszerű kérdései
4. *Vlajkó Begovics*: Mezőgazdaságunk szocialista újjászervezése

JUGOSZLAV ÍRÓK:

1. *I. Cankár*: »Jernej szolgálégény és az ő igazsága«

Sajtó alatt:

1. *Jován Popovics*: »Igaz legendák« (Elbeszélések)

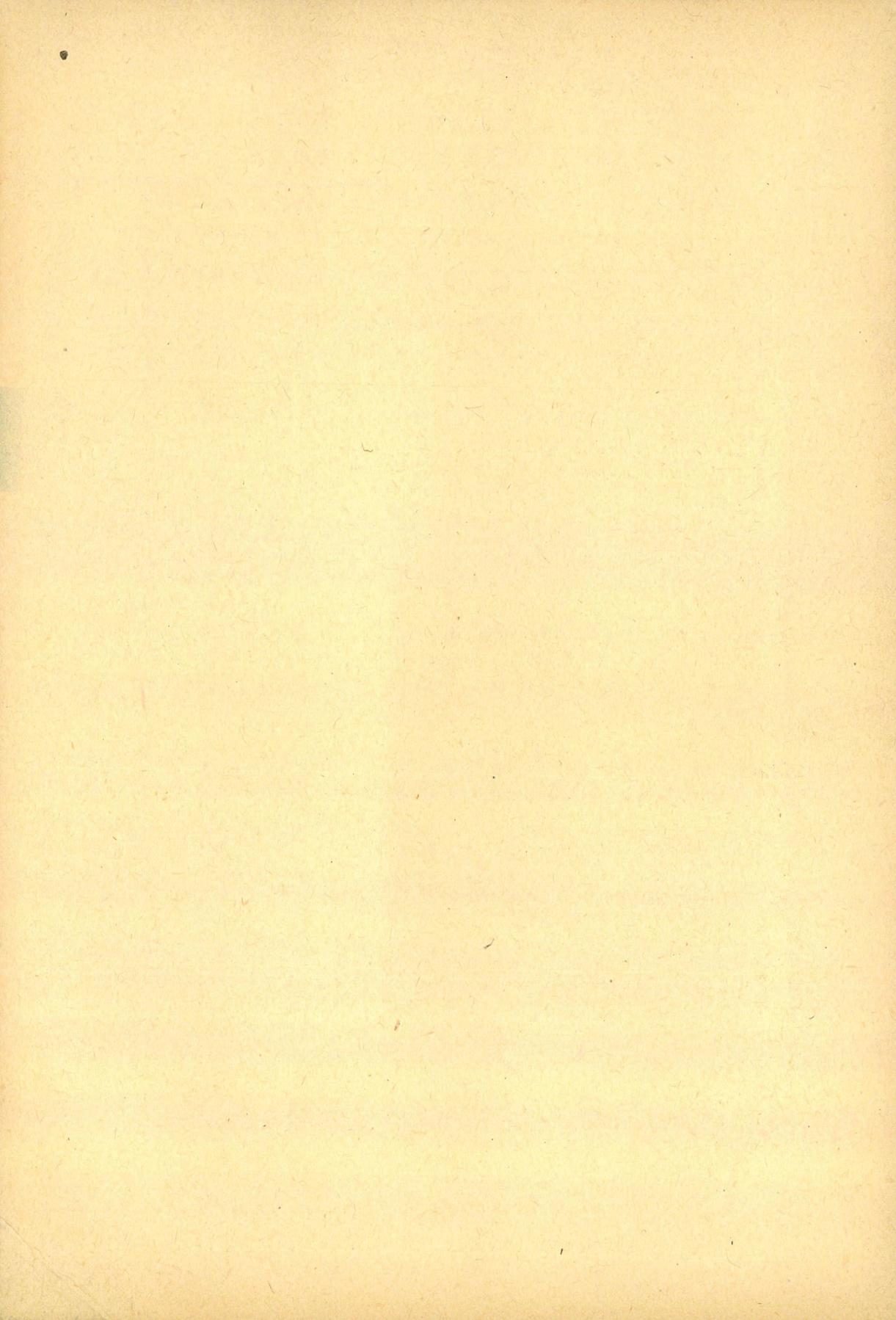
VILÁGIRODALOM:

Sajtó alatt:

1. *N. Osztrovszki*: »Az acélt megedzik«
2. *Maxim Gorkij*: »Anyá«

KORUNK KÉRDÉSEI:

1. *Bogdan Sztvojszavlyevics*: Kína földje és népe
2. *Vladimir Dedijer*: Kína forradalma
3. *Kocsa Popovics*: Jugoszlávia Népfelszabadító háborújának helyes értékeléséért
4. *Borisz Zihertl*: Kommunizmus és a haza

HID

KÖNYVEK

Sajtó alatt:

1. *Rodolyub Csolákovics:* A jobboldali szocialisták áruló politikája a II. világháború után
2. *Milentije Popovics:* A szocialista országok gazdasági kapcsolatai
3. *Edvard Kardely:* A népi demokrácia lényege

SZAKSZERVEZETI KÖNYVTAR:

1. *Misa Pavicsevics:* Harc a Szakszervezeti Világszövetség megőrzéséért

»A FÖLD NÉPE« KÖNYVEI:

1. Sertéstenyésztés
2. *Liszenkó:* A biológiai tudomány állásáról
3. A termelő parasztszövetkezetek alapszabálymintái
4. A termelő parasztszövetkezetek munkaszervezésének kézikönyve

Sajtó alatt:

1. A földműves szövetkezetekről szóló alaptörvény

ÉLET ÉS TUDOMÁNY:

1. *Voroncov—Velyaminov:* »Mit mesél a fényugár«
2. *Kunickij:* A nappalok és az éjszakák keletkezése
3. *Valygar:* Hogyan magyarázza a tudomány a természeti jelenségeket

Sajtó alatt:

1. *Panta Tutundzsics:* A réz szerepe az ókori és az új kultúrában
2. *Kirchensteins:* Mit kell tudni a teljes értékű élelemlről
3. *Viseleskij:* A háziállatok ragályos betegségei.

GYERMEK- ES IFJÚSÁGI KÖNYVEK:

Sajtó alatt:

1. *Brankó Csopics:* »Napsugaras köztársaság«
2. *Nagy István:* »Réz Mihályék kóstolója«
3. *Valentin Katajev:* »Az ezred fia«
4. *Ilyin—Szegál:* »Hogyan vált az ember óriássá«
5. Orosz népmesék

SZÍNPADUNK:

1. *Móricz Zsigmond:* »Sári bírós«
2. *Rappaport:* A színjátszás ábécéje
3. *Leonid Rachmanov:* »Viharos alkonyat«
4. *Weigand József:* »Kéz a kézben«
5. *Potemkin:* »A fiunk«
Bulyan—Pantelics: »Elégedetlenek«

Sajtó alatt:

1. *Rasa Plaovics:* »Víz a hegyekből«

A felsorolt könyvek és kiadványok megrendelhetők a »Budutynoszt« könyvkereskedésben Noviszádon (Staljinova 14), a »Napredak«-nál Szabadkán és a »Narodna knjižara«-ban Pancsevón. Megvásárolhatók az említett könyvkereskedésekben és azok fiókjüzeleiben